

Raport SDG 2024

Dzieci w kontekście zrównoważonego rozwoju

Autorzy

Opracowanie merytoryczne

Główny Urząd Statystyczny, Departament Opracowań Statystycznych

pod kierunkiem

Renaty Bielak

Zespół autorski

Monika Gorzelak, Aleksandra Kubecka, Aleksandra Mańko, Katarzyna Mendin,
Marcin Podgórski, Joanna Wójcik

Opracowanie tablic

Piotr Walaszczak

Tłumaczenie

Małgorzata Tymińska, Waleria Wrennall

Projekt graficzny i opracowanie programistyczne

Marek Wilczyński

Publikacja dostępna na stronie: <https://raportsdg.stat.gov.pl>

Spis treści

Wczesne dzieciństwo	6
Dietność w Polsce	6
Zgony noworodków i niemowląt	11
Szczepienia ochronne	16
Opieka nad najmłodszymi	19
Nauka i wolontariat.....	24
Droga edukacyjna młodych Polaków	24
Młodzież w cyfrowym świecie.....	28
Wyniki w nauce i umiejętności	31
Zaangażowanie w wolontariat.....	34
Zdrowie i styl życia	36
Utrzymanie prawidłowej masy ciała	36
Aktywność fizyczna i formy spędzania czasu	40
Samooocena stanu zdrowia	43
Zagrożenie zdrowia i życia	46
Opieka i wychowanie	52
Dziecko w rodzinie	52
Dzieci objęte opieką zastępczą.....	57
Adopcje	61
Przestępczość i resocjalizacja nieletnich	63
Ubóstwo i deprivacja.....	66
Zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym.....	66
Niezaspokojone potrzeby i warunki mieszkaniowe.....	69
Ubóstwo skrajne	73
Główne przyczyny ubóstwa i wykluczenia społecznego	76
Słownik:	80
Źródła:.....	95

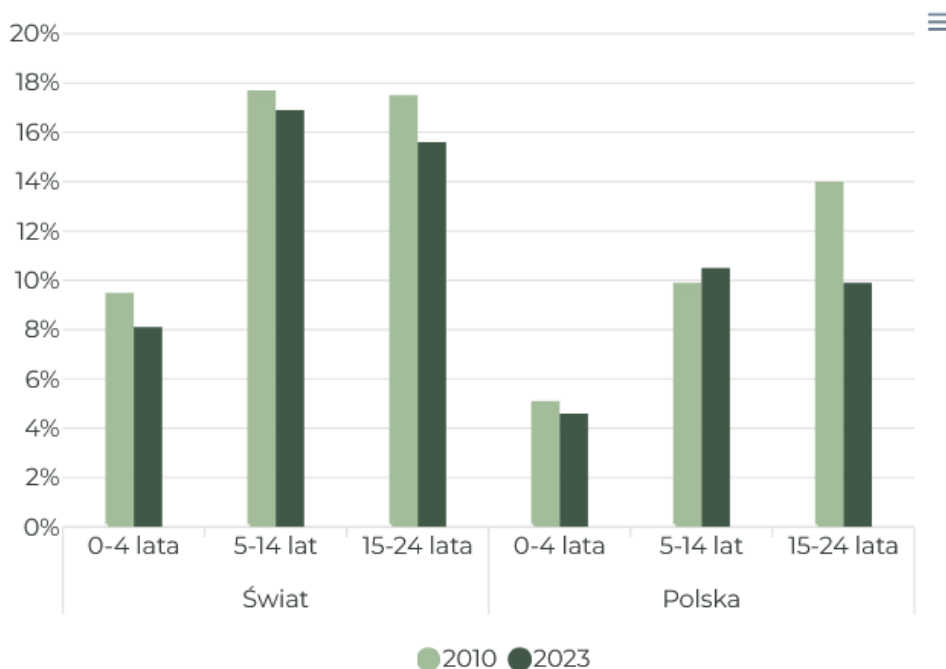
Raport SDG 2024

Dzieci w kontekście zrównoważonego rozwoju

Zaspakajanie potrzeb dzieci jest wymowną oznaką realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Nierówności społeczne, ubóstwo czy nasilające się konflikty stanowią istotne bariery w szansach rozwoju tej grupy społecznej, która wymaga szczególnej ochrony. Fundamentalne standardy ochrony najmłodszych i poszanowania ich praw wyznacza Konwencja Praw Dziecka (to jeden z najpowszechniej ratyfikowanych dokumentów, którego jednym z inicjatorów była Polska). Obchodzona w tym roku 35. rocznica przyjęcia przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Konwencji o prawach dziecka i 70. rocznica ustanowienia Międzynarodowego Dnia Praw Dziecka stanowią doskonałą okazję do refleksji nad potrzebami, prawami oraz sytuacją dzieci.

Udział dzieci w populacji ogółem maleje zarówno w Polsce, jak i na świecie. W naszym kraju odsetek dzieci i młodzieży jest znacznie niższy niż średnio w skali globu. Według danych ONZ udział dzieci i młodzieży (w wieku 0-24 lata) w światowej populacji ogółem zmniejszył się z 45% w 2010 r. do 41% w 2023 r. W tym samym okresie udział najmłodszej populacji w Polsce obniżył się z 29% do 25%.

Udział dzieci i młodzieży w populacji ogółem

Tegoroczna edycja raportu przedstawia informacje na temat sytuacji najmłodszych w naszym kraju, z uwzględnieniem odniesień wybranych zjawisk do Unii Europejskiej. W opracowaniu odpowiadamy m.in. na pytania: w jakich warunkach żyją dzieci, w jakich rodzinach się wychowują, jaką mają kondycję zdrowotną i jak radzą sobie w świecie cyfrowym. Z lektury raportu dowiedzą się Państwo, jakie są wyzwania dotyczące dzieci z punktu widzenia realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Podobnie jak w poprzednich edycjach, prezentujemy jedynie wybrane zjawiska i ogólne tendencje. Czytelników zainteresowanych bardziej szczegółowymi informacjami zachęcamy do zgłębiania tematu w bogatych zasobach statystyki oraz do śledzenia Portalu Informacyjnego GUS i Platformy SDG.

Życzymy przyjemnej lektury!

Data publikacji: 04.12.2024 r.

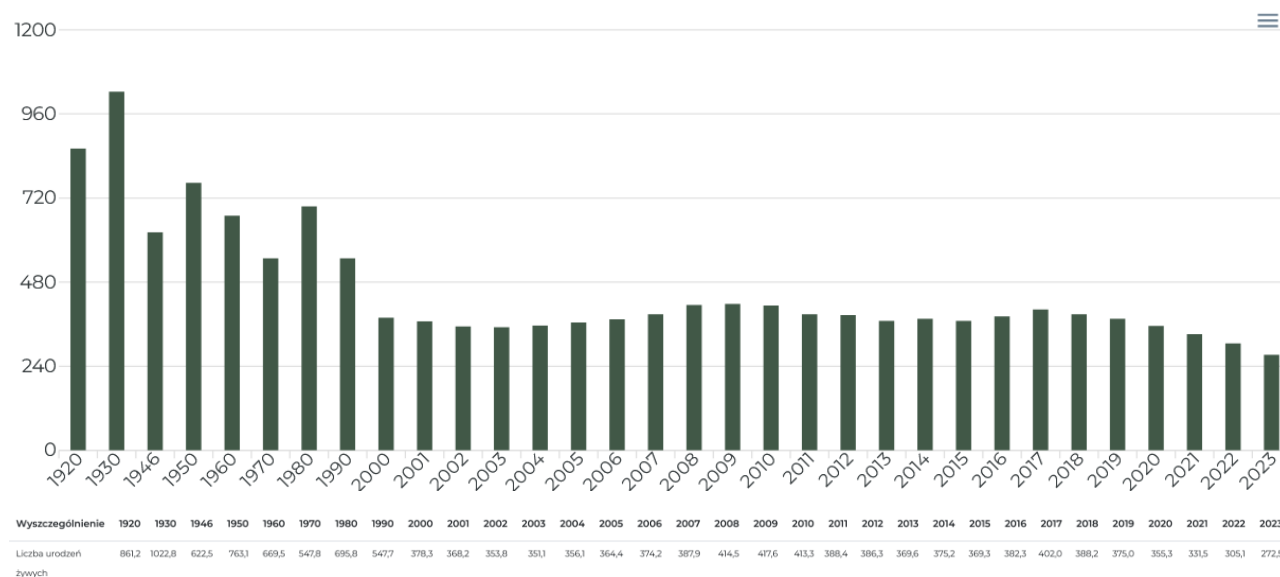
Wczesne dzieciństwo

Dzietność w Polsce

Spadająca od lat liczba urodzeń w Polsce to poważne wyzwanie demograficzne. W 2023 r. urodziło się najmniej dzieci od ponad 100 lat (czterokrotnie mniej niż w latach 20. XX wieku). Coraz niższy jest współczynnik dzietności, a Polki coraz później decydują się na pierwsze dziecko. Kobiety, które zostały matkami po raz pierwszy po ukończeniu 30 roku życia, stanowią od kilku lat ponad połowę wszystkich matek w grupie wieku 15-49 lat.

W Polsce, podobnie jak w większości krajów UE, ma miejsce spadek liczby urodzeń z roku na rok. W 2023 r. w naszym kraju urodziło się 272 tys. dzieci i była to najniższa liczba urodzeń odnotowana w całym okresie powojennej Polski. Tendencja spadkowa liczby urodzeń nasiliła się zwłaszcza w ostatnich kilkunastu latach. Pomiędzy latami 2010 a 2023 spadek liczby urodzeń wyniósł 34%. W przeliczeniu na 1 tys. ludności w 2023 r. urodziło się 7 dzieci, podczas gdy w 2010 r. – 11 dzieci. Dla porównania w okresie powojennym na 1 tys. ludności rodziło się średnio od niemal 29 dzieci w latach 50-tych do 12 dzieci w latach 90-tych.

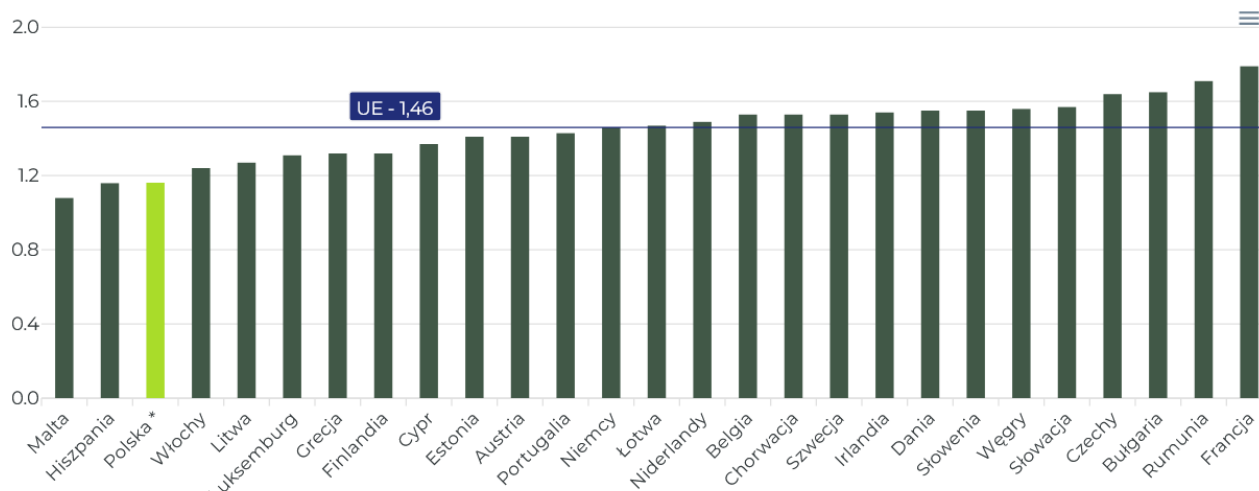
Liczba urodzeń żywych (tys.os.)

Na spadek liczby urodzeń w Polsce składają się: malejąca liczba potencjalnych matek

(kobiet w wieku rozrodczym, tj. w grupie wieku 15-49 lat), coraz późniejszy wiek, w którym kobiety rodzą pierwsze dziecko, jak również niska dzietność (przeciętna liczba dzieci, jakie rodzi kobieta w ciągu życia). Zmiany liczby ludności i struktury wieku powodują, że liczba potencjalnych matek systematycznie zmniejsza się. Od 2010 r. ich liczba spadła w Polsce o ponad 1 mln (do 8,3 mln). W warunkach starzejącego się społeczeństwa, aktualnie udział kobiet mogących być potencjalnymi matkami w ogólnej liczbie kobiet powyżej 15 roku życia wynosi 51% (wobec 56% w 2010 r.). Podobne tendencje są obserwowane w całej UE, gdzie odsetek ten zmniejszył się z 54% do 48%. Polki, podobnie jak inne Europejki, coraz później decydują się na urodzenie pierwszego dziecka. W 2023 r. na macierzyństwo decydowały się Polki w wieku średnio 29 lat, a w UE (dotyczy 2022 r.) kobiety w wieku niemal 30 lat (ponad dekadę temu średni wiek wynosił prawie 27 lat wśród Polek i 29 lat wśród Europejek). Coraz mniej dzieci rodzi się wśród kobiet będących w grupie wieku 20-29 lat, a coraz więcej wśród pań przekraczających 30 rok życia. Odsetek dzieci, które zostały urodzone przez matki w wieku powyżej 30 roku życia wyniósł w 2023 r. 57%, tj. znacznie więcej niż w 2010 r. (39%). Systematycznie rośnie również odsetek dzieci urodzonych przez matki powyżej 40 roku życia (do ponad 4% w 2023 r. z niespełna 2% w 2010 r.). Wyraźnie zmniejszyła się natomiast skala urodzeń dzieci przez bardzo młode dziewczęta; tych będących w grupie wieku 15-19 lat było w 2023 r. o ponad 70% mniej niż w 2010 r., a liczba urodzeń przez matki w tej grupie wieku spadła z niemal 19 tys. do mniej niż 5 tys. Urodzenia przez matki jeszcze młodsze – w wieku 10-14 lat – utrzymują się w Polsce na poziomie kilkudziesięciu rocznie (30-60), ale i w ich przypadku obserwuje się tendencję spadkową.

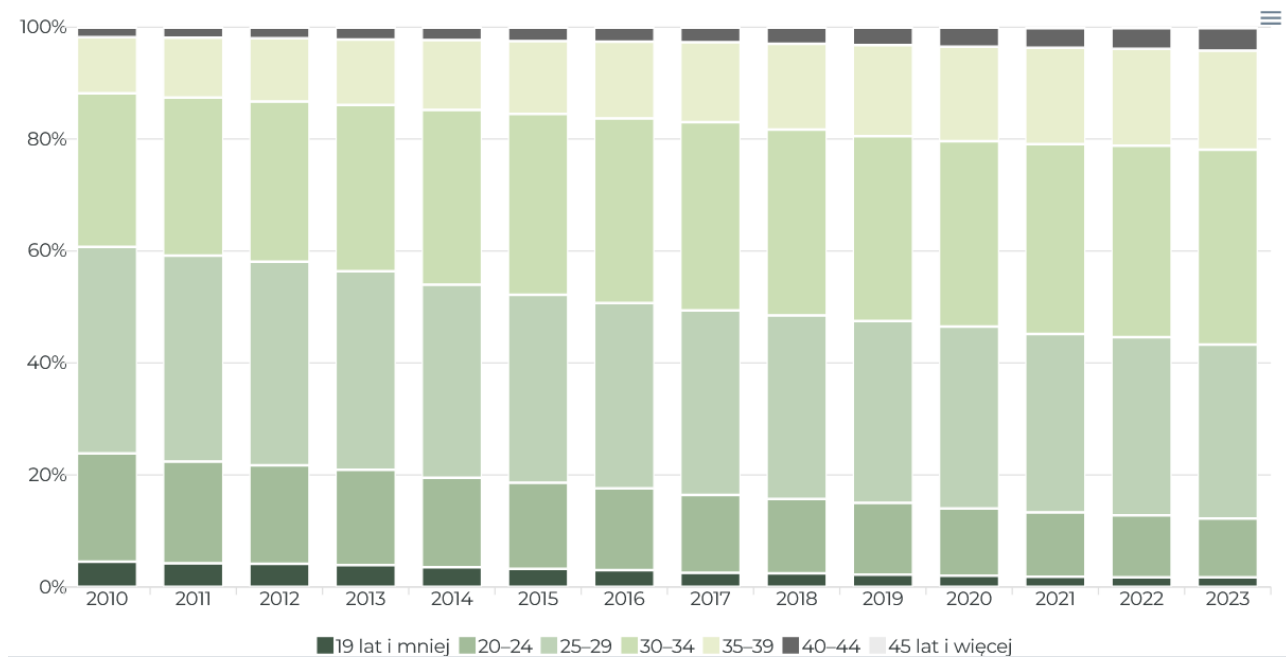
Współczynnik dzietności w krajach UE w 2022 r.

Wyszczególnienie	2022
UE	1,46
Malta	1,08
Hiszpania	1,16
Polska *	1,16
Włochy	1,24
Litwa	1,27
Luksemburg	1,31
Grecja	1,32
Finlandia	1,32
Cypr	1,37
Estonia	1,41
Austria	1,41
Portugalia	1,43
Niemcy	1,46
Łotwa	1,47
Niderlandy	1,49
Belgia	1,53
Chorwacja	1,53
Szwecja	1,53
Irlandia	1,54
Dania	1,55
Słowenia	1,55
Węgry	1,56
Słowacja	1,57
Czechy	1,64
Bułgaria	1,65
Rumunia	1,71
Francja	1,79

Odsetek urodzeń wg wieku matki

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
19 lat i mniej	4,5	4,2	4,1	3,9	3,5	3,2	3,0	2,5	2,4	2,2	2,0	1,8	1,7	1,7
20–24	19,3	18,2	17,6	17,0	16,0	15,4	14,6	13,9	13,3	12,8	12,0	11,5	11,1	10,5
25–29	36,9	36,8	36,4	35,5	34,5	33,6	33,1	33,0	32,8	32,5	32,5	31,9	31,8	31,1
30–34	27,4	28,2	28,6	29,7	31,2	32,3	33,0	33,6	33,2	33,0	33,1	33,9	34,2	34,8
35–39	10,1	10,7	11,3	11,7	12,5	13,0	13,7	14,3	15,3	16,3	16,9	17,2	17,3	17,7
40–44	1,7	1,8	1,9	2,1	2,2	2,4	2,5	2,6	2,9	3,1	3,4	3,5	3,7	4,0
45 lat i więcej	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2

Dla zapewnienia stabilnego rozwoju demograficznego kraju, a tym samym dla zapewnienia tzw. zastępowalności pokoleń, na każdą kobietę w wieku 15–49 lat powinno przypadać średnio co najmniej 2,10–2,15 urodzonych dzieci. W Polsce, podobnie jak średnio w UE, obserwowane są spadkowe tendencje dzietności. W 2023 r. na 1 mieszkankę Polski przypadało 1,16 dziecka, co oznacza jeden z najniższych współczynników dzietności w UE (na 1 mieszkankę UE w 2022 r. przypadało średnio 1,46 dzieci).

Duże znaczenie zarówno dla mamy, jak i jej dziecka ma czas trwania ciąży oraz fakt, czy ciąża jest pojedyncza czy wieloraka. Zgodnie z definicją Światowej Organizacji Zdrowia ciążę uznaje się za donoszoną od 38. tygodnia jej trwania, a dziecko urodzone po 22. tygodniu, ale przed ukończonym 37. tygodniem ciąży – za urodzone przedwcześnie. W

Polsce spośród wszystkich noworodków przychodzących na świat te, które rodzą się przedwcześnie stanowią 7%. Wśród nich najwięcej jest dzieci urodzonych między 32. a 36. tygodniem ciąży; w latach 2010-2023 odsetek wcześniaków z tej grupy zwiększył się z 83% do 85%. Pozostałe wcześniaki rodziły się między 28. a 31. tygodniem ciąży (ok. 10% wszystkich przedwczesnych urodzeń) i poniżej 28. tygodnia ciąży (ok. 5%). Zdecydowana większość noworodków pochodzi z ciąż pojedynczych (dzieci te stanowią niezmiennie ponad 97% wszystkich urodzeń). Pozostałe 3% dzieci pochodzi z ciąż bliźniaczych i wielorakich.

W Polsce w latach 2010-2023 najwięcej dzieci rodziło się w lipcu. Na podium znalazły się także: styczeń i wrzesień. Najmniej dzieci rodziło się zaś w: lutym, grudniu i listopadzie. Najpopularniejszym dniem tygodnia, w którym rodzice witają swoje pociechy na świecie jest wtorek, a najrzadszym – niedziela. Zmieniają się trendy w zakresie nadawania imion. W 2023 r. najpopularniejszymi imionami wśród dziewczynek były: Zofia, Zuzanna i Laura, a wśród chłopców: Nikodem, Antoni i Jan. Dla porównania, w 2010 r. rodzice najczęściej nadawali córkom imiona: Julia, Maja i Zuzanna, a synom – Jakub, Szymon i Kacper.

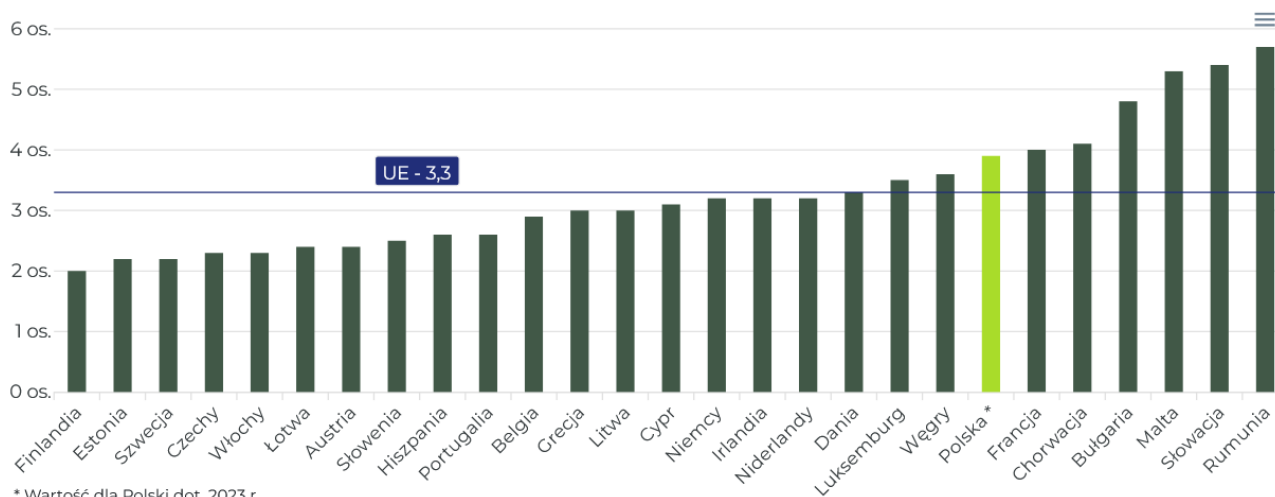
Zgony noworodków i niemowląt

W Polsce umieralność niemowląt maleje, ale jest wciąż jedną z wyższych wśród krajów UE. Najczęstszą przyczyną zgonów wśród niemowląt są choroby rozpoczynające się jeszcze w okresie okołoporodowym oraz wady rozwojowe wrodzone, zniekształcenia i aberracje chromosomowe. Większym ryzykiem zgonów obarczone są dzieci kobiet rodzących po 45 roku życia.

Wraz z postępem medycyny i poprawą opieki okołoporodowej spada liczba zgonów wśród niemowląt. W Polsce, w okresie 2010-2023, w przeliczeniu na 1 tys. urodzeń żywych zgony niemowląt (dzieci do 12. miesiąca życia) spadły z 5,0 do 3,9, w tym noworodków (dzieci do 28. dnia życia) – z 3,5 do 2,6, a dzieci, które nie przeżyły jednej doby – z 1,6 do 1,1. Wyjątkiem był rok 2021, gdy po raz pierwszy od lat liczba zgonów niemowląt w przeliczeniu na 1 tys. urodzeń żywych wzrosła rok do roku. Podobne tendencje zanotowano w większości krajów UE, co należy wiązać m.in. z trwającą w tym czasie pandemią.

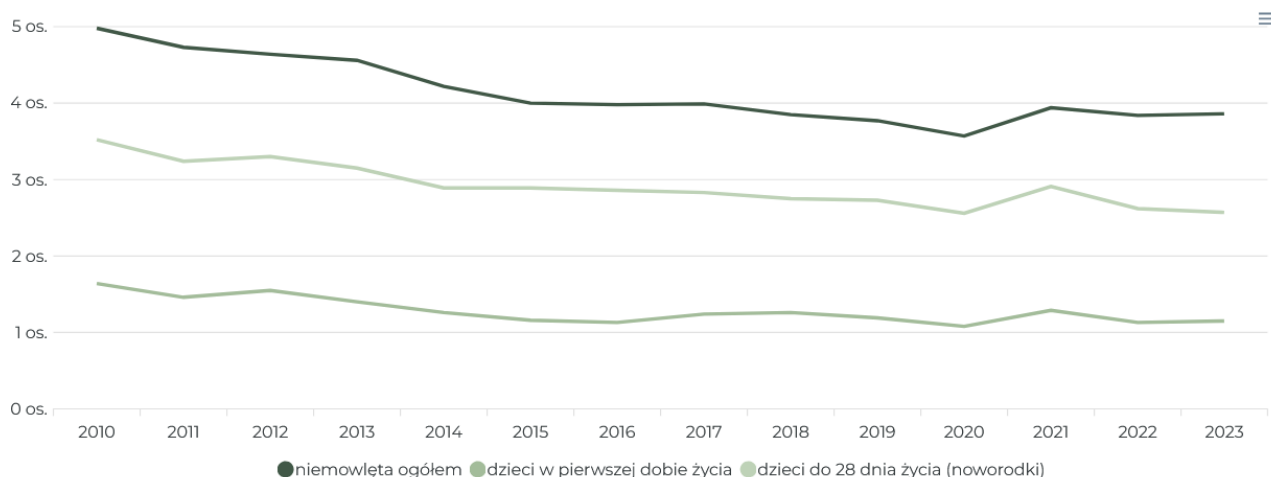
Mimo obserwowanej poprawy, w Polsce wciąż umiera więcej niemowląt w przeliczeniu na 1 tys. urodzeń żywych niż w większości krajów UE (w 2022 r., podobnie jak w 2010 r., Polska była 7. krajem o największym współczynniku zgonów niemowląt). Dzieci, które nie przeżywają pierwszego miesiąca stanowią w Polsce rocznie ok. 70% wszystkich zgonów dzieci w pierwszym roku życia, z czego prawie połowę stanowią zgony dzieci, które umierają w pierwszej dobie życia.

Liczba zgonów niemowląt na 1 tys. żywych urodzeń w krajach UE w 2022 r.

Wyszczególnienie	2022
UE	3,3
Finlandia	2,0
Estonia	2,2
Szwecja	2,2
Czechy	2,3
Włochy	2,3
Łotwa	2,4
Austria	2,4
Słowenia	2,5
Hiszpania	2,6
Portugalia	2,6
Belgia	2,9
Grecja	3,0
Litwa	3,0
Cypr	3,1
Niemcy	3,2
Irlandia	3,2
Niderlandy	3,2
Dania	3,3
Luksemburg	3,5
Węgry	3,6
Polska *	3,9
Francja	4,0
Chorwacja	4,1
Bułgaria	4,8
Malta	5,3
Słowacja	5,4
Rumunia	5,7

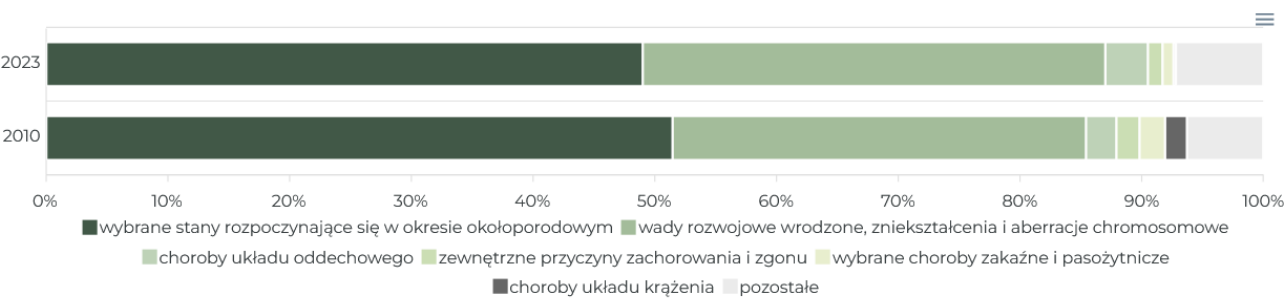
Zgony dzieci do 12 miesiąca życia w przeliczeniu na 1 tys. urodzeń żywych

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
niemowlęta ogółem	4,98	4,73	4,64	4,56	4,22	4,00	3,98	3,99	3,85	3,77	3,57	3,94	3,84	3,86
dzieci w pierwszej dobie życia	1,64	1,46	1,55	1,40	1,26	1,16	1,13	1,24	1,26	1,19	1,08	1,29	1,13	1,15
dzieci do 28 dnia życia (noworodki)	3,52	3,24	3,30	3,15	2,89	2,89	2,86	2,83	2,75	2,73	2,56	2,91	2,62	2,57

Przyczyn zgonów wśród niemowląt jest wiele, jednak najczęściej są one spowodowane stanami chorobowymi rozpoczynającymi się jeszcze w okresie okołoporodowym (w latach 2010-2023 stanowiły one połowę zgonów niemowląt). Istotnym powodem umieralności niemowląt są wady rozwojowe wrodzone, zniekształcenia i aberracje chromosomowe; odsetek zgonów wśród dzieci przed ukończeniem przez nie pierwszego roku życia wahał się od 34% do 40% w latach 2010-2023. Wśród innych, rzadszych przyczyn zgonów niemowląt, notowane są choroby układu oddechowego, choroby układu krążenia oraz choroby zakaźne i pasożytnicze.

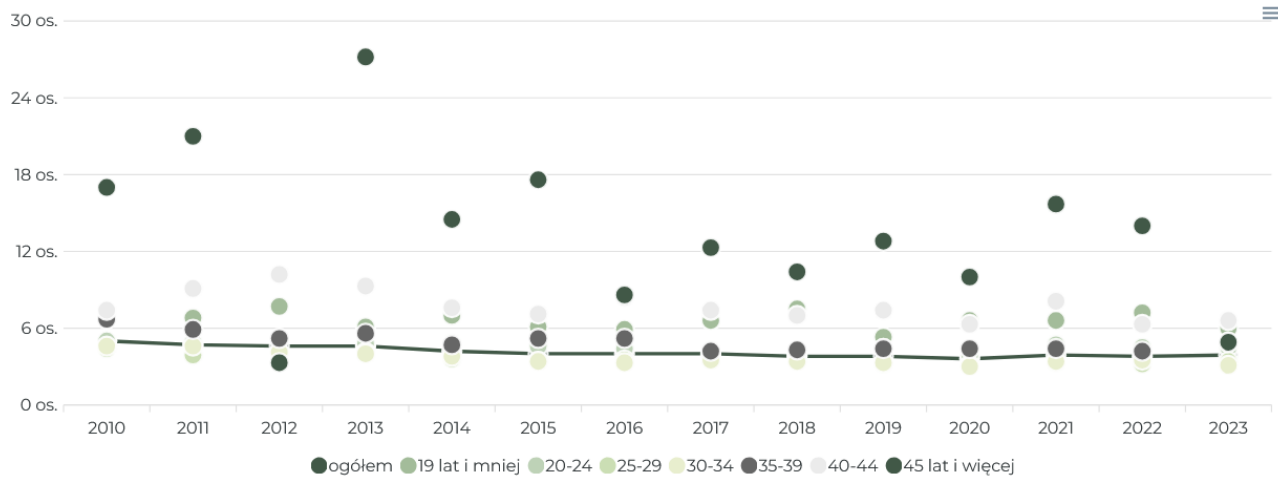
Zgony niemowląt według wybranych przyczyn

Wyszczególnienie	2010	2023
wybrane stany rozpoczynające się w okresie okołoporodowym	51,5	49,0
wady rozwojowe wrodzone, zniekształcenia i aberracje chromosomowe	34,0	38,0
choroby układu oddechowego	2,5	3,5
zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonu	1,9	1,2
wybrane choroby zakaźne i pasożytnicze	2,1	0,9
choroby układu krążenia	1,8	0,2
pozostałe	6,3	7,2

Ryzyko zgonu niemowlęcia rośnie wraz z wiekiem jego matki. Umieralność dzieci rodzonych przez kobiety w wieku 45 lat i więcej jest wyraźnie wyższa niż dzieci, których matkami są kobiety młodsze. W okresie 2010-2023 liczba zgonów niemowląt urodzonych przez matki powyżej 45 roku życia wahała się, w zależności od roku, od 3 do 27 niemowląt w przeliczeniu na 1 tys. urodzeń żywych. Wśród matek w wieku 40-44 lata umierało średniorocznie 8 niemowląt na 1 tys. urodzeń żywych, a wśród matek najmłodszych (19 lat i mniej) – 7 niemowląt.

Liczba zgonów niemowląt w przeliczeniu na 1 tys. urodzeń żywych, wg wieku matki

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ogółem	5,0	4,7	4,6	4,6	4,2	4,0	4,0	4,0	3,8	3,8	3,6	3,9	3,8	3,9
19 lat i mniej	6,7	6,8	7,7	6,1	7,0	6,1	5,9	6,6	7,5	5,3	6,6	6,6	7,2	6,0
20-24	5,0	4,9	5,2	4,8	4,8	4,6	4,4	4,3	4,0	4,4	3,9	4,7	4,5	4,5
25-29	4,4	3,9	4,0	4,1	3,6	3,4	3,5	3,8	3,5	3,2	3,1	3,3	3,2	3,4
30-34	4,6	4,6	4,1	4,0	3,8	3,4	3,3	3,5	3,4	3,3	3,0	3,4	3,5	3,1
35-39	6,7	5,9	5,2	5,6	4,7	5,2	5,2	4,2	4,3	4,4	4,4	4,4	4,2	4,9
40-44	7,4	9,1	10,2	9,3	7,6	7,1	8,4	7,4	7,0	7,4	6,3	8,1	6,3	6,6
45 lat i więcej	17,0	21,0	3,3	27,2	14,5	17,6	8,6	12,3	10,4	12,8	10,0	15,7	14,0	4,9

Szczepienia ochronne

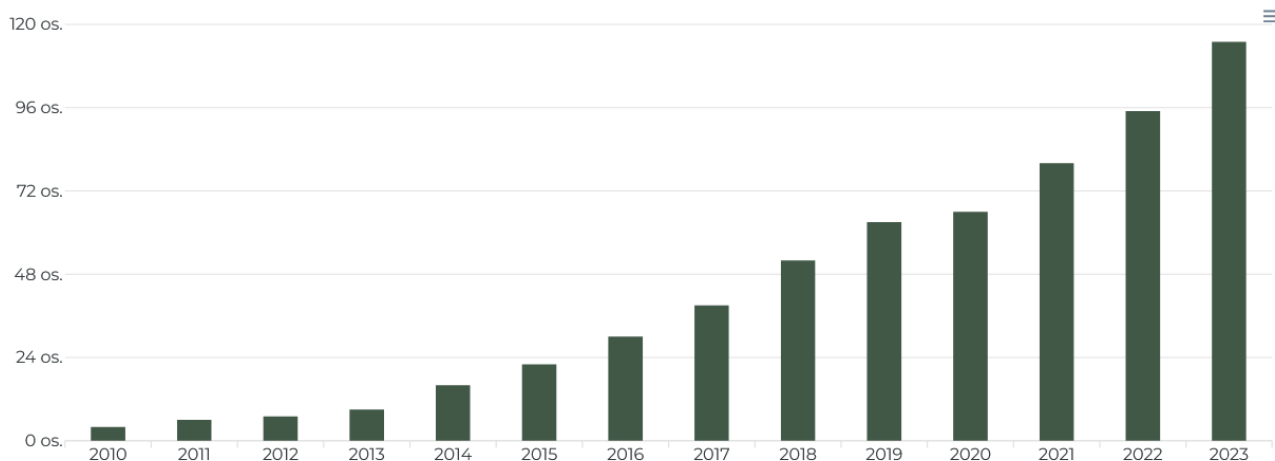
W Polsce rośnie liczba dzieci i młodzieży, które nie przyjmują obowiązkowych szczepień (tj. zgodnych z kalendarzem szczepień) przeciwko chorobom zakaźnym. Choć w przypadku większości z nich odsetek szczepień wśród dzieci do 1 roku życia utrzymuje się zazwyczaj (w zależności od choroby) na poziomie powyżej 90% (tj. wg epidemiologów gwarantującym tzw. odporność zbiorowiskową), to w przypadku odry i polio szczepienia od kilku lat są bliskie lub poniżej granicy odporności zbiorowiskowej. Co więcej, wyszczepialność przeciwko tym chorobom zakaźnym jest w Polsce od kilku lat jedną z niższych wśród krajów UE.

W Polsce obowiązek szczepień ochronnych reguluje ustawa z 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. Każdego roku Główny Inspektorat Sanitarny opracowuje Program Szczepień Ochronnych (tzw. Kalendarz Szczepień), który zawiera wykaz obowiązkowych i zalecanych szczepień oraz zasady ich przeprowadzania. Do szczepień obowiązkowych należą m.in. te przeciw: gruźlicy, wirusowemu zapaleniu wątroby typu B (WZW typu B), błonicy, tężcowi i krztuścowi, ostremu nagminnemu porażeniu dziecięcemu (polio), inwazyjnemu zakażeniu *Haemophilus influenzae* typu B (Hib) oraz odrze, śwince i różyczce. Ze względu na szczególne właściwości układu immunologicznego najmłodszych, najwięcej szczepień wykonuje się u dzieci w wieku do 2 roku życia.

Mimo względnie wysokiej wyszczepialności dzieci i młodzieży w Polsce, rośnie liczba uchybień od szczepień obowiązkowych. W ciągu kilkunastu lat liczba dzieci i młodzieży (w grupie wieku 0-19 lat), które nie poddały się obowiązkowemu szczepieniu, w przeliczeniu na 10 tys. ludności w tej grupie wieku zwiększyła się ponad dwudziestokrotnie – z 4 osób w 2010 r. do 115 osób w 2023 r. W przypadku najmłodszych dzieci (do 3 roku życia), odsetek zaszczepionych pierwotną (podstawową) dawką obniżył się z niemal 100% w 2010 r. do niewiele ponad 90% w 2023 r. Jeszcze większy spadek dotyczył odsetka dzieci zaszczepionych szczepionkami składającymi się z więcej niż jednej dawki. Szczepienia, które należy powtarzać co kilka lat mają wyszczepialność średnio między 90% a 80%. Najmniejszą popularnością cieszą się szczepienia dawką przypominającą; zwłaszcza te w późniejszym wieku. Na przykład do 2023 r. zaledwie 77% osób w 20. roku życia zdecydowało się zaszczepić dawką przypominającą przeciwko błonicy i tężcowi (w porównaniu z 91% w 2010 r.).

Osoby w wieku 0-19 lat nieprzyjmujące szczepień ochronnych na 10 tys. os. w tym wieku

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	4	6	7	9	16	22	30	39	52	63	66	80	95	115

W porównaniu z 2010 r. największy spadek odsetka obowiązkowych szczepień ochronnych dotyczy szczepień przeciwko odrze i polio. Według danych WHO w latach 2020-2022 odsetek niemowląt zaszczepionych pierwszą dawką przeciwko odrze wyniósł w Polsce 70-80% (a więc poniżej granicy odporności zbiorowiskowej). Tym samym Polska w 2022 r. zajęła ostatnie miejsce wśród krajów UE pod względem szczepień przeciwko tej zakaźnej chorobie. Rok później (w 2023 r.) odsetek dzieci zaszczepionych przeciwko odrze wzrósł do 91% (ale było to nadal mniej niż w 2010 r., gdy odsetek był bliski 100%). Poniżej lub blisko granicy odporności zbiorowiskowej kształtuje się w ostatnich latach również wyszczepialność przeciwko polio; w 2023 r. odsetek szczepień przeciwko tej chorobie wyniósł zaledwie 85%, wobec 96% w 2010 r.

Odsetek dzieci w 1 r.ż. zaszczepionych na wybrane choroby zakaźne

Źródło: WHO

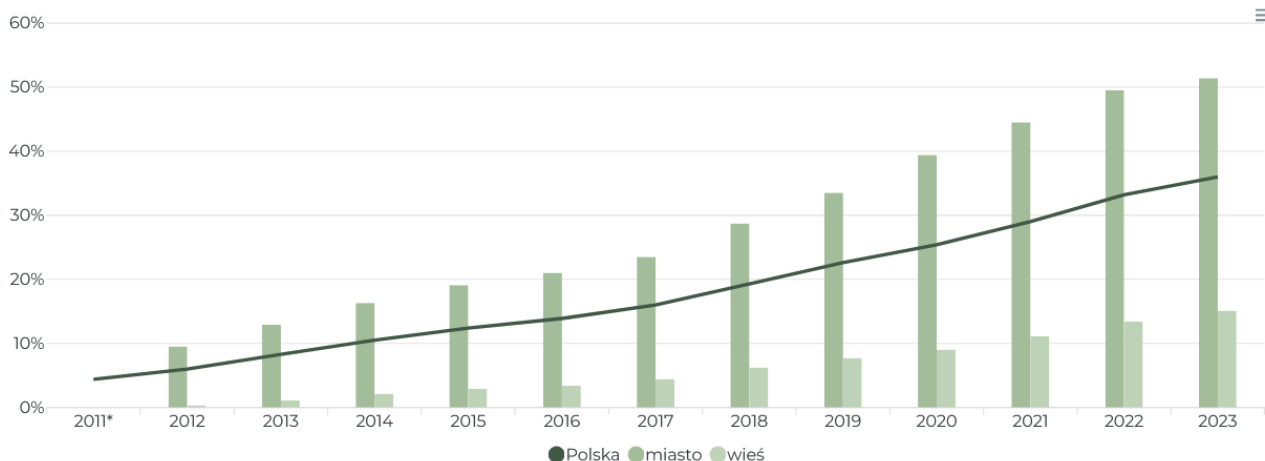
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
gruźlica	93	94	94	93	92	94	93	92	91	91	91	92	90	90
odra	98	98	98	98	97	96	96	94	93	93	92	91	91	91
WZW B	98	98	97	96	96	96	95	93	91	90	90	89	90	90
polio	96	96	95	95	94	92	92	90	87	87	86	84	85	85
błonica, tężec, krztusiec	99	99	99	99	98	98	98	96	95	95	94	94	94	94
Hib	99	99	99	99	98	98	98	96	95	95	94	94	94	94

Opieka nad najmłodszymi

W Polsce coraz więcej dzieci w wieku do lat 3 jest objętych opieką instytucjonalną. Zwiększa się też średnia liczba godzin, które dzieci spędzają tygodniowo w placówkach świadczących opiekę. Rosnąca liczba placówek odpowiedzialnych za opiekę nad najmłodszymi sprzyja częstszym decyzjom kobiet o powrocie do pracy.

W Polsce rodzice coraz częściej decydują się na korzystanie z dostępnych form opieki instytucjonalnej nad małymi dziećmi. W 2023 r. opieką inną niż sprawowaną przez najbliższych było objętych 36% dzieci w wieku 1-2 lata (podczas gdy w 2011 r. – zaledwie 4%). Zdecydowanie większy odsetek maluchów objętych opieką instytucjonalną jest w miastach niż na wsi; w 2023 r. w miastach ponad połowa dzieci w tej grupie wieku była objęta opieką instytucjonalną, a na wsi – 15%. Coraz mniej kobiet nie decyduje się na powrót do pracy po urodzeniu dziecka; ich liczba w przeliczeniu na 10 tys. kobiet spadła z 48 w 2010 do 31 w 2023 r. Równolegle zwiększył się w tym okresie wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat (z 66% w 2010 r. do 74% w 2023 r.).

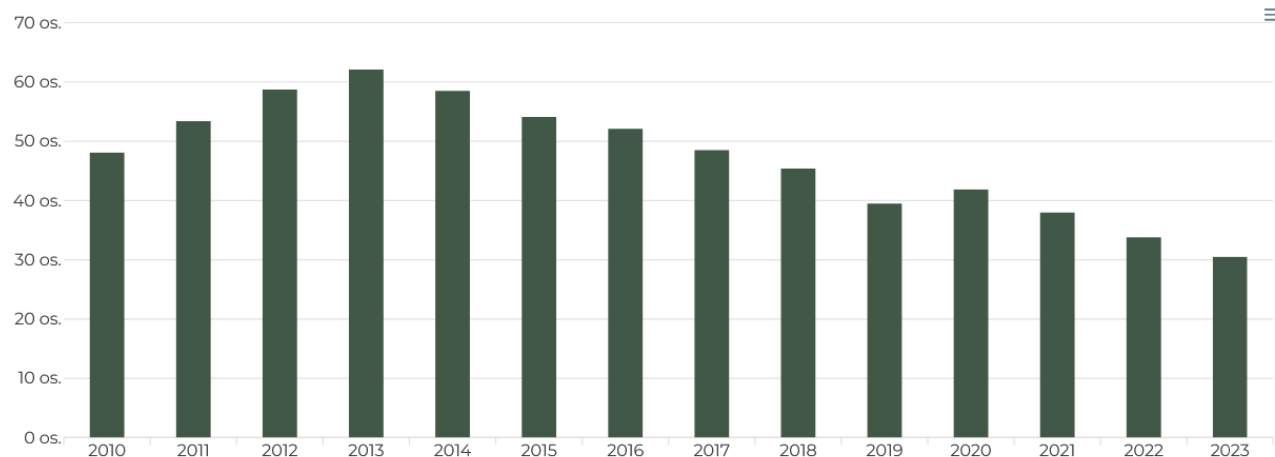
Odsetek dzieci w wieku 1-2 lata objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej

* W 2011 r. brak danych w podziale na miasto i wieś.

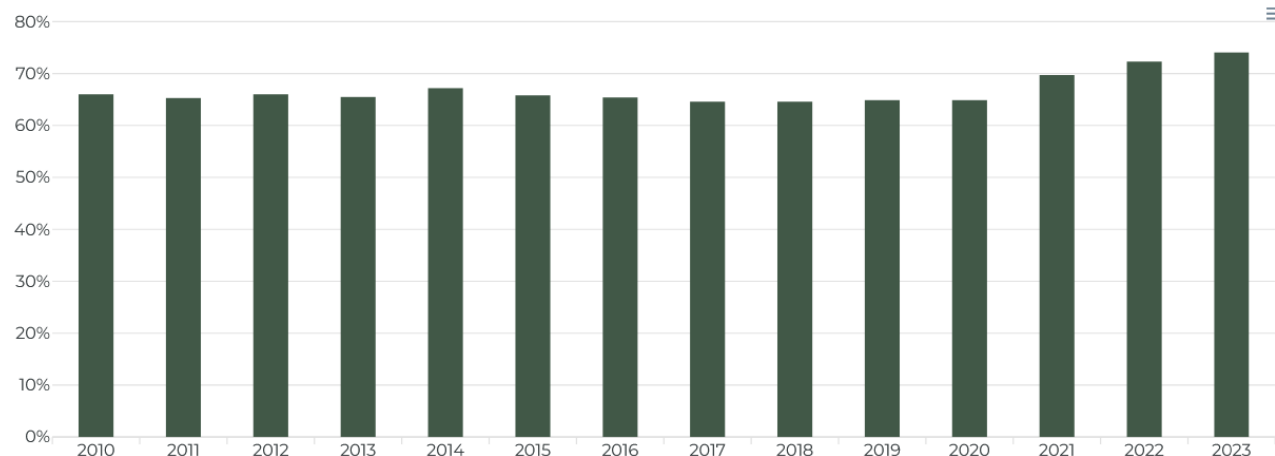
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	4,4	6,0	8,3	10,5	12,4	13,9	16,0	19,3	22,6	25,4	29,0	33,2	36,0
miasto	.	9,5	12,9	16,3	19,1	21,0	23,5	28,7	33,5	39,4	44,5	49,5	51,4
wieś	.	0,3	1,1	2,1	2,9	3,4	4,4	6,2	7,7	9,0	11,1	13,4	15,1

Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	48,1	53,4	58,7	62,1	58,5	54,1	52,1	48,5	45,4	39,5	41,9	38,0	33,8	30,5

Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat wg BAEL

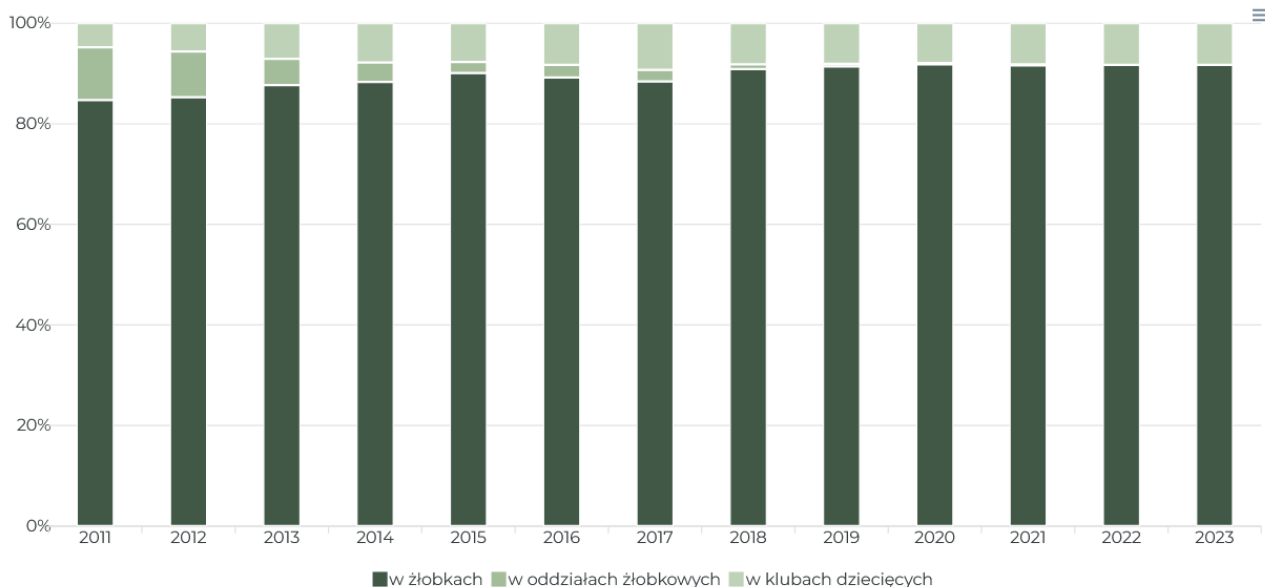

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	66,0	65,3	66,0	65,5	67,2	65,8	65,4	64,6	64,6	64,9	64,9	69,7	72,3	74,1

Opiekę nad najmłodszymi dziećmi w Polsce reguluje Ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (z dn. 4 lutego 2011 r.), zgodnie z którą opieka instytucjonalna może być sprawowana przez żłobki, kluby dziecięce, dziennych opiekunów oraz nianie. W okresie 2011-2023 ogólna liczba instytucji zapewniających opiekę nad najmłodszymi (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe) zwiększyła się niemal 8-krotnie (z 0,7 tys. w 2011 r. do 5,5 tys. w 2023 r.), a liczba miejsc w tych instytucjach wzrosła ponad 5-krotnie (odpowiednio

z 39 tys. do 213 tys.). Na każde 100 miejsc w tych instytucjach żłobki oferują ich najwięcej; w latach 2011-2023 średnio 90 miejsc. Pozostałe miejsca zapewniają kluby dziecięce (średnio 8 na 100) oraz oddziały żłobkowe¹ (średnio 2 na 100).

Miejsca w placówkach opieki instytucjonalnej dla dzieci do lat 3

*Od 2022 r. brak danych dot. miejsc w oddziałach żłobkowych

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
w żłobkach	84,7	85,3	87,7	88,3	90,1	89,2	88,4	90,9	91,4	91,8	91,6	91,7	91,7
w oddziałach żłobkowych	10,5	9,1	5,2	3,9	2,2	2,5	2,3	0,9	0,5	0,3	0,2	.	.
w klubach dziecięcych	4,8	5,6	7,1	7,8	7,7	8,3	9,3	8,2	8,1	7,9	8,2	8,3	8,3

Obok opieki zapewnianej przez żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce, rodzice mogą też skorzystać z pomocy dziennych opiekunów oraz niań. Obowiązki opiekuna dziennego określają przepisy, zgodnie z którymi powinien on posiadać odpowiednie wykształcenie, warunki lokalowe do bezpiecznego sprawowania opieki oraz systematycznie aktualizować wiedzę i rozwijać umiejętności. Opiekun dzienny może sprawować opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci (mogących pochodzić z różnych rodzin), mających ukończony 20. tydzień życia. W Polsce zawód opiekuna dziennego zyskuje na popularności. W latach 2012-2022 ich liczba zwiększyła się z 30 do ponad 2 tys. Tym

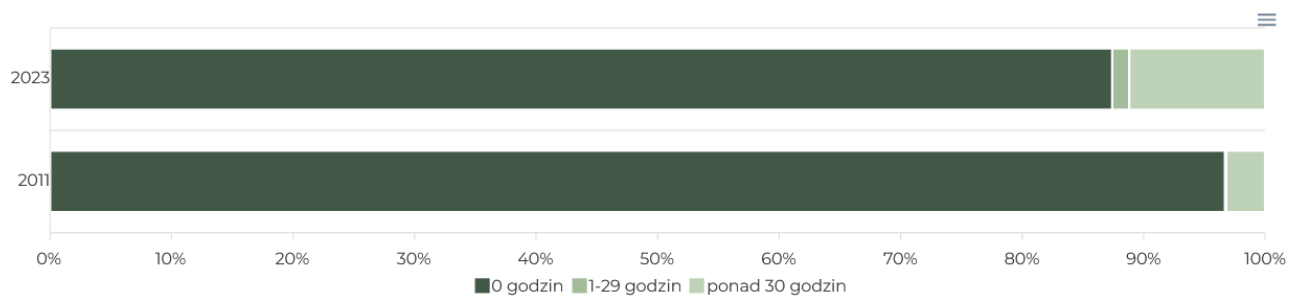
¹ Oddziały żłobkowe (dodatkowe instytucje stworzone np. przy zakładach pracy czy szpitalach) nie są ujęte w ustawie o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, ale do 2022 r. były jedną z opcji, którą rodzice mogli wziąć pod uwagę. Od 2022 r. oddziały żłobkowe przestały być ujmowane w Rejestrze Żłobków, który zbiera dane dotyczące instytucji sprawujących opiekę nad najmłodszymi.

samym zwiększyła się również liczba dzieci pod ich opieką – z 80 dzieci w 2012 r. do niemal 10 tys. w 2022 r. Instytucja niani, najmniej sformalizowanej formy opieki nad maluchami, traci na popularności. Od 2012 r. liczba niań, które zostały zgłoszone do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, spadła o połowę, z 9,1 tys. do 4,7 tys. w 2022 r.

Odsetek dzieci, które w ramach opieki instytucjonalnej spędzają czas powyżej 30 godzin tygodniowo, jest w Polsce jednym z najniższych wśród krajów UE (choć różnica między Polską a średnią unijną w latach 2011-2023 zmniejszała się). W 2023 r. odsetek dzieci przebywających pod opieką formalną w wymiarze ponad 30 godzin w tygodniu był dwukrotnie niższy niż wyniosła średnia dla UE (11% wobec 23%), podczas gdy w 2011 r. – był on niższy ponad pięciokrotnie (3% wobec 16%). Również w przypadku krótszego pobytu dziecka pod opieką instytucji sformalizowanych Polska należy do krajów UE o bardzo niskim odsetku dzieci korzystających z tej opieki (w 2023 r. skorzystało z niej w Polsce 1% dzieci, a średnio w UE – 14% dzieci).

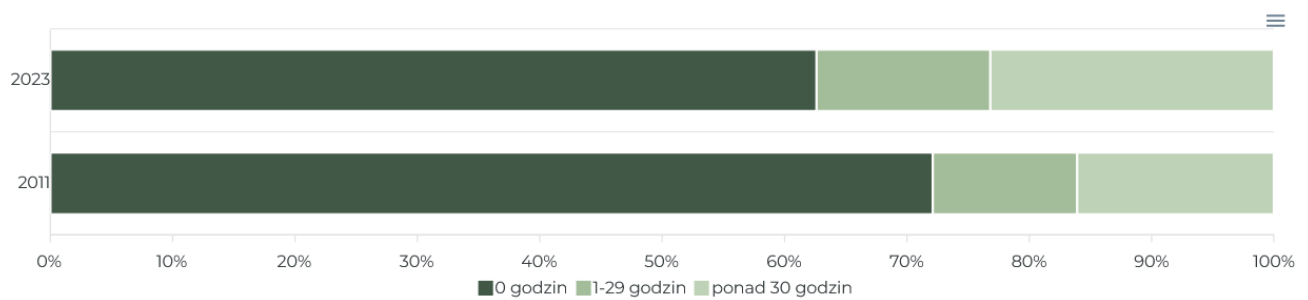
Małe dzieci, których rodzice decydują się na skorzystanie z opieki instytucjonalnej, spędzają w niej tygodniowo coraz więcej godzin (ale zdecydowanie mniej niż średnio w UE). W 2023 r. w ciągu tygodnia dziecko w Polsce spędzało w placówkach opiekuńczych blisko 4½ godziny, a w UE – ponad 11 godzin. W Polsce nadal bardziej popularne niż opieka instytucjonalna jest korzystanie z opieki pozaformalnej, np. członków rodziny i sąsiadów. W 2023 r. pod ich opieką dzieci w wieku do 3 lat spędzały średnio 7 godzin tygodniowo. Polska znajduje się tym samym w pierwszej piątce krajów UE, w których dzieci spędzają najwięcej czasu tygodniowo w opiece innej niż formalna. Pod tym względem Polska przekracza średnią unijną, która w 2023 r. wyniosła 3½ godziny.

Dzieci objęte formalną opieką według czasu jej trwania w Polsce

Wyszczególnienie	2011	2023
0 godzin	96,7	87,4
1-29 godzin	0,1	1,4
ponad 30 godzin	3,2	11,2

Dzieci objęte formalną opieką według czasu jej trwania w UE

Wyszczególnienie	2011	2023
0 godzin	72,1	62,6
1-29 godzin	11,8	14,2
ponad 30 godzin	16,1	23,2

Nauka i wolontariat

Droga edukacyjna młodych Polaków

Coraz więcej dzieci korzysta z wychowania przedszkolnego przed rozpoczęciem obowiązku edukacji; jednocześnie coraz mniej młodych dorosłych rezygnuje z nauki po ustaniu tego obowiązku. Na wszystkich etapach edukacji obowiązkowej rośnie odsetek uczniów z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

W Polsce prawo do nauki, rozumiane jako prawo do pobierania nauki w zorganizowanych formach, gwarantuje Konstytucja RP. Nakłada ona również obowiązek nauki do ukończenia 18 roku życia, natomiast rozpoczęcie obowiązkowej edukacji od ukończenia 6. roku życia określa ustawa Prawo oświatowe. Na system szkolnictwa w naszym kraju składają się cztery etapy edukacji: wychowanie przedszkolne, szkoła podstawowa, szkoły ponadpodstawowe i studia wyższe.

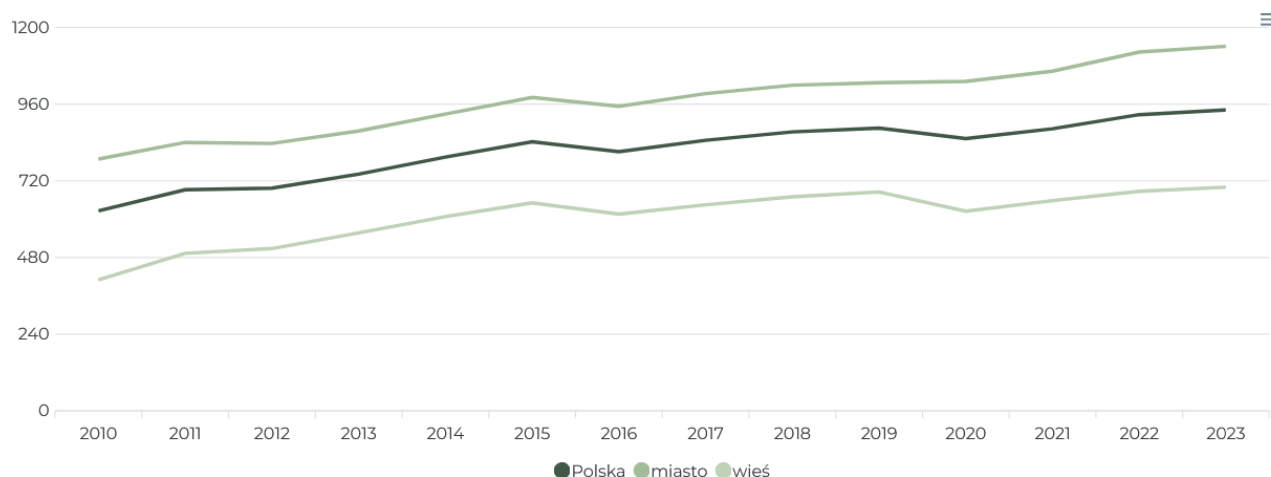
Przed rozpoczęciem obowiązkowej edukacji dzieci mogą korzystać z tzw. edukacji przedszkolnej. Wychowanie przedszkolne² staje się w Polsce coraz bardziej powszechne. W 2023 r. było nim objętych ponad 94% dzieci w grupie wieku od 3 do 5 lat (o niemal połowę więcej niż w 2010 r.). Jednocześnie poprawiła się dostępność miejsc w przedszkolach. Liczba placówek w edukacji przedszkolnej (w większości zarządzanych przez publiczne organy prowadzące) wzrosła z 19 tys. w 2010 r. do niemal 23 tys. w 2023 r. Dzięki temu zmniejszyła się liczba dzieci przypadających na jedną placówkę wychowania przedszkolnego – ze 117 dzieci na jedną placówkę w 2010 r. do 75 w 2023 r. Zwiększył się wśród przedszkolaków udział dzieci z niepełnosprawnościami; w roku szkolnym 2023/2024 stanowiły one blisko 4% dzieci uczęszczających do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych (w porównaniu z niespełna 1% na początku poprzedniej dekady).

---

² Edukacja przedszkolna jest realizowana w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych.

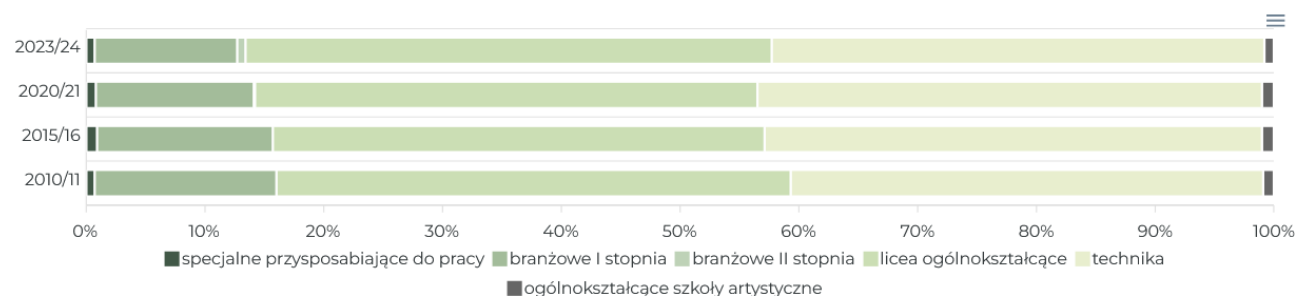
Dzieci w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat

Wiek rozpoczęcia obowiązkowej edukacji i długość jej trwania jest zróżnicowany w krajach UE. W Polsce obowiązkiem edukacji (rozumianym jako roczne przygotowanie przedszkolne, a następnie obowiązek szkolny) objęte są dzieci, które ukończyły 6. rok życia i nie ukończyły 18 lat (zgodnie z Konstytucją RP nauka w Polsce jest obowiązkowa do ukończenia 18 roku życia). Obowiązek szkolny uczniowie realizują w ośmioletnich szkołach podstawowych, po ukończeniu których mogą kontynuować naukę w czteroletnich liceach ogólnokształcących, pięcioletnich technikach lub trzyletnich branżowych szkołach I-stopnia i dwuletnich szkołach branżowych II-stopnia. Według mierzącego powszechność uczenia współczynnika skolaryzacji netto, w 2023 r. w szkołach podstawowych edukację odbywało 92% dzieci w grupie wieku od 7 do 14 lat (w 2010 r. – 96%). W przypadku szkół podstawowych wartość współczynnika mniejsza niż 100% nie musi oznaczać, że nie wszystkie dzieci, które powinny spełniać obowiązek szkolny, go realizują. Może to wynikać m.in. z tego, że część dzieci zameldowanych w Polsce, kształci się za granicą, gdzie przebywa wraz z rodzicami. Dodatkowo, w latach 2022-2023 małoletni uchodźcy z Ukrainy nie byli objęci obowiązkiem szkolnym w polskim systemie oświaty. Dzieci te mogły kontynuować edukację w formie zdalnej w szkole na Ukrainie. Obowiązek uczęszczania do polskich szkół obowiązuje od 1 września 2024 r. Zgodnie z ramowym planem nauczania dla szkoły podstawowej Ministerstwa Edukacji i Nauki w klasach I-III uczniowie spędzali w szkołach średnio ok. 20 godzin tygodniowo, natomiast w klasach IV-VIII od 24 do 34

godzin tygodniowo. Uczniowie pobierający naukę w specjalnych szkołach podstawowych i w oddziałach specjalnych stanowili w roku szkolnym 2023/24 ok. 6% uczniów na tym poziomie kształcenia (w porównaniu z ok. 4% w roku szkolnym 2017/2018).

Uczniowie szkół ponadpodstawowych wg typów szkół

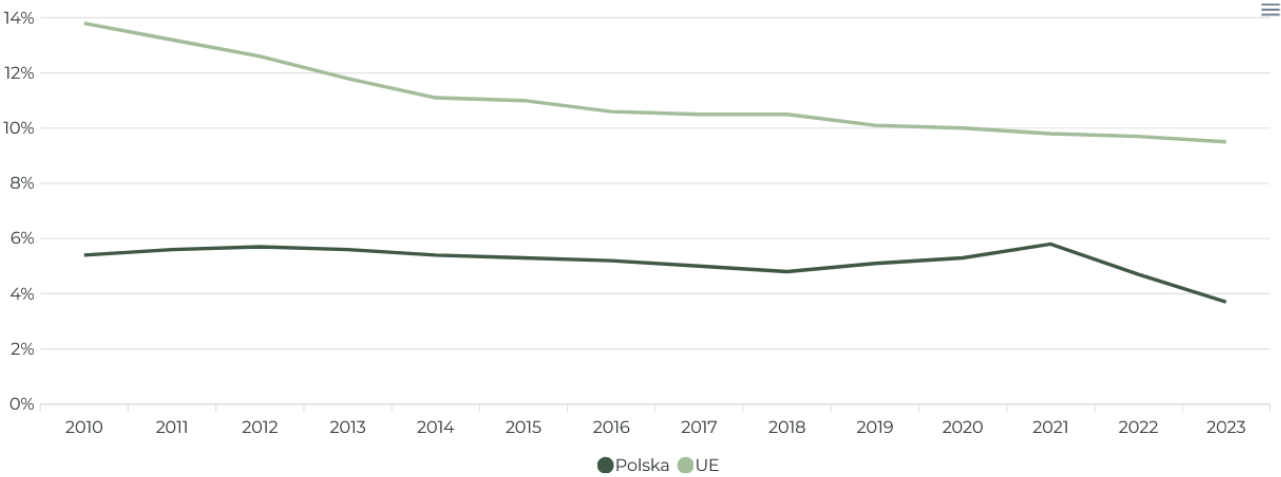
Wyszczególnienie	2010/11	2015/16	2020/21	2023/24
specjalne przysposabiające do pracy	0,7	0,9	0,8	0,7
branżowe I stopnia	15,3	14,8	13,3	12,0
branżowe II stopnia	0,0	0,0	0,1	0,7
licea ogólnokształcące	43,3	41,4	42,3	44,3
technika	39,8	41,9	42,5	41,5
ogólnokształcące szkoły artystyczne	0,9	1,0	1,0	0,8

W roku szkolnym 2023/24 absolwenci szkół podstawowych najczęściej decydowali się na kontynuowanie nauki w liceach (44% uczniów) i technikach (42% uczniów). W branżowych szkołach I stopnia kształciło się 12% uczniów, a pozostali (2% uczniów) decydowali się na naukę w branżowych szkołach II stopnia, szkołach specjalnych przyspasabiających do pracy i ogólnokształcących szkołach artystycznych. Nieco wzrósł odsetek uczących się w szkołach specjalnych i oddziałach specjalnych – w roku szkolnym 2023/2024 stanowili oni ponad 3% uczących się na poziomie ponadpodstawowym (w porównaniu z ok. 2% na początku poprzedniej dekady).

W 2023 r. w Polsce nauki nie kontynuowało ok. 4% młodzieży w grupie wieku od 18 do 24 lat (nieznacznie mniej niż w 2010 r.). Odsetek ten był wyraźnie mniejszy niż średnio w UE, gdzie naukę kończyło przedwcześnie niemal 10% osób w tej grupie wieku. Polska była trzecim, po Chorwacji i Grecji, krajem z najniższym odsetkiem osób młodych niekontynuujących nauki w UE. Podobnie jak w 2010 r., w 2023 r. studia podjęło 42% młodych dorosłych w grupie wieku od 19 do 24 lat. Do 2018 r. odsetek osób studiujących

w tym wieku systematycznie malał, a w kolejnych latach wzrastał, m.in. w związku z napływem studentów zza granicy. W następstwie zmian demograficznych liczba studiujących na polskich uczelniach w tym wieku zmalała – o ⅓ od 2010 r. Studenci z orzeczeniami o niepełnosprawności stanowili w roku 2023/2024 (podobnie jak w roku 2010/2011) ok. 2% ogółu studentów.

Odsetek młodzieży niekontynuującej nauki w wieku 18-24 lata

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	5,4	5,6	5,7	5,6	5,4	5,3	5,2	5,0	4,8	5,1	5,3	5,8	4,7	3,7
UE	13,8	13,2	12,6	11,8	11,1	11,0	10,6	10,5	10,5	10,1	10,0	9,8	9,7	9,5

Młodzież w cyfrowym świecie

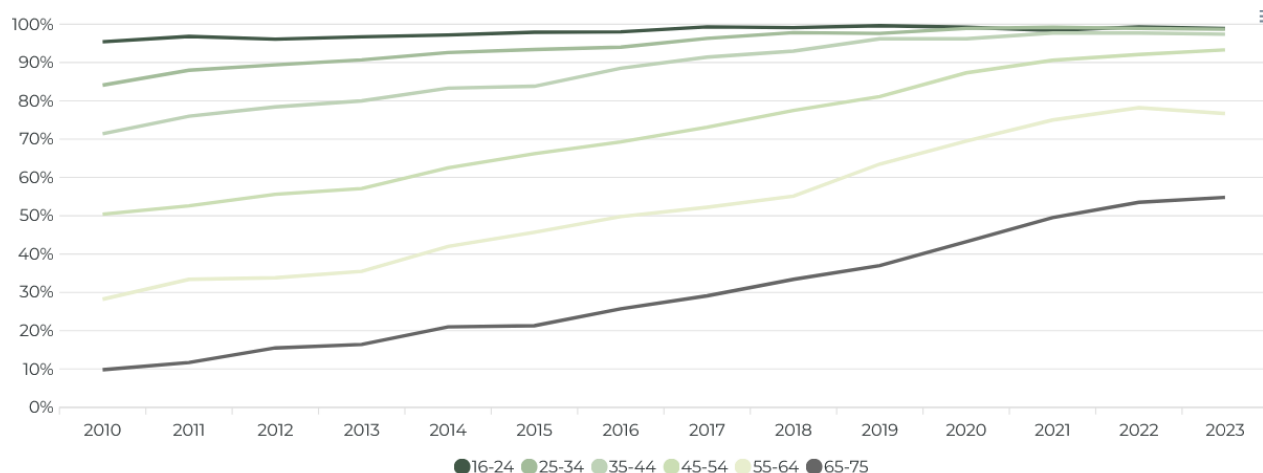
W Polsce, podobnie jak przeciętnie w UE, młodzież korzysta z Internetu częściej niż ludność w innych grupach wieku. Młodzi Polacy najczęściej wykorzystują Internet do prowadzenia rozmów oraz do korzystania z komunikatorów internetowych. Kompetencje młodzieży polskiej w zakresie bezpieczeństwa korzystania z Internetu są niższe niż ich rówieśników średnio w UE .

Według wyników raportu „Nastolatki 3.0 NASK” przeprowadzonego w 2022 r., młode osoby w wieku 7-19 lat spędzały w Internecie dziennie średnio około 5h i 36 min w dni powszednie. Według NASK w 2022 r. nastolatki deklarowały korzystanie z Internetu najczęściej przy pomocy telefonów komórkowych i smartfonów (89% odpowiedzi), laptopów (44%), komputerów stacjonarnych i telewizorów (odpowiednio po ok. 25%).

Najpopularniejszymi aktywnościami w Internecie wśród osób młodych w Polsce (podobnie jak średnio w krajach UE) było prowadzenie rozmów telefonicznych, wideo lub korzystanie z komunikatorów internetowych (przez Skype, Messenger, WhatsApp, Viber, etc.) – w 2023 r. te aktywności podejmowało prawie 98% osób w grupie wieku 16-24 lata (w UE odpowiednio 95%). Do popularnych aktywności należało również korzystanie z platform/serwisów społecznościowych (najczęściej z Messengera, TikToka i YouTube) oraz wysyłanie i odbieranie wiadomości e-mail.

Rozwój oferty banków kierowanych do najmłodszych sprawił, że wśród młodych ludzi wzrosło korzystanie z bankowości online (z 26% w 2010 r. do 55% w 2023 r.). Młodzi Polacy rzadziej niż średnio ich rówieśnicy w UE posługiwali się Internetem do skorzystania z usług bankowych (gdzie w 2023 r. z takich usług korzystało 61% młodych mieszkańców UE).

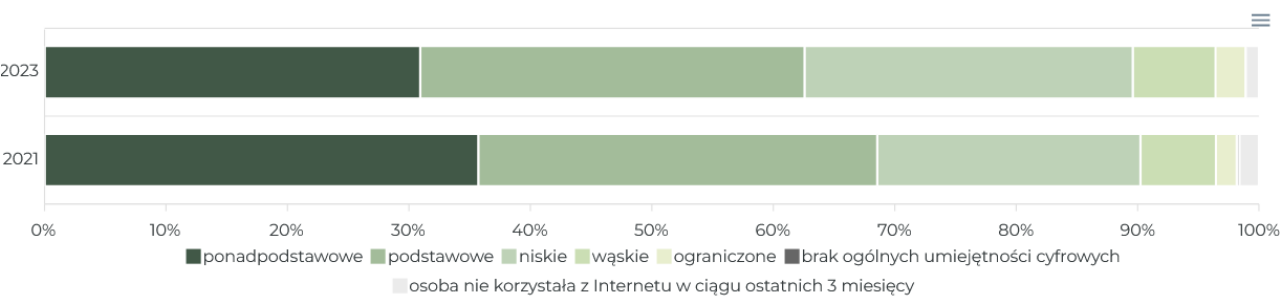
Osoby korzystające z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy wg grup wieku

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
16-24	95,4	96,8	96,1	96,7	97,2	97,9	98,0	99,3	99,1	99,6	99,2	98,4	99,3	98,9
25-34	84,1	88,0	89,4	90,7	92,6	93,4	94,0	96,3	97,8	97,6	98,9	99,2	98,9	98,7
35-44	71,4	76,0	78,4	80,0	83,3	83,8	88,5	91,4	93,0	96,2	96,2	97,7	97,7	97,4
45-54	50,4	52,6	55,6	57,1	62,5	66,2	69,3	73,1	77,5	81,1	87,3	90,6	92,1	93,3
55-64	28,2	33,4	33,8	35,5	42,0	45,7	49,8	52,2	55,1	63,5	69,5	75,0	78,2	76,7
65-75	9,8	11,7	15,5	16,4	21,0	21,3	25,7	29,1	33,4	37,0	43,2	49,5	53,5	54,8

Wraz ze wzrostem powszechności korzystania z Internetu zmieniały się również umiejętności cyfrowe młodych Polaków. W pierwszej edycji badania dot. umiejętności cyfrowych (realizowanego od 2015 r.), ze wszystkich grup wieku to osoby najmłodsze były tymi, które najczęściej posiadały podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe. W 2021 r. zmodyfikowano paletę rodzajów umiejętności analizowanych podczas realizacji badania, co uniemożliwia ich porównywalność z poprzednimi latami. W drugiej edycji badania młode osoby najczęściej mogły poszczycić się ogólnymi umiejętnościami cyfrowymi na poziomie ponadpodstawowym oraz podstawowym (63% w 2023 r.), jednak było ich mniej w porównaniu z 2021 r. (69%); zmniejszyła się też grupa osób młodych z ponadpodstawowymi umiejętnościami cyfrowymi. Wzrósł natomiast odsetek osób młodych o niskich, wąskich i ograniczonych umiejętnościach cyfrowych (z 30% w 2021 r. do 36% w 2023 r.).

Odsetek osób w wieku 16-24 lata posiadających określone umiejętności cyfrowe*

* W ciągu 3 miesięcy poprzedzających badanie.

Wyszczególnienie	2021	2023
ponadpodstawowe	35.71	30.92
podstawowe	32.84	31.64
niskie	21.67	27.02
wąskie	6.22	6.82
ograniczone	1.73	2.49
brak ogólnych umiejętności cyfrowych	0.22	0.00
osoba nie korzystała z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy	1.61	1.10

Badanie umiejętności cyfrowych obejmuje pięć zakresów kompetencji: umiejętności korzystania z danych i informacji, w zakresie komunikacji i współpracy, w zakresie tworzenia treści cyfrowych, bezpieczeństwa oraz rozwiązywania problemów. W większości grup kompetencji młodzi Polacy posiadają podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności – w zakresie komunikacji i współpracy, rozwiązywania problemów, tworzenia treści cyfrowych i korzystania z danych i informacji takie umiejętności w 2021 r. i 2023 r. posiadało ponad 90% osób w grupie wieku 16-24 lata i było to więcej niż średnio wśród młodych osób w UE. Młodzi Polacy wypadają jednak gorzej od ich rówieśników w UE pod względem umiejętności w zakresie bezpieczeństwa korzystania z Internetu, a z czasem sytuacja w Polsce się pogarsza. W 2023 r. mniejszy odsetek młodzieży niż w 2021 r. wykazywał podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności w zakresie bezpieczeństwa (spadek z 72% do 66% osób w wieku 16-24 lata).

Wyniki w nauce i umiejętności

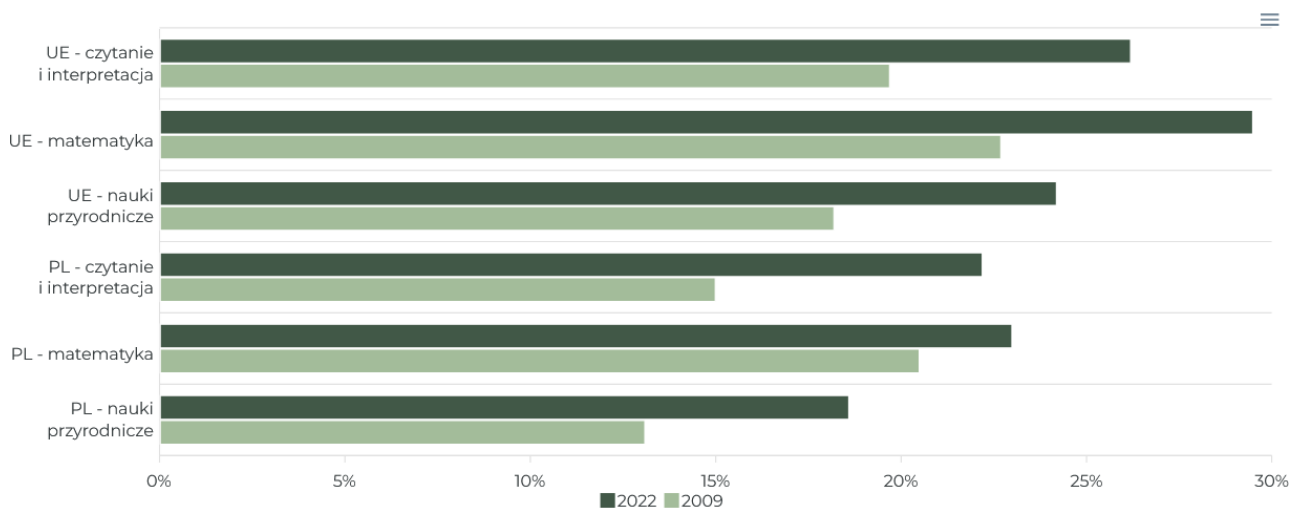
W 2022 r. wyniki dotyczące umiejętności uczniów w Polsce były jednymi z najniższych w historii pomiarów badaniem PISA, choć wciąż pozostawały wyższe niż średnia OECD (która również była jedną z najniższych w historii badania). Średnie wyniki uczniów z egzaminu ósmoklasisty poprawiały się od początku wprowadzenia egzaminu, natomiast poziom zdawalności egzaminów maturalnych był zmienny w kolejnych latach.

Utrzymujący Program PISA³ sprawdza kompetencje uczniów w trzech dziedzinach: czytaniu i interpretacji, matematyce oraz rozumowaniu w naukach przyrodniczych. Średnie wyniki polskich uczniów w teście PISA 2022 pogorszyły się w zakresie wszystkich dziedzin w stosunku do wyników notowanych na początku poprzedniej dekady i były jednymi z najniższych w historii pomiarów. Polska nie była pod tym względem wyjątkiem – obniżyła się również ogólna średnia dla uczniów w krajach OECD. W 2022 r. polscy uczniowie zajęli wśród uczniów z krajów OECD wyższe miejsca niż na początku poprzedniej dekady, jednak niższe niż w edycji z 2018 r. Na tle krajów UE polscy uczniowie zajęli 4. miejsca w czytaniu i w matematyce, a w naukach przyrodniczych – 5. miejsce.

We wszystkich dziedzinach nauk testowanych w ramach PISA wzrósł odsetek uczniów o najniższych poziomach osiągnięć, które wskazują na posiadanie jedynie bardzo podstawowych umiejętności i zwiększone ryzyko trudności na drodze edukacji i w życiu dorosłym. W przypadku matematyki najniższy poziom osiągnięć wykazało w 2022 r. 23% polskich uczniów (w 2009 r. – 21%), w zakresie czytania i interpretacji – 22% uczniów (w 2009 r. – 15%), zaś w naukach przyrodniczych – 19% uczniów (w 2009 r. – 13%). Według Instytutu Badań Edukacyjnych na wyniki te mogły wpłynąć różne czynniki, wśród których wskazuje się pandemię COVID-19 i związaną z nią naukę zdalną, jak również reformę systemu edukacji.

³ Badanie jest realizowane przez OECD co trzy lata począwszy od 2000 r. Wyjątkiem była edycja z 2022 r. przesunięta o rok ze względu na pandemię COVID-19.

Odsetek uczniów na najniższych poziomach osiągnięć (poniżej poziomu 2.) wg badania PISA

Wyszczególnienie	2009	2022
UE - czytanie i interpretacja	19,7	26,2
UE - matematyka	22,7	29,5
UE - nauki przyrodnicze	18,2	24,2
PL - czytanie i interpretacja	15,0	22,2
PL - matematyka	20,5	23,0
PL - nauki przyrodnicze	13,1	18,6

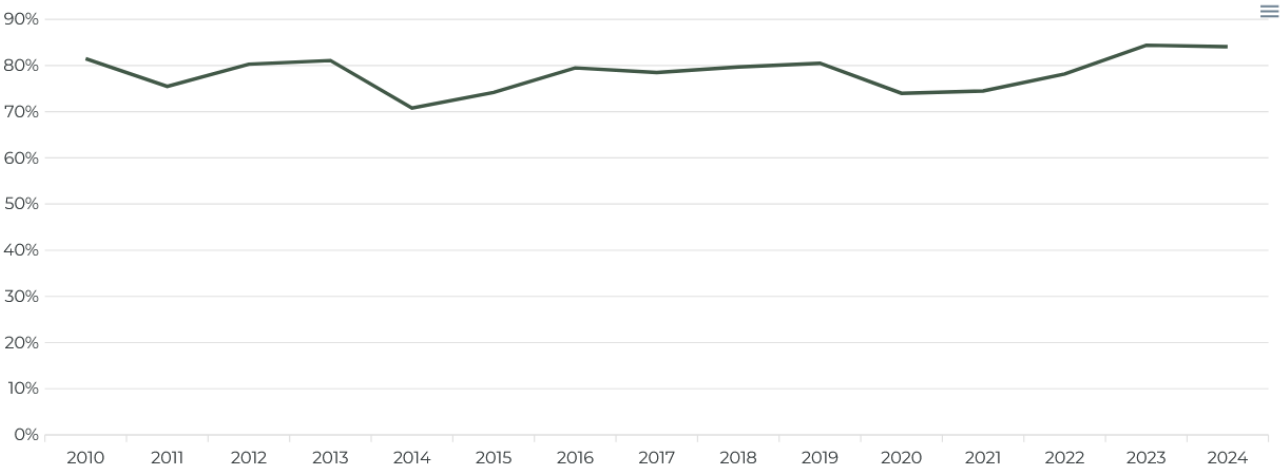
W ostatnich kilkunastu latach formy egzaminów państwowych zmieniały się, m.in. w związku z wdrażaniem reform w systemie oświaty (w tym – z likwidacją gimnazjów). Od 2019 r. uczniowie kończący szkołę podstawową podchodzą do obowiązkowego egzaminu ósmoklasisty z trzech przedmiotów obowiązkowych: języka polskiego, matematyki oraz wybranego języka obcego nowożytnego. Najczęściej wybieranym przez uczniów językiem na egzaminie był język angielski – w 2024 r. zdawało go niemal 98% ósmoklasistów (w 2019 r. – 95%). Na egzamin z języka niemieckiego decydowało się około 2% uczniów, a pozostałe języki obce (rosyjski, hiszpański, francuski lub włoski) były wybierane w sumie przez mniej niż 1% uczniów. Średnie wyniki uczniów z egzaminu ósmoklasisty poprawiły się od początku jego istnienia (z wyjątkiem języka polskiego i włoskiego). W 2024 r. na egzaminach z języka angielskiego i polskiego uczniowie uzyskali odpowiednio 66% i 61% spośród możliwych do zdobycia punktów, natomiast z matematyki – 53%.

Zdawalność egzaminów maturalnych zmieniała się w ostatnim dziesięcioleciu, na co

wpływały m.in. zmiany w zasadach matur. W 2023 r. maturę po raz pierwszy zdawali uczniowie, którzy ukończyli ośmioklasową szkołę podstawową po reformie systemu oświaty z 2017 r. Zdawalność matur wyniosła, podobnie jak w 2024 r., 84%, tj. była najwyższa od 2010 r. (kiedy wyniosła 82%). Podobnie jak w przypadku egzaminów ósmoklasisty, najczęściej wybieranym językiem obcym na egzaminach maturalnych był język angielski; był to również najpopularniejszy przedmiot dodatkowy wybierany przez uczniów na poziomie rozszerzonym. W egzaminach na poziomie podstawowym maturzyści osiągnęli najwyższe wyniki z języka angielskiego i z innych języków obcych (z wyjątkiem języka niemieckiego), a najniższe – z języka niemieckiego, polskiego i matematyki.

Zdawalność egzaminu maturalnego

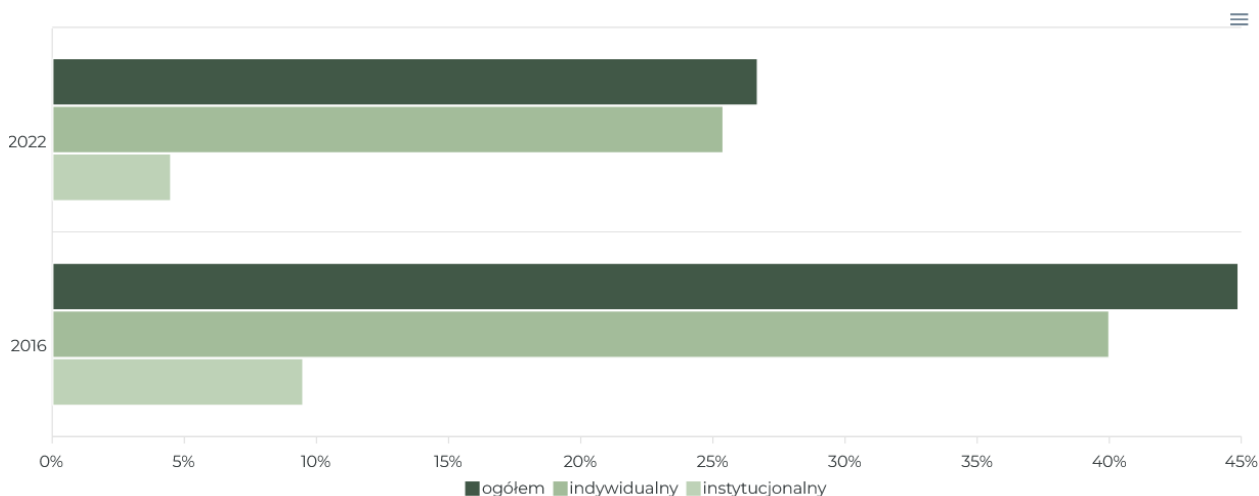
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Polska	81,5	75,5	80,3	81,1	70,8	74,2	79,5	78,5	79,7	80,5	74,0	74,5	78,2	84,4	84,1

Zaangażowanie w wolontariat

Młodzi Polacy, jak większość mieszkańców naszego kraju, chętniej uczestniczą w wolontariacie indywidualnym niż instytucjonalnym lub w ramach organizacji. W 2022 r. zaangażowanie młodzieży w wolontariat było mniejsze niż w 2016 r.

Wolontariat jest aktywnością podejmowaną dobrowolnie i bez wynagrodzenia; ma na celu przyniesienie korzyści osobom lub grupie osób spoza gospodarstwa domowego (i wyłączając rodzinę wolontariusza). Może również być wykonywany na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, konkretnej miejscowości lub społeczności. W 2022 r. w porównaniu z 2016 r. zmniejszył się odsetek młodzieży (w wieku 15-24 lata) deklarującej zaangażowanie w wolontariat – z 45% w 2016 r. do 27% w 2022 r. W 2016 r. osoby młode częściej niż przeciętnie (tj. na tle osób w grupie wieku 15-89 lat) angażowały się w wolontariat, a w 2022 r. odsetek najmłodszych wolontariuszy był nieznacznie niższy od odsetka wolontariuszy ogółem w naszym kraju.

Odsetek osób w wieku 15-24 lata zaangażowanych w wolontariat

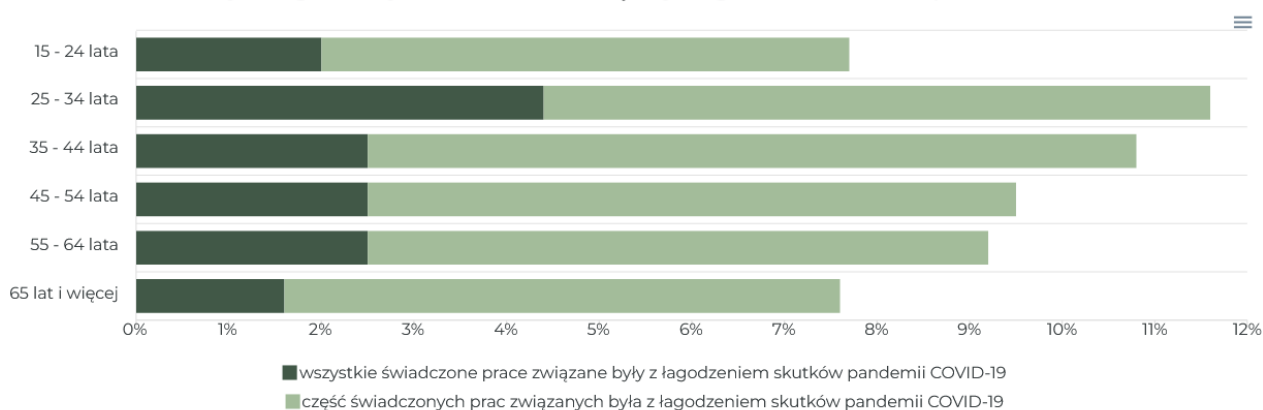
Wyszczególnienie	2016	2022
ogółem	44,9	26,7
indywidualny	40,0	25,4
instytucjonalny	9,5	4,5

W ramach wolontariatu wyróżniamy dwie główne formy: indywidualny i instytucjonalny. Do wolontariatu indywidualnego zalicza się np. pomoc przyjacielom, znajomym i sąsiadom, pomoc osobom nieznajomym oraz działania na rzecz społeczeństwa, środowiska

naturalnego czy danej miejscowości. Młodzi Polacy, podobnie jak pozostałe grupy wieku, częściej wybierają właśnie tę formę wolontariatu. Mimo to zaangażowanie młodzieży w Polsce w działania na rzecz tego typu wolontariatu znacząco spadło – z 40% w 2016 r. do 25% w 2022 r. Wolontariatem instytucjonalnym jest natomiast praca niezarobkowa wykonywana jako członek organizacji lub jako osoba wspomagająca działanie organizacji, stowarzyszenia, fundacji, instytucji publicznej, kościoła czy innej jednostki organizacyjnej. Zaangażowanie młodych Polaków w taką formę wolontariatu w ramach organizacji lub instytucji zmniejszyło się z 10% w 2016 r. do 5% w 2022 r.

W związku z wybuchem pandemii COVID-19, w badaniu zrealizowanym w 2022 r. ujęto nowy rodzaj wolontariatu, związany z łagodzeniem jej skutków. Zaangażowanie w ten rodzaj wolontariatu zadeklarowało prawie 8% wolontariuszy w wieku 15-24 lata. Był to jeden z najniższych odsetków spośród wszystkich kategorii wiekowych. Młodzi wolontariusze (podobnie jak ci z pozostałych grup wieku) częściej deklarowali, że pomoc, której udzielali była częściowo poświęcona niwelowaniu skutków pandemii, rzadziej działali wyłącznie by pomagać innym w związku z ich chorobą bądź ograniczeniami związanymi z pandemią.

Odsetek wolontariuszy zaangażowanych w wolontariat związany z łagodzeniem skutków pandemii COVID-19 w 2022 r.

* W ciągu 4 tygodni poprzedzających badanie.

Wyszczególnienie	wszystkie świadczone prace związane były z łagodzeniem skutków pandemii COVID-19	część świadczonych prac związanych była z łagodzeniem skutków pandemii COVID-19
15 - 24 lata	2,0	5,7
25 - 34 lata	4,4	7,2
35 - 44 lata	2,5	8,3
45 - 54 lata	2,5	7,0
55 - 64 lata	2,5	6,7
65 lat i więcej	1,6	6,0

Zdrowie i styl życia

Utrzymanie prawidłowej masy ciała

Nadmierna masa ciała (nadwaga lub otyłość) wśród młodzieży jest rzadsza niż w pozostałych grupach wieku, ale wzrost odsetka młodzieży borykającej się z tym zdrowotnym problemem jest szybszy niż w przypadku dorosłych. Z kolei niedowaga jest tym powszechniejsza, im osoba jest młodsza i częściej dotyczy młodych kobiet.

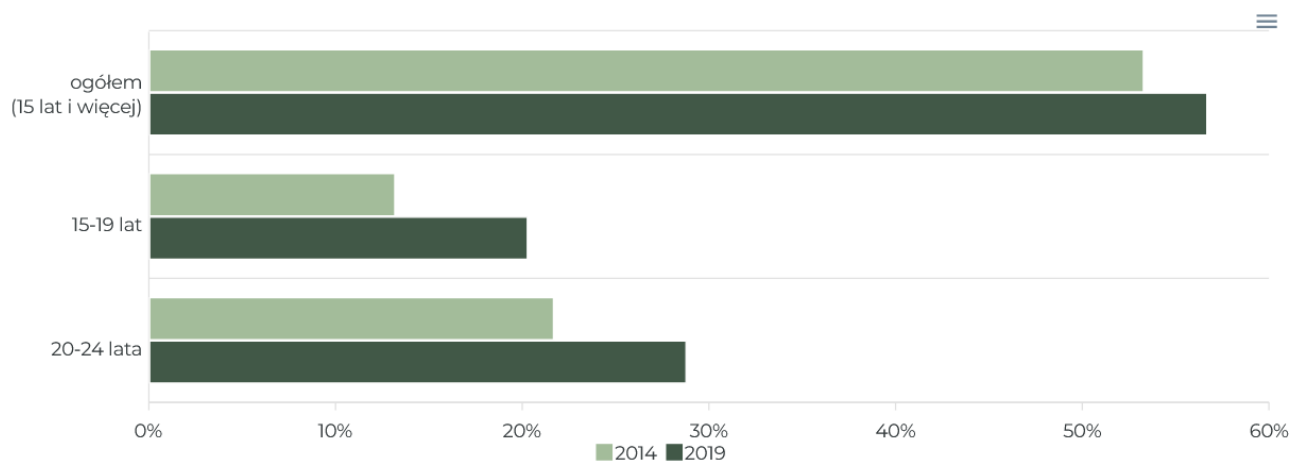
Pozytywny wpływ na stan zdrowia ma utrzymywanie prawidłowej masy ciała. Występująca w młodym wieku nadmierna masa ciała lub niedowaga może skutkować poważnymi konsekwencjami zdrowotnymi w życiu dorosłym. W Polsce nadmierna masa ciała wśród młodzieży (z nadwagą lub otyłością) jest mniej powszechna niż w pozostałych grupach wieku. Z badań zrealizowanych w 2014 r. i 2019 r.⁴ wynika jednak, że odsetek osób młodych borykających się z nadwagą zwiększył się w dużo szybszym tempie (z 13% do 20% w grupie wieku 15-19 lat i z 22% do 29% w grupie wieku 20-24 lata) niż w pozostałych grupach wieku. Również otyłość jest znacznie rzadsza wśród młodzieży niż w pozostałych grupach wieku, ale odsetek osób młodych z otyłością zwiększył się najbardziej w ostatniej dekadzie. Nadwaga dotyczy częściej chłopców i młodych mężczyzn, a otyłość – dziewcząt i młodych kobiet.

Odmienne tendencje kształtują się w zakresie niedowagi. Niewystarczająca masa ciała jest częstszym problemem wśród osób młodszych. W 2019 r. odsetek młodzieży (w wieku 15-19 lat) z niedowagą wyniósł blisko 10% (w 2014 r. sięgał blisko 15%). W grupie nieco starszej młodzieży (w wieku 20-24 lata) odsetek osób z niedowagą zwiększył się z blisko 7% do ponad 8% w okresie 2014-2019. Niedowaga częściej dotyczy dziewcząt i młodych kobiet niż chłopców i młodych mężczyzn.

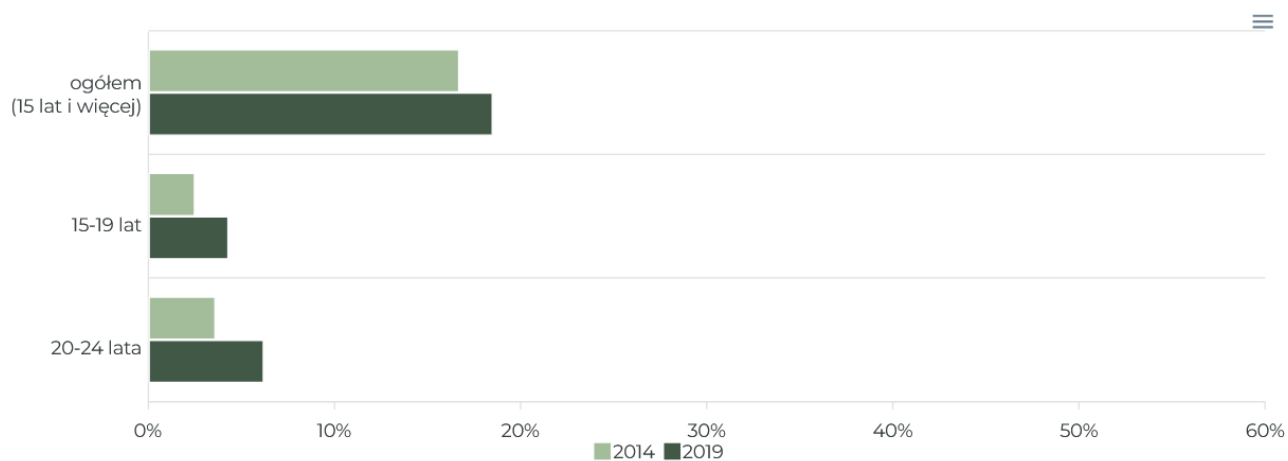
⁴ Europejskie Ankietowe Badanie Zdrowia (EHIS) jest realizowane co 6 lat. Kolejna edycja badania odbędzie się w 2025 r., a jego wyniki zostaną opublikowane w czerwcu 2027 r., m.in. w publikacji „Stan zdrowia ludności Polski w 2025 r.”

Odsetek osób z nadwagą wg BMI

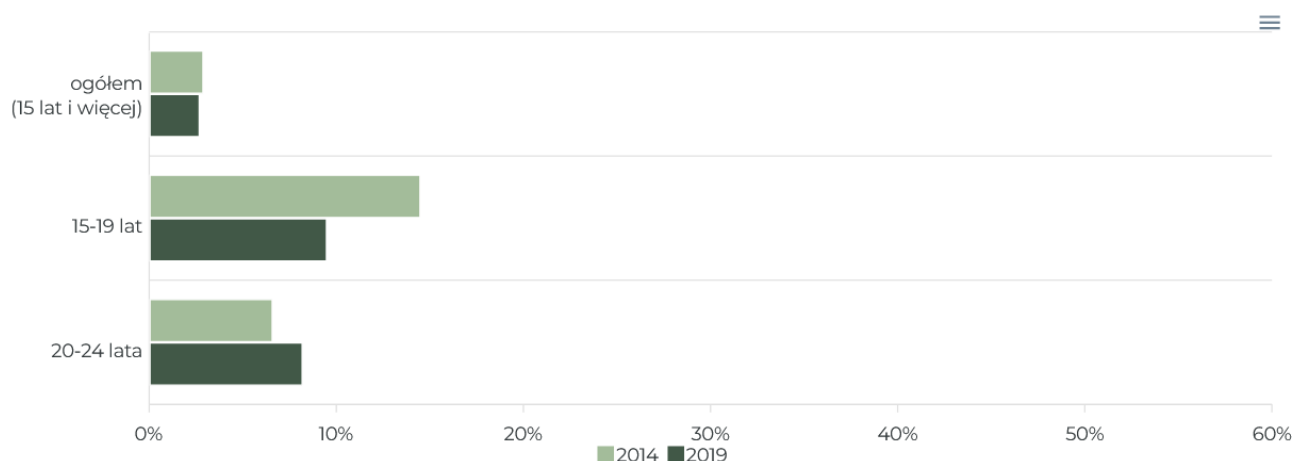
Wyszczególnienie	2014	2019
ogółem (15 lat i więcej)	53,3	56,7
15-19 lat	13,2	20,3
20-24 lata	21,7	28,8

Odsetek osób z otyłością wg BMI

Wyszczególnienie	2014	2019
ogółem (15 lat i więcej)	16,7	18,5
15-19 lat	2,5	4,3
20-24 lata	3,6	6,2

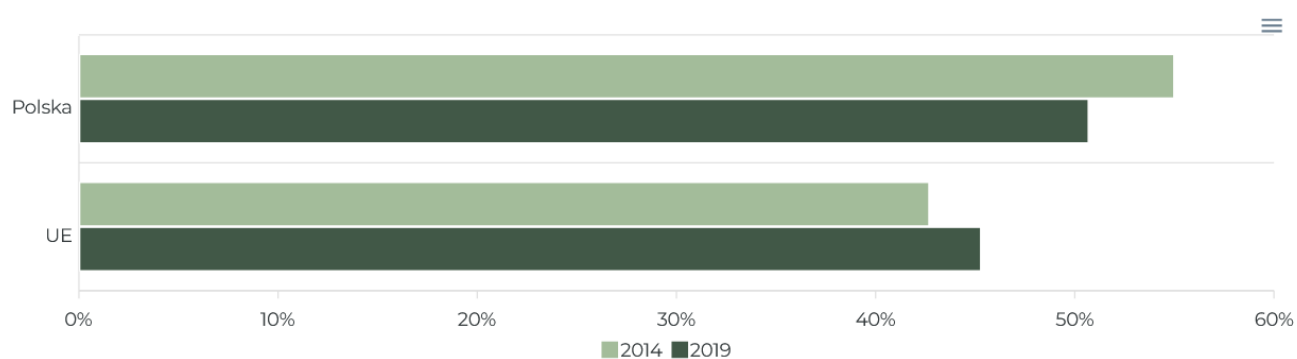
Odsetek osób z niedowagą wg BMI

Wyszczególnienie	2014	2019
ogółem (15 lat i więcej)	2,9	2,7
15-19 lat	14,5	9,5
20-24 lata	6,6	8,2

Problemy z utrzymaniem prawidłowej masy ciała wśród młodzieży są związane m.in. z pogarszającymi się nawykami żywieniowymi (np. coraz rzadszym spożywaniem owoców i warzyw). Wyniki badania EHIS pokazują, że w Polsce odsetek młodych osób (w grupie wieku 15-24 lata) spożywających owoce przynajmniej raz dziennie zmniejszył się z 55% do 51% w okresie 2014 - 2019, a warzyw – odpowiednio z 51% do 48%. Inaczej sytuacja wygląda w krajach Wspólnoty, gdzie spożycie owoców i warzyw (przynajmniej raz w ciągu dnia) przez młodzież wzrosło; w przypadku owoców – średnio z 43% do 45%, a w przypadku warzyw - z 39% do 44%. Mimo niekorzystnych tendencji w przypadku młodych Polaków, sięgają oni po owoce i warzywa chętniej niż średnio ich rówieśnicy z innych krajów Unii Europejskiej, plasując się na 5. miejscu wśród krajów UE z najwyższym odsetkiem młodych osób spożywających owoce przynajmniej raz dziennie oraz na 7. miejscu w przypadku spożywania warzyw. Po owoce i warzywa chętniej sięgają dziewczynki niż chłopcy, a różnica ta była w 2019 r. większa niż w 2014 r.

Spożywanie owoców "przynajmniej raz dziennie" przez osoby w wieku 15-24 lata

Wyszczególnienie

2014

2019

Polska

55,0

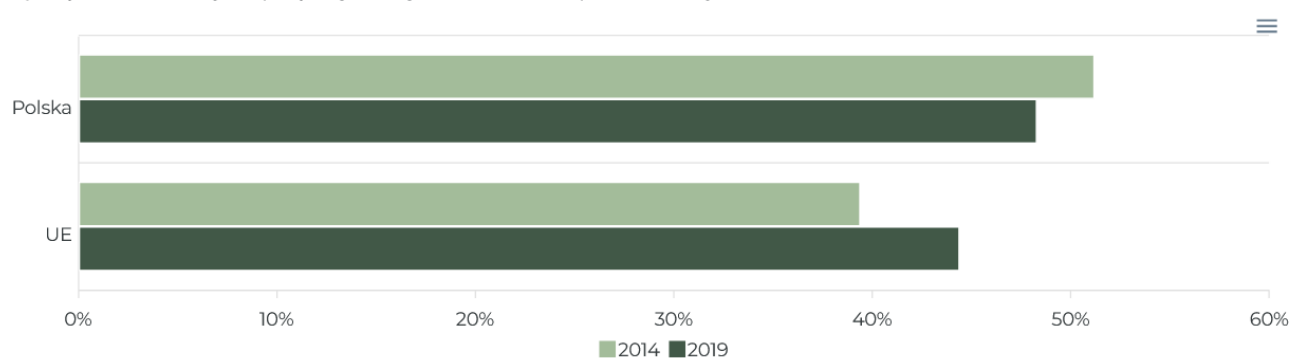
50,7

UE

42,7

45,3

Spożywanie warzyw "przynajmniej raz dziennie" przez osoby w wieku 15-24 lata

Wyszczególnienie

2014

2019

Polska

51,2

48,3

UE

39,4

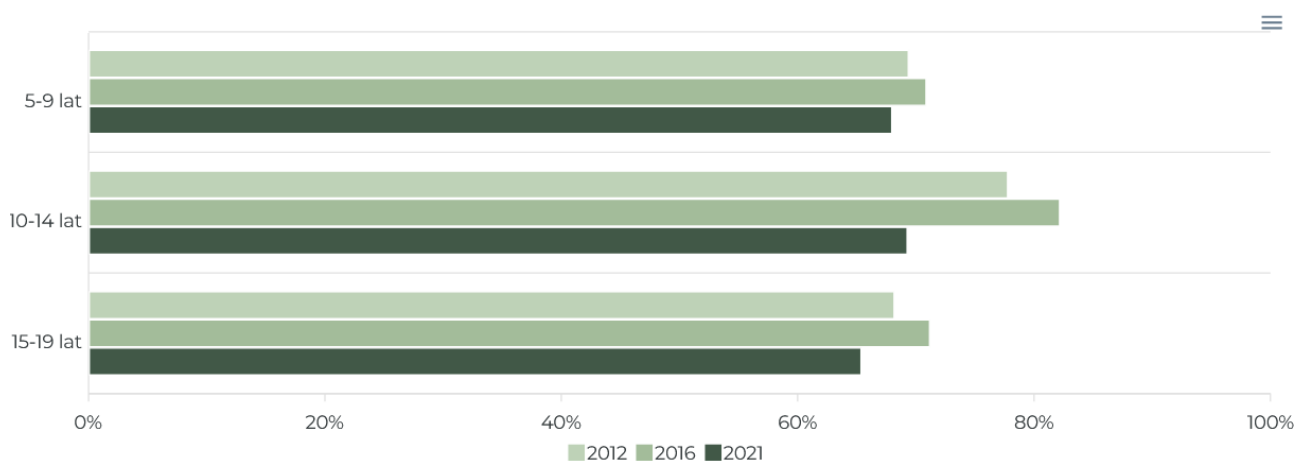
44,4

Aktywność fizyczna i formy spędzania czasu

Najczęstszą motywacją dzieci i młodzieży do podejmowania aktywności fizycznej jest przyjemność i rozrywka. Ich aktywność fizyczna w 2021 r. była nieco mniejsza niż przed wybuchem pandemii. Badanie budżetu czasu z 2023 r. wykazało, że większość czasu młodzi przeznaczają na obowiązki, w tym naukę, a czas przeznaczany na odpoczynek skrócił się w stosunku do poprzedniej edycji badania (z 2013 r.).

Aktywność fizyczna odgrywa ważną rolę w życiu każdego człowieka, niezależnie od jego wieku. W przypadku osób najmłodszych ruch jest jednym z czynników, który warunkuje prawidłowy rozwój i zmniejsza ryzyko wystąpienia wielu schorzeń w wieku dorosłym. W zajęciach sportowych i rekreacji ruchowej (dot. zajęć pozalekcyjnych/nieobowiązkowych) najczęściej uczestniczą w Polsce dzieci w grupie wieku 10-14 lat. W 2021 r. prawie 70% dzieci w tym wieku wskazało, że w ciągu roku wzięło udział w tego typu zajęciach (sporadycznie, regularnie/często). Na zbliżonym poziomie kształtowała się aktywność fizyczna wśród dzieci w wieku 5-9 lat (68%), natomiast wśród młodzieży w wieku 15-19 lat odsetek uczestniczących w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej wyniósł 65%. W latach wcześniejszych (przed wybuchem pandemii COVID-19) dzieci były częściej aktywne fizycznie niż w 2021 r.

Odsetek dzieci i młodzieży deklarujących uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej

Wyszczególnienie	2012	2016	2021
5-9 lat	69,4	70,9	68,0
10-14 lat	77,8	82,2	69,3
15-19 lat	68,2	71,2	65,4

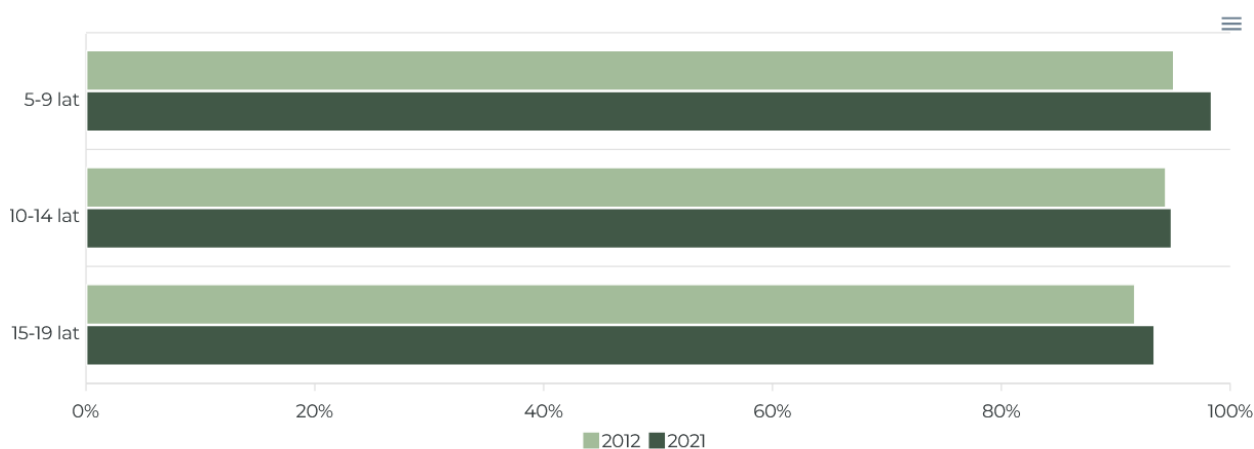

Motywy uprawiania sportu i rekreacji ruchowej nie zmieniły się znacząco w ostatnich kilkunastu latach. Bez względu na wiek, przyjemność i rozrywka stanowią najczęstszy powód uprawiania sportu i rekreacji ruchowej. Taką motywację deklarowało 82% dzieci w wieku 5-9 lat, 77% dzieci w wieku 10-14 lat oraz 69% młodzieży w wieku 15-19 lat. Wśród innych częstych motywów uprawiania sportu wśród najmłodszych znajduje się również zdrowie, chęć utrzymania kondycji oraz chęć spotkań ze znajomymi. Z kolei głównymi przyczynami braku uczestnictwa dzieci i młodzieży w zajęciach sportowych i rekreacji ruchowej (niezależnie od wieku) są niezmiennie: brak zainteresowania, chęci lub preferowanie wypoczynku biernego oraz brak organizatora zajęć lub odpowiednich obiektów w pobliżu miejsca zamieszkania. W 2021 r. na brak zainteresowania, chęci lub preferowanie wypoczynku biernego wskazało 23% dzieci w wieku 5-9 lat, 30% dzieci w wieku 10-14 lat i 39% dzieci w wieku 15-19 lat, a na brak organizatora zajęć lub odpowiednich obiektów w pobliżu miejsca zamieszkania – odpowiednio 26%, 14% i 17%.

Dzieci i młodzież coraz chętniej zostają członkami klubów sportowych w sekcji juniorów. W latach 2010-2022 ich liczba zwiększyła się blisko trzykrotnie (z 302 tys. do 841 tys.), a udział juniorów w ogólnej liczbie członków klubów sportowych wzrósł z 59% do 69%. W latach 2010-2022 zmieniły się dyscypliny, w których udział juniorów w ogólnej liczbie członków klubów sportowych był największy. W 2022 r. największy udział juniorów był m.in. w: piłce nożnej, golfie, rugby i jeździectwie, podczas gdy w 2010 r. były to m.in.: łyżwiarstwo figurowe, akrobatyka i biathlon. Zmieniły się także w tym okresie preferencje sportowe chłopców i dziewczynek. Mimo, że piłka nożna nadal cieszy się dużą popularnością wśród chłopców, ich udział w tej dyscyplinie nieznacznie spadł. Jednocześnie zauważalny jest wśród chłopców wzrost zainteresowania: karate, sportem pływackim i piłką siatkową. Natomiast dziewczęta nadal preferują piłkę siatkową, ale wzrosło ich zainteresowanie sportem pływackim, piłką nożną i karate.

Umocniły się oceny dotyczące sprawności fizycznej najmłodszych. W 2021 r. między 93% a 98% dzieci i młodzieży oceniło swoją sprawność fizyczną jako bardzo dobrą lub dobrą, podczas gdy w 2012 r. – od 92% do 95%.

Odsetek dzieci i młodzieży oceniających swoją sprawność fizyczną na poziomie dobrym lub bardzo dobrym

Wyszczególnienie	2012	2021
5-9 lat	95,1	98,4
10-14 lat	94,4	94,9
15-19 lat	91,7	93,4

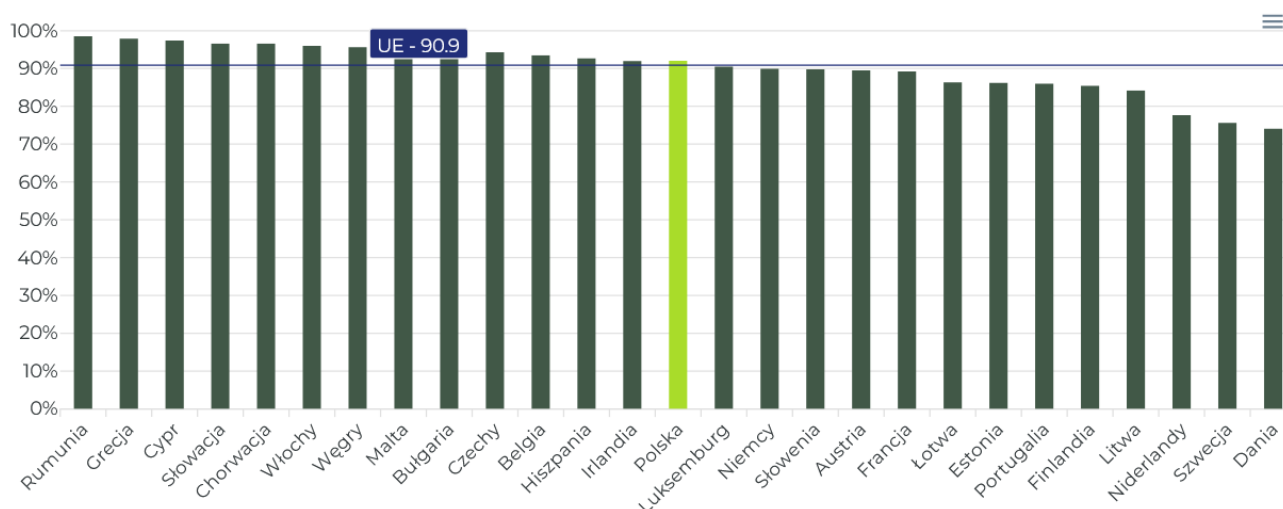
Z przeprowadzonego w 2023 r. badania dobowego budżetu czasu ludności wynika, że czas przeznaczany na wykonywanie różnych czynności w ciągu doby przez młodych Polaków (dotyczy grup wieku 10-14 lat, 15-19 lat i 20-24 lata) nie zmienił się istotnie w stosunku do badania sprzed dekady. Około pół doby (11-12 godzin) jest przez nich przeznaczana na zaspokajanie potrzeb fizjologicznych (należą do nich: sen, jedzenie, ubieranie się, higiena osobista, wizyty u lekarza oraz korzystanie z usług fryzjerskich i kosmetycznych). Zmienił się natomiast czas dzielony pomiędzy obowiązkami a odpoczynkiem. Dzieci i młodzież przeznaczają większą część czasu na obowiązki, ale w stosunku do 2013 r. czas ten wydłużył się - od 19 minut (wśród młodzieży w wieku 15-19 lat) do 34 minut (wśród dzieci w wieku 10-14 lat). Wśród obowiązków, jakie mają dzieci i młodzież, dominuje nauka i to właśnie na nią poświęcają aktualnie więcej czasu niż dekadę wcześniej. Skrócił się natomiast czas poświęcany na odpoczynek; najbardziej wśród dzieci w wieku 10-14 lat (o 43 minuty), najmniej – wśród młodzieży w wieku 20-24 lata (o 20 minut). W ramach odpoczynku, w 2023 r. dzieci i młodzież (dotyczy grup wieku 10-14 lat i 15-19 lat) najwięcej czasu poświęcały na swoje zainteresowania, korzystanie z komputera i Internetu oraz na korzystanie ze środków masowego przekazu, przeznaczając na każdą z tych czynności nieco ponad 1,5 godziny dziennie. Starsza młodzież, w wieku 20-24 lata, najwięcej czasu przeznaczala na korzystanie ze środków masowego przekazu (ponad 1,5 godziny dziennie) oraz na życie towarzyskie, rozrywkę i kulturę (prawie 1,5 godziny dziennie). W 2023 r. na uczestnictwo w sporcie i rekreacji dzieci (w wieku 10-14 lat) poświęcały więcej czasu (42 minuty) niż młodzież w wieku 15-19 lat (36 minut) i 20-24 lata (25 minut), co nie zmieniło się istotnie w porównaniu z 2013 r.

Samoocena stanu zdrowia

W Polsce (podobnie jak średnio w krajach UE) większość młodych osób ocenia swoje zdrowie jako bardzo dobre lub dobre. Takie oceny częściej wskazują młodzi mężczyźni niż młode kobiety, a różnica pomiędzy nimi pogłębiła się w ostatnich latach.

W latach 2010-2023 odsetek młodych Polaków (w grupie wieku 16-24 lata) wskazujących na bardzo dobre lub dobre zdrowie wahał się w granicach 91%-94% (średnio w UE – w granicach 91-93%). Zwiększył się odsetek osób młodych deklarujących swoje zdrowie jako takie sobie (ani dobre, ani złe) – z 5% w 2010 r. do 6% w 2023 r., a odsetek osób, które oceniają je jako złe pozostał na tym samym poziomie (ok. 2%).

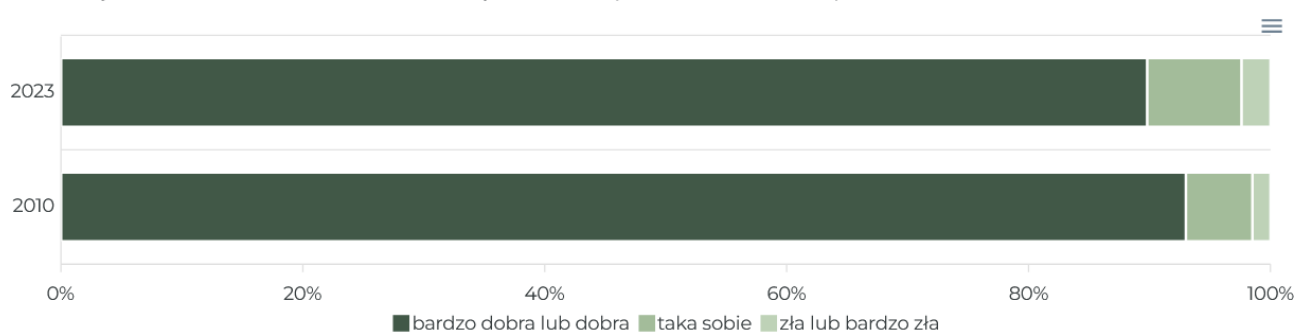
Odsetek osób (w wieku 16-24 lata) oceniających swoje zdrowie bardzo dobrze lub dobrze w krajach UE w 2023 r.

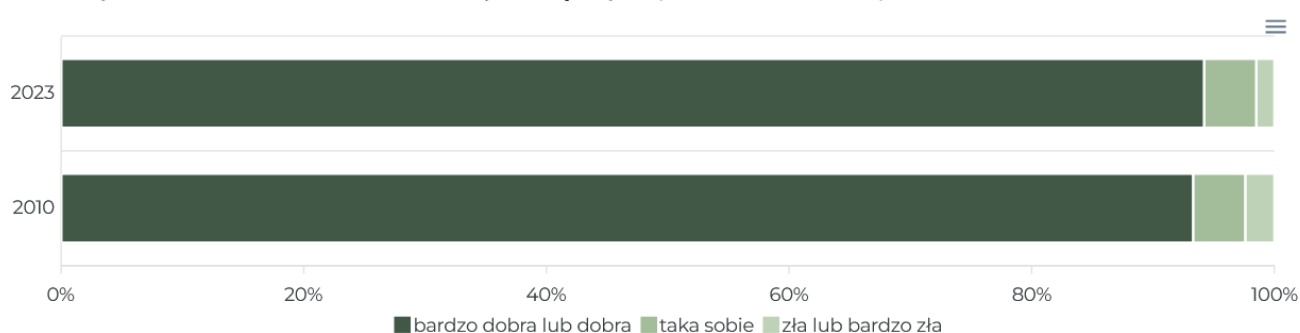
Wyszczególnienie	2023
UE	90,9
Rumunia	98,5
Grecja	97,9
Cypr	97,4
Słowacja	96,6
Chorwacja	96,6
Włochy	96,0
Węgry	95,6
Malta	94,8
Bułgaria	94,6
Czechy	94,3
Belgia	93,5
Hiszpania	92,7
Irlandia	92,0
Polska	92,0
Luksemburg	90,5
Niemcy	89,9
Słowenia	89,8
Austria	89,5
Francja	89,2
Łotwa	86,3
Estonia	86,2
Portugalia	86,0
Finlandia	85,4
Litwa	84,2
Niderlandy	77,7
Szwecja	75,6
Dania	74,1

Podobnie jak średnio w UE, w ocenie własnego zdrowia zauważalne są różnice pomiędzy młodymi kobietami i młodymi mężczyznami. Częściej samoocenę zdrowia bardzo dobrą lub dobrą formułowali młodzi mężczyźni niż kobiety. Różnica ta w kolejnych latach pogłębiała się, i w 2023 r. 90% młodych kobiet i 94% młodych mężczyzn oceniało swoje zdrowie jako bardzo dobre lub dobre (w 2010 r. odsetek ten wyniósł 93% w przypadku obu płci). W 2023 r. 8% młodych kobiet i 4% młodych mężczyzn oceniło swoje zdrowie jako takie sobie, a jako złe lub bardzo złe – po ok. 2%.

Subiektywna ocena stanu zdrowia młodych kobiet (w wieku 16-24 lata)

Subiektywna ocena stanu zdrowia młodych mężczyzn (w wieku 16-24 lata)

Wyszczególnienie	2010	2023
bardzo dobra lub dobra	93,3	94,2
taka sobie	4,3	4,3
zła lub bardzo zła	2,4	1,5

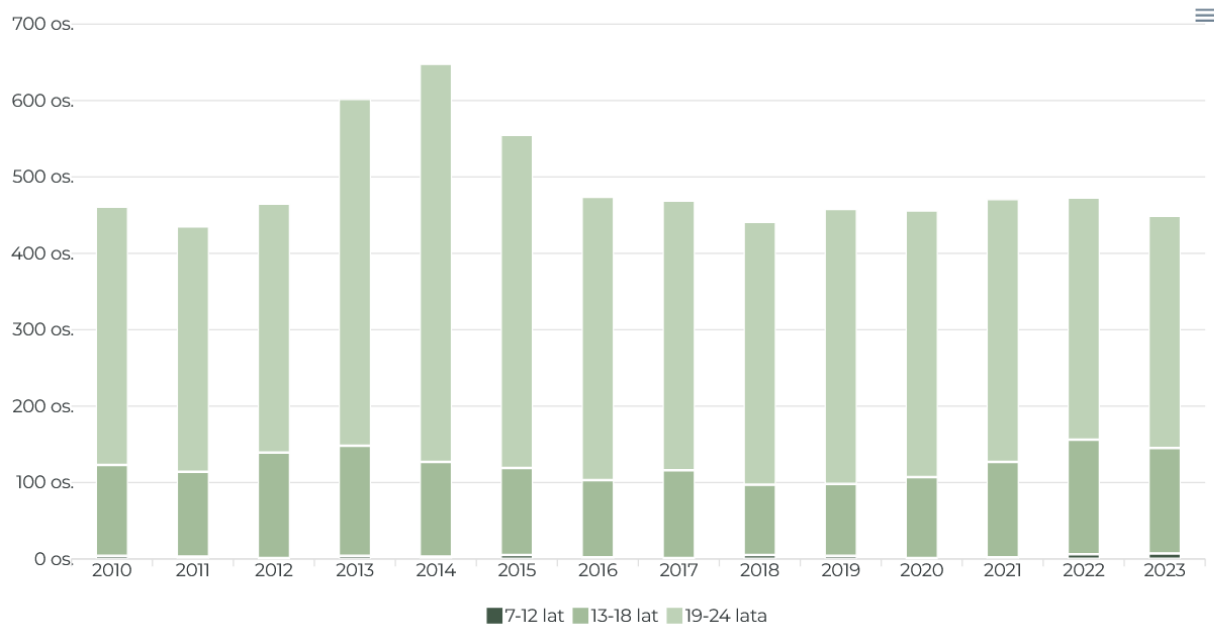
Zagrożenie zdrowia i życia

Wypadki i samobójstwa są najczęstszymi przyczynami zgonów młodzieży w Polsce. Liczba zamachów samobójczych wśród dzieci i młodzieży rośnie, a udział młodych osób w ogólnej liczbie samobójstw zwiększył się blisko dwukrotnie w latach 2010-2023. Coraz mniej prób samobójczych kończy się zgonem.

Rosnącej liczbie samobójstw w Polsce towarzyszy wyraźne nasilenie ataków na własne życie popełnianych przez młode osoby. Liczba zamachów samobójczych ogółem (tj. zarówno prób samobójczych, jak i tych zakończonych zgonem) zwiększyła się blisko trzykrotnie w okresie 2010-2023 (z 5,5 tys. do 15,1 tys.), a wśród osób w wieku poniżej 24 lat – prawie pięciokrotnie (z 0,8 tys. do 3,9 tys.). Młode osoby stanowią coraz większą grupę wśród wszystkich osób, które targają się na swoje życie. W ogólnej liczbie zamachów samobójczych w 2023 r. co czwarty dotyczył osoby w wieku do 24 lat (26%); w 2010 r. – co siódmy (15%). W 2023 r. w stosunku do 2010 r. liczba prób samobójczych w przypadku najmłodszych dzieci (w wieku 7-12 lat) zwiększyła się z 2 do 78, w przypadku dzieci w wieku 13-18 lat – ze 148 do 1916, a w przypadku młodzieży w wieku 19-24 lata – z 217 do 1432.

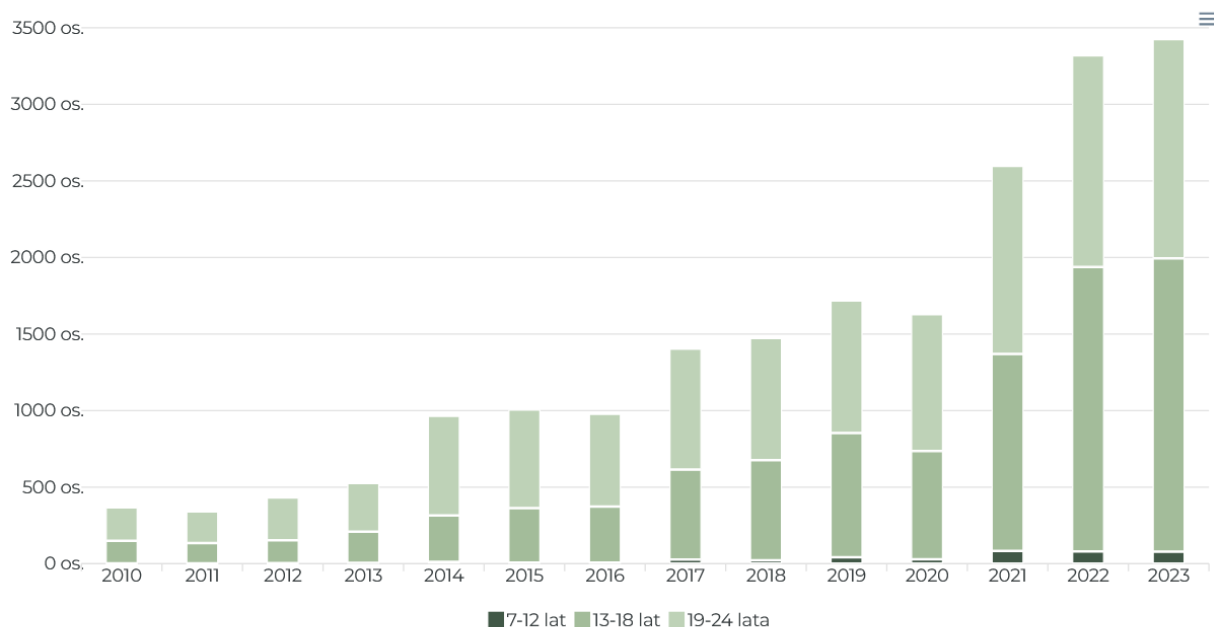
Spada udział zamachów samobójczych zakończonych zgonem – w 2023 r. wśród osób poniżej 24 roku życia na 100 zamachów samobójczych 12 kończyło się śmiercią, a w 2010 r. – 56. Najwięcej samobójstw zakończonych zgonem dotyczy młodzieży w wieku 19-24 lata, choć udział tej grupy w ogóle dzieci i młodzieży do 24 lat zmniejszył się (z 73% w 2010 r. do 68% w 2023 r.). Zwiększył się natomiast udział samobójstw dzieci w grupie wieku 13-18 lat (z 26% do 31%) i dzieci jeszcze młodszych – w wieku 7-12 lat (z 1% do 2%). Podobnie sytuacja wygląda w przypadku prób samobójczych. Te również najczęściej były przez wiele lat podejmowane przez młodzież w grupie wieku 19-24 lata, ale tendencja odwróciła się i od 2021 r. największy udział prób samobójczych dotyczy dzieci w grupie wieku 13-18 lat (56% w 2023 r. wobec 40% w 2010 r.). W przypadku dzieci w wieku 7-12 lat odsetek wzrósł z 1% do 2%.

Liczba zgonów z powodu samobójstw (wg grup wieku)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
7-12 lat	4	3	1	4	3	5	2	1	5	4	1	2	6	7
13-18 lat	119	111	138	144	124	114	101	115	92	94	106	125	150	138
19-24 lata	338	321	326	454	521	436	371	353	344	360	349	344	317	304

Liczba prób samobójczych (wg grup wieku)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
7-12 lat	2	2	4	5	11	7	7	27	21	42	28	83	79	78
13-18 lat	148	132	148	204	304	355	365	587	654	811	708	1286	1858	1916
19-24 lata	217	207	281	318	651	644	607	790	799	866	893	1229	1382	1432

Samobójstwa stanowią w Polsce drugą z kolei przyczynę zgonów wśród osób młodych w grupach wieku 15-19 lat i 20-24 lata⁵. W latach 2011-2022 średnio po ok. 20% zgonów w tych grupach wieku nastąpiło w wyniku odebrania sobie przez nich życia. Pierwszą przyczyną zgonów są natomiast wypadki; w latach 2011-2022 spośród wszystkich zgonów w grupie wiekowej 15-19 lat i 20-24 lata odpowiednio 40% i 37% było spowodowanych wypadkami. Trzecią przyczynę stanowią choroby nowotworowe – po 8% w obu grupach wieku. Inne są przyczyny śmierci wśród dzieci poniżej 15 roku życia; najwięcej zgonów wynika z problemów związanych z okresem okołoporodowym i wrodzonymi wadami rozwojowymi (w latach 2011-2022 średnio 35%) oraz nieprawidłowości chromosomalnych (odpowiednio 31%). Za trzecią przyczynę zgonów, podobnie jak wśród młodzieży, odpowiadają choroby nowotworowe (średnio 7% zgonów w tym okresie).

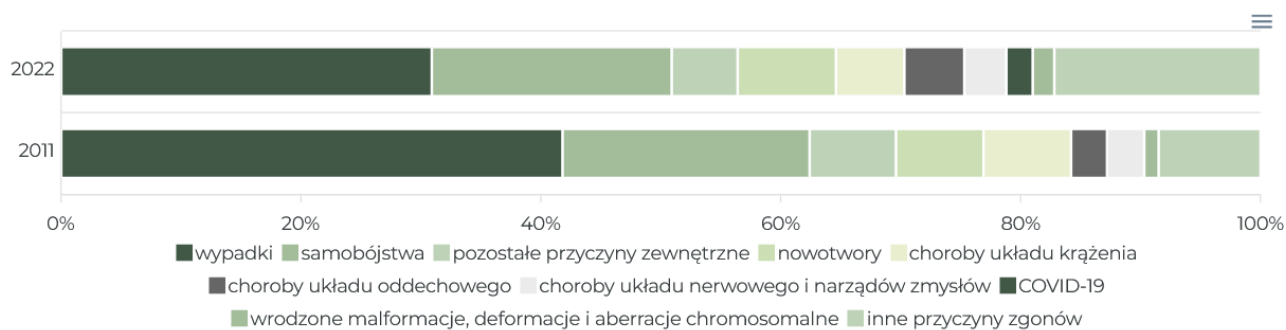
Pod względem liczby samobójstw zakończonych zgonem wśród młodych (15-19 lat i 20-24 lata) Polska

⁵ Zróżnicowane grupy wieku wynikają z zastosowania różnych źródeł danych: statystyki samobójstw Komendy Głównej Policji (która prezentuje następujące grupy wieku: 7-12 lat, 13-18 lat oraz 19-24 lata), a także danych o przyczynach zgonów Głównego Urzędu Statystycznego (który prezentuje następujące grupy wieku: poniżej 15 lat, 15-19 lat oraz 20-24 lata).

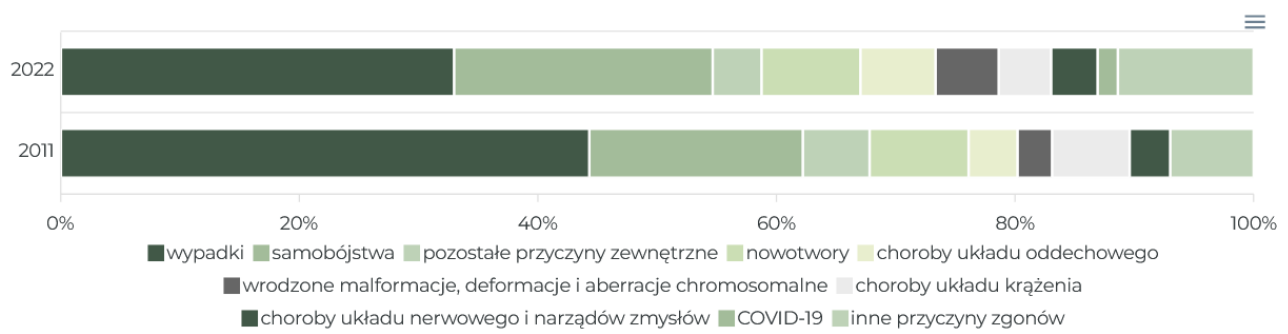
od lat notuje wyższe wskaźniki w porównaniu ze średnią unijną. Od dekady znajdujemy się w pierwszej dziesiątce krajów z najwyższą liczbą samobójstw w przeliczeniu na 100 tys. ludności w ww. grupach wieku. Pogorszyły się niechlubne statystyki samobójstw zakończonych zgonem polskiej młodzieży w wieku 15-19 lat (Polska jest czwartym krajem UE o ich największej liczbie w tej grupie wieku).

Odsetek zgonów wśród osób w wieku 20-24 lata wg przyczyn

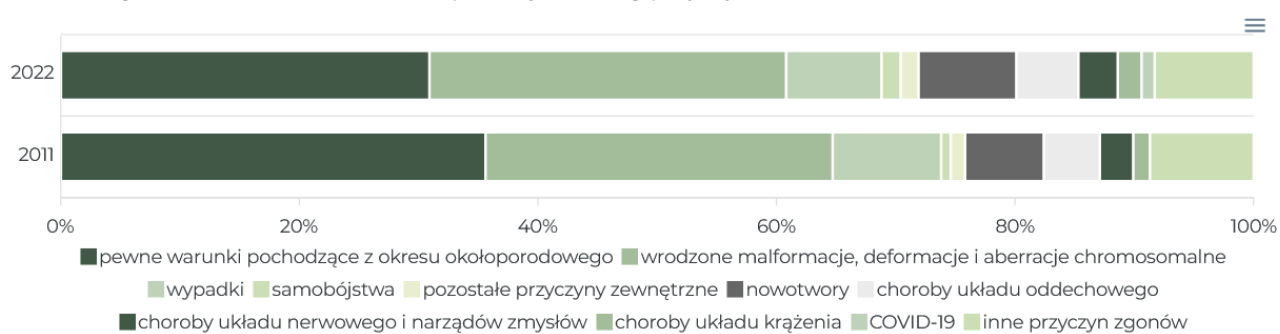
Wyszczególnienie	2011	2022
wypadki	41,8	30,9
samobójstwa	20,6	20,0
pozostałe przyczyny zewnętrzne	7,2	5,5
nowotwory	7,3	8,2
choroby układu krążenia	7,3	5,7
choroby układu oddechowego	3,0	5,0
choroby układu nerwowego i narządów zmysłów	3,1	3,5
COVID-19	.	2,2
wrodzone malformacje, deformacje i aberracje chromosomalne	1,2	1,8
inne przyczyny zgonów	8,5	17,2

Odsetek zgonów wśród osób w wieku 15-19 lat wg przyczyn

Wyszczególnienie	2011	2022
wypadki	44,3	33,0
samobójstwa	17,9	21,7
pozostałe przyczyny zewnętrzne	5,6	4,1
nowotwory	8,3	8,3
choroby układu oddechowego	4,1	6,3
wrodzone malformacje, deformacje i aberracje chromosomalne	2,9	5,3
choroby układu krążenia	6,5	4,4
choroby układu nerwowego i narządów zmysłów	3,4	3,9
COVID-19	.	1,7
inne przyczyny zgonów	7,0	11,4

Odsetek zgonów wśród osób w wieku poniżej 15 lat wg przyczyn

Wyszczególnienie	2011	2022
pewne warunki pochodzące z okresu okołoporodowego	35,6	30,9
wrodzone malformacje, deformacje i aberracje chromosomalne	29,1	29,9
wypadki	9,1	8,0
samobójstwa	0,8	1,6
pozostałe przyczyny zewnętrzne	1,2	1,5
nowotwory	6,6	8,2
choroby układu oddechowego	4,7	5,2
choroby układu nerwowego i narządów zmysłów	2,8	3,3
choroby układu krążenia	1,4	2,0
COVID-19	.	1,1
inne przyczyn zgonów	8,7	8,3

Opieka i wychowanie

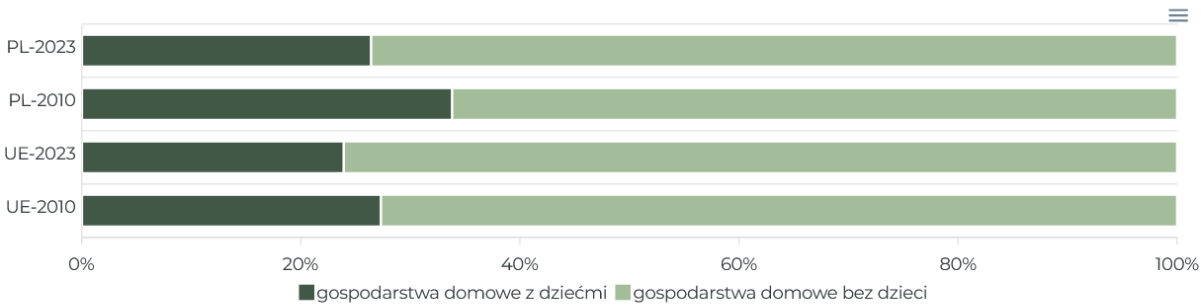
Dziecko w rodzinie

W wyniku zachodzących zmian demograficznych coraz mniej jest w Polsce gospodarstw domowych z dziećmi. Dzieci najczęściej rodzą się w Polsce w związkach małżeńskich, ale w ciągu dekady wzrósł odsetek dzieci wychowujących się w związkach niesformalizowanych. Nieznacznie zwiększyła się liczba rodzin niepełnych; bardziej w przypadku samotnych ojców (stanowiących zdecydowaną mniejszość niepełnych rodzin) niż samotnych matek.

Od początku ubiegłej dekady w Polsce, podobnie jak w UE, systematycznie maleje odsetek gospodarstw domowych z dziećmi. W naszym kraju zmniejszył się on z 34% w 2010 r. do 26% w 2023 r. (podczas gdy średnio w UE spadł z 27% do 24%). W 2023 r. Polska była 6. krajem UE o najwyższym odsetku gospodarstw domowych z dziećmi (w 2010 r. zajmowaliśmy 4. miejsce).

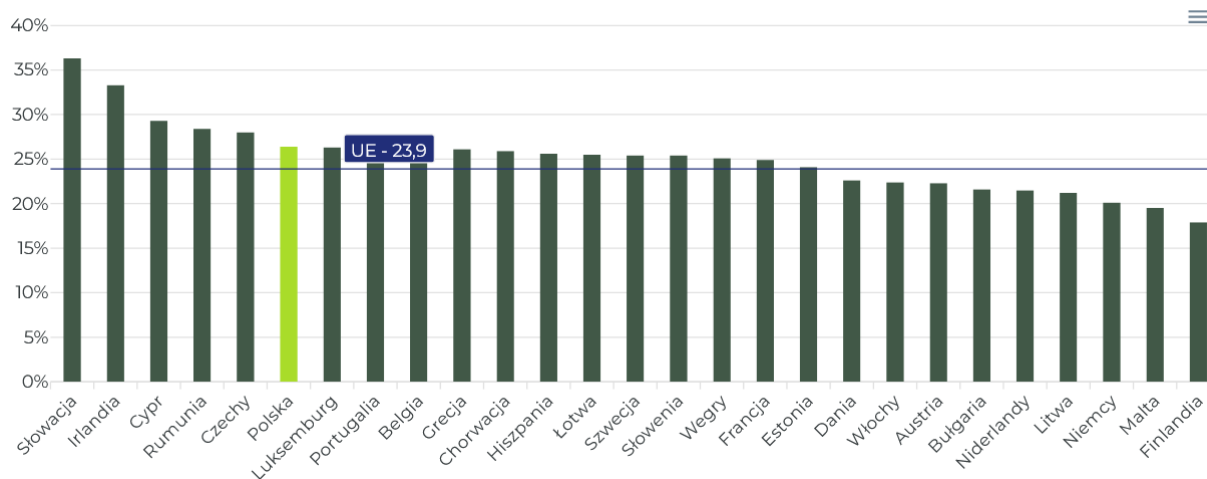
W strukturze gospodarstw domowych z dziećmi około połowę stanowią te z jednym dzieckiem, przy czym odsetek ten zmalał w porównaniu z początkiem ubiegłej dekady (z 54% w 2010 r. do 49% w 2023 r.). Wzrósł natomiast udział gospodarstw domowych z dwójką dzieci (z 35% w 2010 r. do 40% w 2023 r.). Nie zmienił się istotnie odsetek gospodarstw domowych z trójką lub większą liczbą dzieci (średnio co dziesiąte gospodarstwo domowe z dziećmi wychowywało trójkę lub więcej dzieci).

Odsetek gospodarstw domowych z dziećmi i bez dzieci w Polsce i UE

Wyszczególnienie		2010	2023
Polska	gospodarstwa domowe z dziećmi	33,8	26,4
	gospodarstwa domowe bez dzieci	66,2	73,6
UE	gospodarstwa domowe z dziećmi	27,3	23,9
	gospodarstwa domowe bez dzieci	72,7	76,1

Odsetek gospodarstw domowych z dziećmi w krajach UE w 2023 r.

Wyszczególnienie

2023

UE	23,9
Słowacja	36,3
Irlandia	33,3
Cypr	29,3
Rumunia	28,4
Czechy	28,0
Polska	26,4
Luksemburg	26,3
Portugalia	26,2
Belgia	26,1
Grecja	26,1
Chorwacja	25,9
Hiszpania	25,6
Łotwa	25,5
Szwecja	25,4
Słowenia	25,4
Węgry	25,1
Francja	24,9
Estonia	24,1
Dania	22,6
Włochy	22,4
Austria	22,3
Bułgaria	21,6
Niderlandy	21,5
Litwa	21,2
Niemcy	20,1
Malta	19,5
Finlandia	17,9

Malejącej liczbie rodzin⁶ (definiowanych jako dwie lub większa liczba osób, które są związane jako mąż i żona, wspólnie żyjący partnerzy, osoby płci przeciwnej lub jako rodzic i dziecko), w tym rodzin z dziećmi towarzyszy zmiana modelu rodziny. W ciągu dekady (od 2011 r. do 2021 r.) liczba rodzin w Polsce spadła o 3% (z 11,0 mln do 10,6 mln), a rodzin z dziećmi – o 4% (z 8,1 mln do 7,8 mln)⁷. Tradycyjne typy rodzin z dziećmi ustępują miejsca bardziej zróżnicowanym formom życia rodzinnego. Pomimo tego, że dzieci nadal najczęściej są wychowane przez pary pozostające w związkach małżeńskich, to zmniejszył się udział tego typu rodziny w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi (z 67% w 2011 r. do 60% w 2021 r.). W związku z tym, że spadła ogólna liczba małżeństw, a pary często decydują się na wspólne życie i wychowywanie dzieci bez formalizacji związku, dzieci coraz częściej znajdowały się pod opieką rodziców w związkach niesformalizowanych (ich udział w ogóle rodzin z dziećmi wzrósł w ciągu dekady z 2% do 7%). W porównaniu z sytuacją sprzed dekady nieco więcej dzieci wychowuje się w rodzinach niepełnych – wzrósł odsetek zarówno samotnych ojców, jak i samotnych matek z dziećmi. Wśród rodzin niepełnych zdecydowaną większość (ponad 85%) stanowią samotne matki.

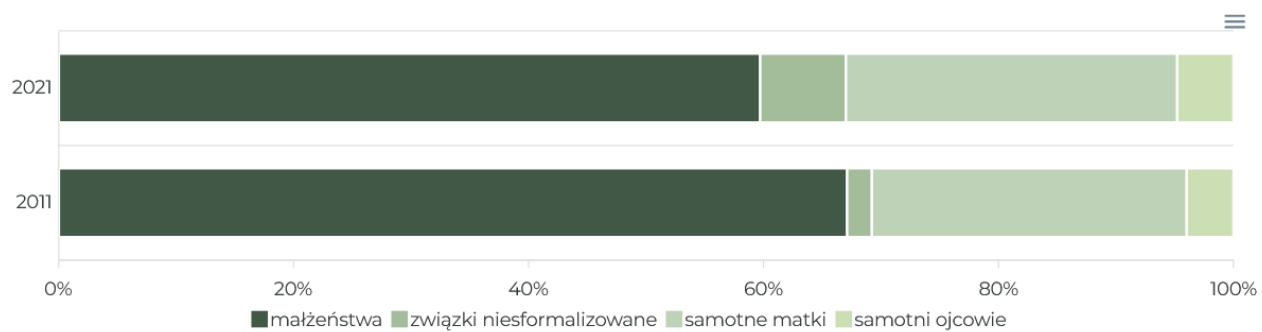
Zmiany zachodzą również w zakresie wielkości rodziny. Polacy coraz rzadziej decydują się na dzieci, ale ci zdecydowani na rodzicielstwo coraz częściej mają trójkę i więcej dzieci. Dzieci urodzone jako trzecie i kolejne stanowiły w 2023 r. 22% wszystkich urodzeń, podczas gdy w 2010 r. – 15%. Udział dzieci urodzonych jako drugie stopniowo zwiększał się w okresie 2010-2017 (z 35% do 40%), a od 2018 r. zaczął stopniowo maleć i w 2023 r. wyniósł 33% (tj. spadł poniżej poziomu z 2010 r.). Od 2010 r. udział urodzeń pierwszego dziecka wśród wszystkich urodzeń systematycznie malał i w 2023 r. stanowił 45% (wobec 50% w 2010 r.).

---

⁶ Definicja rodziny została opracowana przez UNECE i EUROSTAT na potrzeby wytycznych dla spisów powszechnych ludności i mieszkań w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

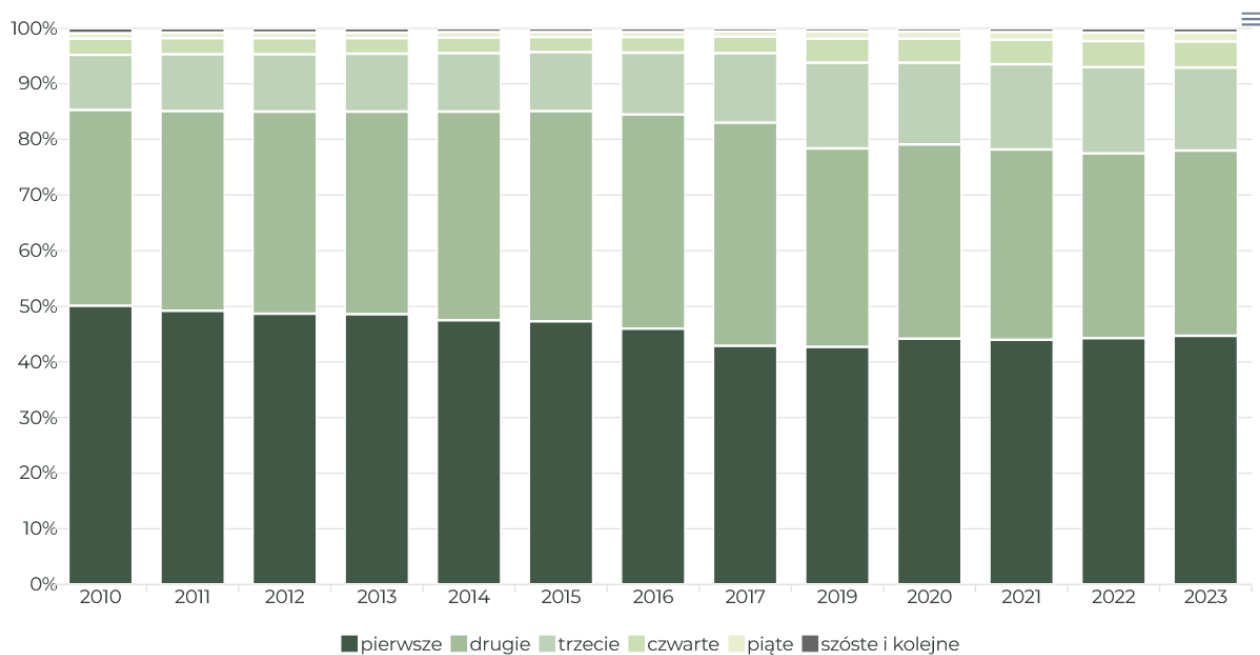
⁷ Na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego.

Rodziny z dziećmi według typów

Wyszczególnienie	2011	2021
małżeństwa	67,1	59,7
związki niesformalizowane	2,1	7,3
samotne matki	26,8	28,2
samotni ojcowie	4,0	4,8

Odsetek urodzeń dzieci według kolejności ich urodzenia

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2019	2020	2021	2022	2023
pierwsze	50,1	49,2	48,7	48,6	47,5	47,3	46,0	42,9	42,7	44,2	44,0	44,3	44,7
drugie	35,2	35,9	36,3	36,4	37,5	37,8	38,5	40,1	35,7	34,9	34,2	33,2	33,3
trzecie	9,9	10,2	10,3	10,4	10,5	10,6	11,1	12,5	15,4	14,7	15,3	15,5	14,9
czwarte	2,9	2,9	2,9	2,8	2,8	2,7	2,8	3,0	4,3	4,3	4,4	4,7	4,7
piąte	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	1,3	1,3	1,4	1,5	1,6
szóste i kolejne	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8

*Brak danych za 2018 r. wynika z wprowadzenia zmian na karcie urodzenia dziecka, które spowodowały błędną interpretację zapisów przez lekarzy. Skutkowało to wówczas nieprawidłowym wprowadzaniem informacji o kolejności urodzenia dziecka.

Dzieci objęte opieką zastępczą

Średnio 1 na 100 dzieci było wychowankiem pieczy zastępczej w Polsce w ostatniej dekadzie. Dla większości z nich opieka jest sprawowana w formie rodzinnej; około trzy czwarte dzieci otrzymuje rodzinne wsparcie opiekuńczo-wychowawcze, a jedna czwarta – instytucjonalne.

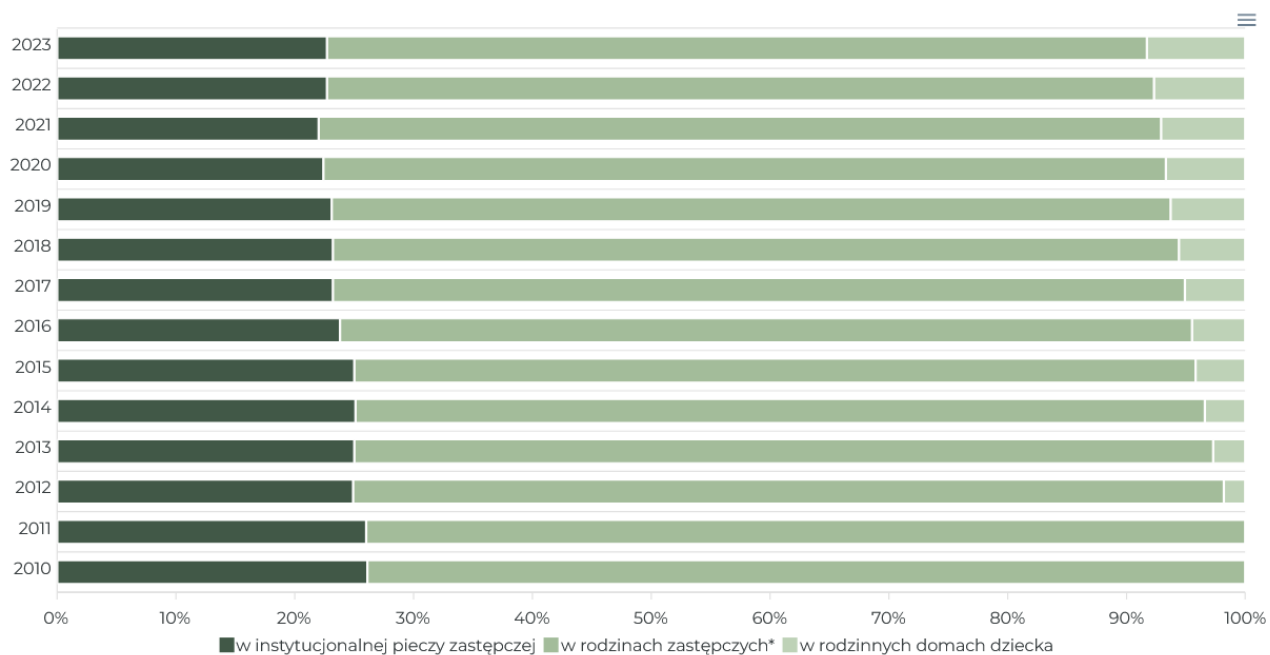
Opieka oraz wychowanie dzieci i młodzieży, które są pozbawione całkowicie lub częściowo wsparcia ze strony rodziny naturalnej, realizowane są w Polsce w ramach systemu pieczy zastępczej. Jej celem jest zapewnienie dzieciom bezpiecznego środowiska, w którym mogą się rozwijać w sytuacji braku odpowiedniej opieki ze strony rodziców. W latach 2010-2023 liczba dzieci i młodzieży (w wieku 0-24 lata)⁸ objętych pieczą zastępczą w Polsce wahała się pomiędzy 72 tys. a 77 tys. rocznie, co oznacza, że średnio 1 na 100 dzieci było wychowankiem pieczy zastępczej.

Istnieją dwie główne formy pieczy zastępczej: piecza rodzinna (do której zaliczane są rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka) i piecza instytucjonalna. W okresie 2010-2023 systemem pieczy rodzinnej było objętych średniorocznie 76% wszystkich wychowanków pieczy zastępczej, a pieczy instytucjonalnej – 24% wychowanków. Udział dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci objętych pieczą zastępczą zwiększył się z 74% w 2010 r. do 77% w 2023 r.

---

⁸ W rodzinach zastępczych dane za okres 2010-2011 dot. dzieci w wieku 0-17 lat, od 2012 r. - dzieci i tzw. „młodych dorosłych” w wieku 0-24 lata.

Dzieci w pieczy zastępczej według rodzaju sprawowanej pieczy

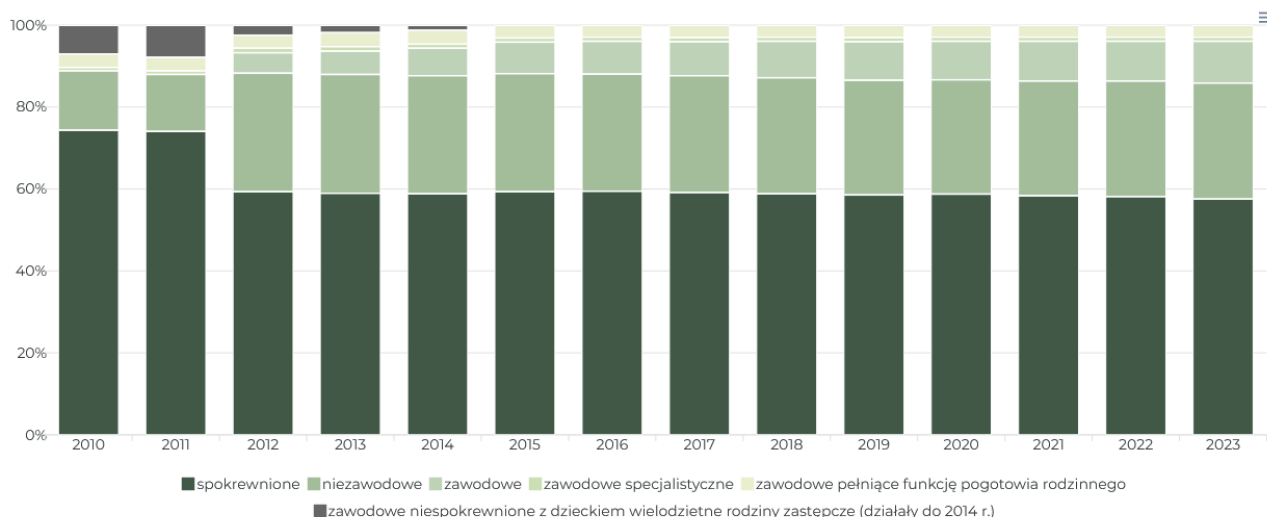

* W rodzinach zastępczych dane za lata 2010-2011 dot. dzieci w wieku 0-17 lat, od 2012 r. - dzieci i młodych dorosłych w wieku 0-24 lata.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, od 2012 r. opieka nad dziećmi w ramach rodzinnej pieczy zastępczej jest sprawowana w formie rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka. Rodzina zastępcza zapewnia tymczasową opiekę nad dziećmi w środowisku rodzinnym, natomiast rodzinny dom dziecka jest zorganizowaną instytucją prowadzoną przez wykwalifikowanych opiekunów dla większej liczby dzieci. Na mocy ww. ustawy rodziny zastępcze dzielą się na: spokrewnione (tworzone przez dziadków lub rodzeństwo dziecka), niezawodowe (w których skład wchodzi dalsza rodzina lub osoby niespokrewnione z dzieckiem i której przysługuje świadczenie pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania dzieci) oraz zawodowe (tworzone przez osoby, które nie są dziadkami lub nie są rodzeństwem dziecka, a oprócz świadczenia pieniężnego na pokrycie kosztów utrzymania dzieci otrzymujące także wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej), mogące działać m.in. jako: zawodowe specjalistyczne i zawodowe pełniące funkcje pogotowia rodzinnego. Największy odsetek dzieci pod opieką rodzin zastępczych wychowuje

się w rodzinach spokrewnionych. W związku z wprowadzonymi zmianami w typach rodzin zastępczych, udział dzieci pod opieką rodzin spokrewnionych zmniejszył się z ponad 74% w latach 2010-2011 do 59% w 2012 r. W kolejnych latach kształtował się na podobnym poziomie (w 2023 r. wyniósł 58%). Udział wychowanków rodzin zawodowych sukcesywnie wzrasta – od 5% w 2012 r. do 10% w 2023 r. W latach 2012-2023 średnio ok. 30% dzieci znajdowało się pod opieką rodzin zastępczych niezawodowych (w latach 2010-2011 odsetek ten wynosił 14%). Nie zmieniły się istotnie w analizowanym okresie odsetki dzieci pod opieką rodzin zawodowych specjalistycznych (średnio 1%) oraz zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego (średnio 3%).

Dzieci w rodzinach zastępczych* według rodzaju rodziny

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
spokrewnione	74,4	74,1	59,4	59,0	58,9	59,4	59,5	59,2	58,9	58,6	58,8	58,4	58,2	57,6
niezawodowe	14,5	13,9	28,9	29,0	28,8	28,8	28,6	28,5	28,3	28,0	27,9	28,0	28,2	28,3
zawodowe	.	.	5,0	5,7	6,7	7,7	8,0	8,3	8,9	9,4	9,4	9,7	9,7	10,2
zawodowe specjalistyczne	0,8	0,9	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego	3,3	3,3	3,2	3,4	3,4	3,1	2,9	3,0	2,9	3,0	2,9	2,9	2,9	2,9
zawodowe niespokrewnione z dzieckiem wielodzietne rodziny zastępcze (działały do 2014 r.)	7,0	7,8	2,4	1,8	1,2	.	.	.	.	.	.	.	.	.

* W rodzinach zastępczych dane za okres 2010-2011 dot. dzieci w wieku 0-17 lat, od 2012 r. - dzieci i tzw. „młodych dorosłych” w wieku 0-24 lata.

W ramach opieki instytucjonalnej zdecydowana większość dzieci (98% w 2023 r.) jest wychowankami placówek opiekuńczo-wychowawczych, które zapewniają dziecku całodobową lub okresową opiekę i wychowanie. Wśród placówek opiekuńczo-wychowawczych wyróżnia się placówki socjalizacyjne, rodzinne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne oraz łączące różne funkcje. Coraz więcej dzieci w ramach

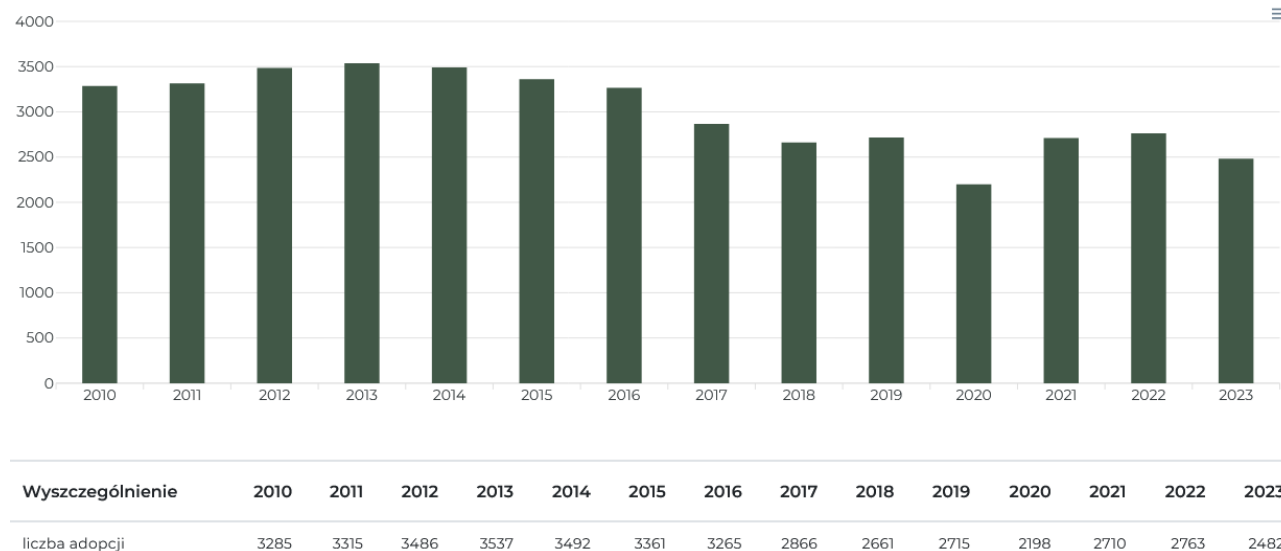
opieki instytucjonalnej trafia do placówek socjalizacyjnych (w 2010 r. stanowiły one 45%, a w 2023 r. 66%). Spadł natomiast odsetek dzieci w placówkach rodzinnych (odpowiednio z 12% do 8%). Znacznie zmniejszył się również odsetek wychowanków placówek łączących funkcje (z 41% do 17%). Najmniej (poniżej 10%) stanowiły dzieci z placówek interwencyjnych oraz specjalistyczno-terapeutycznych. Pozostałe 1% dzieci objętych instytucjonalną pieczą zastępczą znajduje się pod opieką regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych (sprawujących pieczę nad dziećmi, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji, i nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej) oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych (opiekujących się dziećmi do ukończenia pierwszego roku życia w okresie oczekiwania na przysposobienie).

Adopcje

W ciągu ostatnich kilkunastu lat liczba adopcji w Polsce zmniejszyła się. Najczęściej adoptowane są dzieci najmłodsze, przy czym odsetek ich adopcji spadł. Wzrósł natomiast udział rodzin, które decydowały się na przysposobienie dzieci starszych.

Adopcja (inaczej przysposobienie) jest uznaniem dziecka, z którym nie ma się więzi biologicznej, za własne. W wyniku adopcji osoba lub para uzyskuje pełnię władz rodzicielskich. W ciągu ostatniej dekady nieznacznie spadła liczba adopcji w Polsce. W 2010 r. adoptowano 3,3 tys. dzieci, a w 2023 r. – 2,5 tys. Oprócz zmian demograficznych i kulturowych zachodzących w naszym kraju, według Najwyższej Izby Kontroli na zaistniałą sytuację wpływa fakt, że często liczba potencjalnych rodziców znacznie przewyższa liczbę dzieci z uregulowaną sytuacją prawną, umożliwiającą ich adopcję. Istotnymi barierami w procesie adopcyjnym, wskazywanymi przez potencjalnych rodziców, są długotrwała procedura adopcyjna i skomplikowane przepisy.

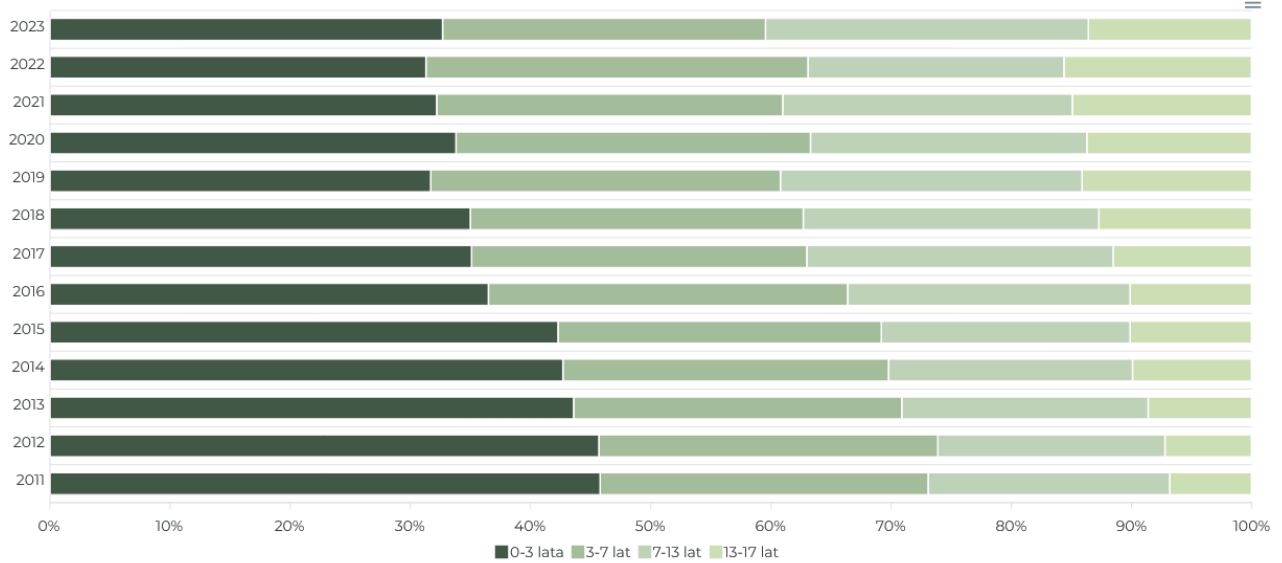
Liczba adopcji dzieci orzeczonych przez sądy rodzinne

W ciągu ostatnich kilkunastu lat najczęściej adoptowano dzieci w wieku 0-3 lata. Przysposobienia dzieci w tej grupie wieku stanowiły w latach 2011-2023 średnio 38% wszystkich adopcji (do 2015 r. – ponad 40%, w kolejnych latach udział ten malał). Wraz z rosnącym wiekiem dziecka szanse na adopcję maleją. Najmniej jest adopcji wśród nastolatków (dzieci w grupie wieku 13-17 lat), ale w ostatnich latach nastąpił ponad

dwukrotny wzrost udziału nastolatków wśród wszystkich dzieci przysposobionych (z 7% w 2011 r. do 15% w 2023 r.).

Odsetek adopcji dzieci według grup wieku

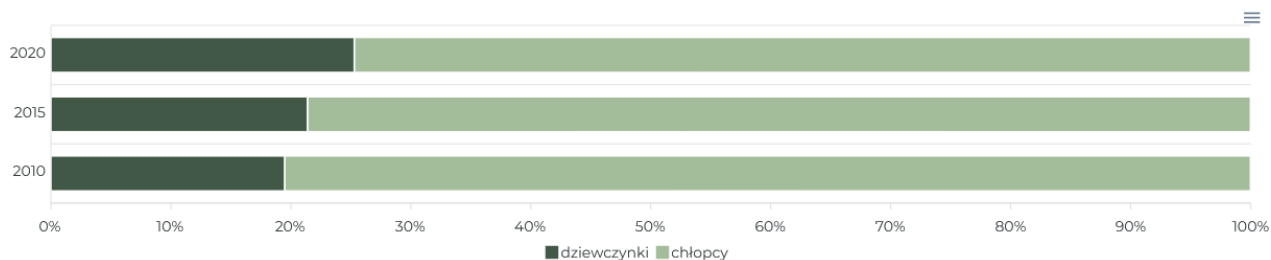
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
0-3 lata	45,8	45,7	43,6	42,7	42,3	36,5	35,1	35,0	31,7	33,8	32,2	31,3	35,4
3-7 lat	27,3	28,2	27,3	27,1	26,9	29,9	27,9	27,7	29,1	29,5	28,8	31,8	29,1
7-13 lat	20,1	18,9	20,5	20,3	20,7	23,5	25,5	24,6	25,1	23,0	24,1	21,3	20,8
13-17 lat	6,8	7,2	8,6	9,9	10,1	10,1	11,5	12,7	14,1	13,7	14,9	15,6	14,7

Przestępczość i resocjalizacja nieletnich

Popelnianie czynów karalnych przez dzieci i młodzież stanowi istotny problem społeczny. W Polsce obserwujemy spadek liczby nieletnich, wobec których orzekane są środki wychowawcze, poprawcze lub kary za czyny karalne. Znacznie częściej czyny karalne popełniają nieletni chłopcy, ale od kilku lat zwiększa się udział dziewcząt w przestępczości nieletnich.

W latach 2010-2020 znacząco spadła liczba nieletnich, wobec których orzeczono środki wychowawcze, poprawcze lub kary za czyny karalne – z 23 tys. do 7 tys. Zdecydowaną większość w tej grupie stanowili chłopcy (75%-80%), ale z czasem rośnie udział dziewcząt (zwiększył się on z 20% w 2010 r. do 25% w 2020 r.). Do najczęstszych przestępstw popełnianych przez nieletnich należą te przeciwko mieniu (kradzieże, włamania i zniszczenia mienia). W ostatnich latach nastąpił jednak spadek odsetka tego typu przestępstw popełnianych przez nieletnich (z 55% w 2010 r. do 51% w 2020 r.). Drugim rodzajem najczęściej popełnianych przestępstw przez dzieci i młodzież są przestępstwa przeciwko zdrowiu i życiu. Wśród tego rodzaju przestępstw wymienia się pobicia czy przemoc fizyczną. Udział nieletnich, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, poprawcze lub kary w sądach powszechnych w związku z takimi przestępstwami w ogóle nieletnich, którzy popełnili czyny karalne, wynosił 22-24% w latach 2010-2020. Odsetek nieletnich, którzy dopuścili się przestępstw przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności wzrósł z 7% w 2010 r. do 12% w 2020 r.

Nieletni, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, poprawcze lub kary za czyny karalne według płci

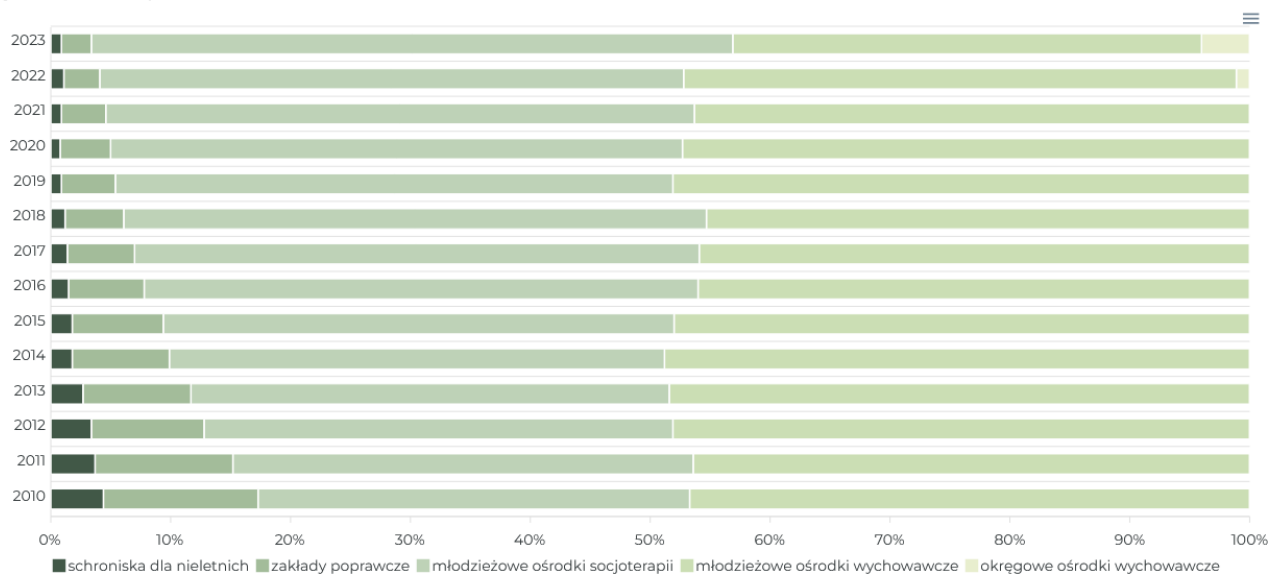

Wyszczególnienie	2010	2015	2020
dziewczynki	19,5	21,4	25,3
chłopcy	80,5	78,6	74,7

Kluczową rolę w systemie opieki i wychowania dzieci i młodzieży, które z różnych przyczyn mają trudności w funkcjonowaniu w społeczeństwie, odgrywają różnego rodzaju placówki dla nieletnich. Wśród nich znajdują się podlegające Ministerstwu Edukacji Narodowej młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii oraz okręgowe ośrodki wychowawcze (działające od 1 września 2022 r.), zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich (pozostające pod zarządem Ministerstwa Sprawiedliwości). Najwięcej wychowanków jest pod opieką młodzieżowych ośrodków wychowawczych (które skupiają się na wychowaniu i resocjalizacji młodzieży z poważnymi problemami wychowawczymi) oraz młodzieżowych ośrodków socjoterapii (kierowane są do nich dzieci i młodzież, które z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym są zagrożone niedostosowaniem społecznym i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i socjoterapii). W przypadku tych pierwszych placówek, odsetek wychowanków w latach 2010-2023 utrzymywał się na podobnym poziomie (średnio 47%). Zwiększył się natomiast odsetek wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii (z 36% w 2010 r. do 54% w 2023 r.). Równolegle znacząco spadł odsetek wychowanków znajdujących się pod opieką zakładów poprawczych – z 13% w 2010 r. do 3% w 2023 r. Zmniejszył się również odsetek wychowanków schronisk dla nieletnich (pełniących tzw. funkcję tymczasową dla młodzieży podejrzanej o popełnienie przestępstwa) – z 4% do 1%.

Wychowankowie placówek dla nieletnich

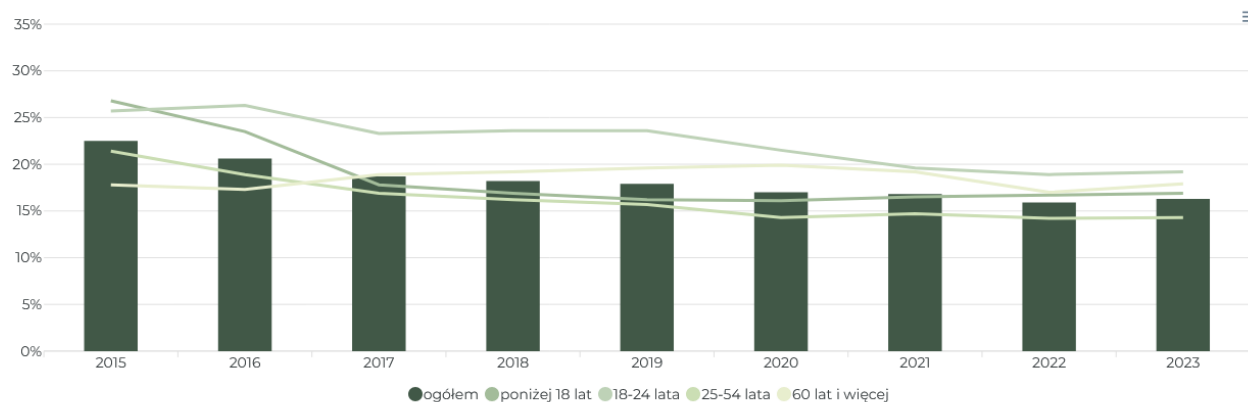
Ubóstwo i deprywacja

Zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Sytuacja materialno-bytowa dzieci w Polsce poprawiała się sukcesywnie od 2016 r. Warunki życia osób wchodzących w dorosłość również poprawiły się w porównaniu z 2015 r., ale to „młodzi dorośli” są grupą najczęściej dotkniętą ubóstwem i wykluczeniem społecznym w naszym kraju.

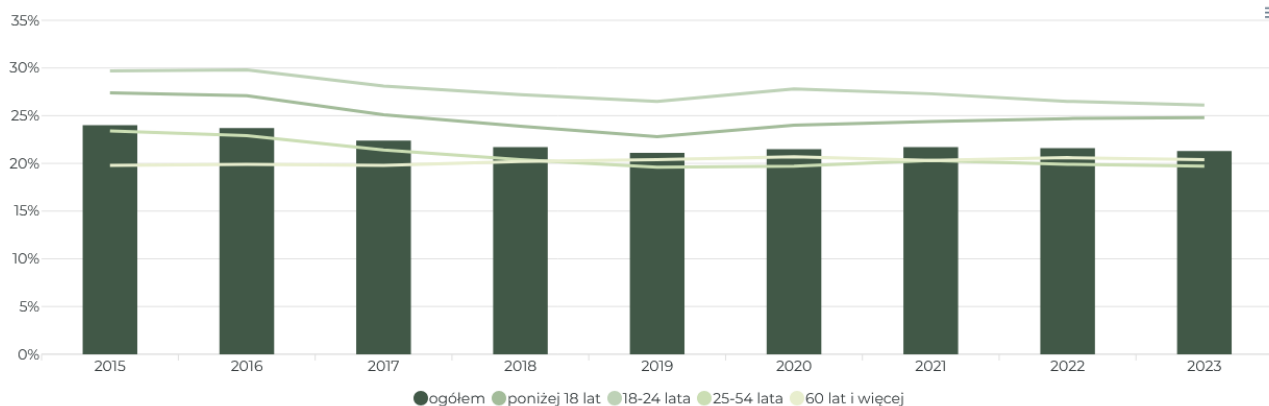
Zasięg ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród osób poniżej 18 roku życia w naszym kraju wyraźnie zmniejszył się (o niemal 10 p. proc. pomiędzy latami 2015 a 2023). Poprawa sytuacji dzieci była w Polsce na tyle duża, że w latach 2017-2021 poziom ubóstwa i wykluczenia wśród najmłodszych był niższy niż w całej populacji ogółem. Inaczej zjawisko to kształtowało się przeciętnie w UE, gdzie w tym samym okresie sytuacja materialno-bytowa polepszyła się w najmniejszym stopniu wśród osób poniżej 18 roku życia i nie zbliżyła się do poziomu ogółem. W przypadku osób wchodzących w dorosłość (tzw. „młodych dorosłych”), poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego również obniżył się, ale w mniejszym stopniu niż wśród dzieci. W efekcie to „młodzi dorośli” są obecnie grupą najbardziej dotkniętą przez to zjawisko w Polsce (podobnie jak w UE).

Odsetek osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w Polsce

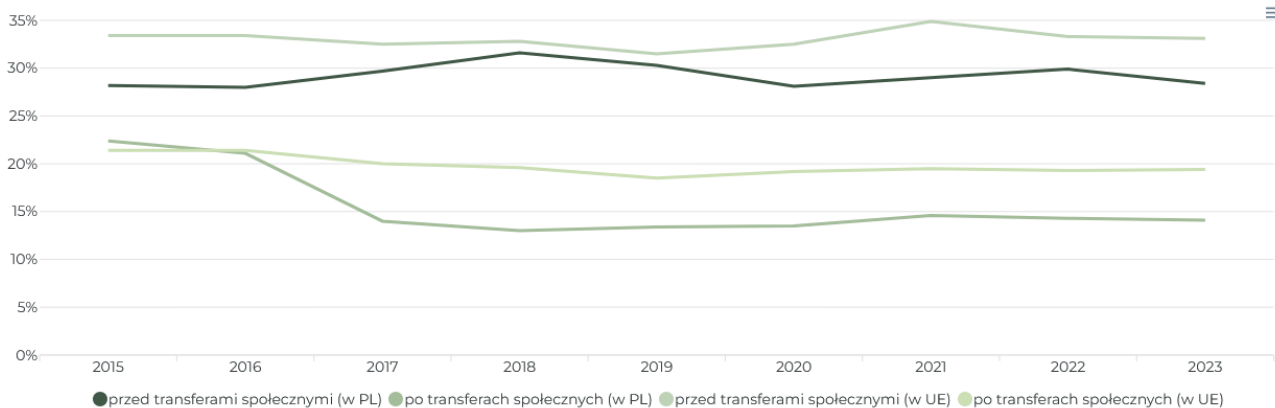
Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ogółem	22,5	20,6	18,7	18,2	17,9	17,0	16,8	15,9	16,3
poniżej 18 lat	26,8	23,5	17,8	16,9	16,2	16,1	16,5	16,7	16,9
18-24 lata	25,7	26,3	23,3	23,6	23,6	21,5	19,6	18,9	19,2
25-54 lata	21,4	18,9	16,9	16,2	15,7	14,3	14,7	14,2	14,3
60 lat i więcej	17,8	17,3	18,9	19,2	19,6	19,9	19,2	17,0	17,9

Odsetek osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w UE

Do poprawy warunków życia dzieci w Polsce przyczyniło się m.in. wprowadzenie od 2016 r. świadczenia wspierającego rodziny w częściowym pokryciu wydatków związanych z wychowywaniem dzieci w ramach programu rządowego „Rodzina 500 plus” (od 2024 r. – „Rodzina 800 plus”). Największy spadek ubóstwa wśród dzieci odnotowano w Polsce w pierwszych latach funkcjonowania tego programu. W latach kolejnych tempo spadku było znacznie wolniejsze, natomiast w latach 2021-2023 zasięg ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród dzieci zaczął się w Polsce zwiększać. Obniżenie poziomu życia najmłodszych obserwowane jest również w UE. Ma to związek m.in. z pogorszeniem sytuacji materialnej gospodarstw domowych w czasie pandemii oraz z wysoką inflacją.

Odsetek osób (poniżej 18 lat) zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym przed i po transferach społecznych

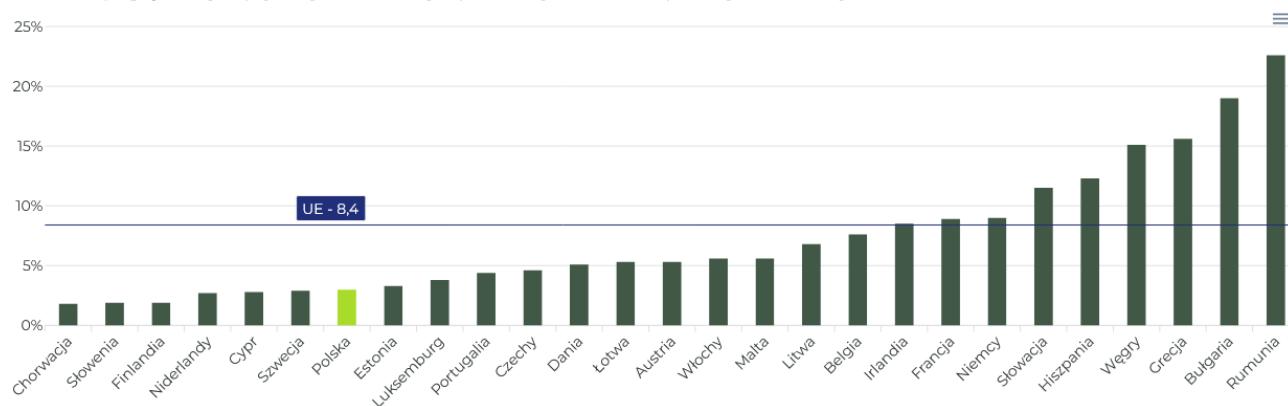
Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
przed transferami społecznymi (w PL)	28,2	28,0	29,7	31,6	30,3	28,1	29,0	29,9	28,4
po transferach społecznych (w PL)	22,4	21,1	14,0	13,0	13,4	13,5	14,6	14,3	14,1
przed transferami społecznymi (w UE)	33,4	33,4	32,5	32,8	31,5	32,5	34,9	33,3	33,1
po transferach społecznych (w UE)	21,4	21,4	20,0	19,6	18,5	19,2	19,5	19,3	19,4

Niezaspokojone potrzeby i warunki mieszkaniowe

Zmniejsza się w Polsce odsetek dzieci i tzw. „młodych dorosłych” żyjących bez możliwości zaspokajania potrzeb uznanych w warunkach europejskich za podstawowe. Choć standardy mieszkań, w których żyją najmłodsi, polepszają się, nadal spora ich część funkcjonuje w warunkach przeludnienia.

Jednym z czynników powodujących zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest pogłębiona deprywacja materialna i społeczna, która jest związana z brakiem możliwości zaspokojenia potrzeb (wynikającym z problemów finansowych) uważanych jako pożądane lub nawet niezbędne do godnego życia. W Polsce w latach 2015-2023 odsetek dzieci dotkniętych tym zjawiskiem zmniejszył się z 9% do 3%, natomiast wśród tzw. „młodych dorosłych” (w grupie wieku 18-24 lata) zmniejszył się z 6% do 1%. W 2023 r. wyniki te uplasowały Polskę odpowiednio na 7. miejscu w przypadku osób poniżej 18 lat i na 4. miejscu w przypadku „młodych dorosłych” wśród krajów UE o najniższej wartości wskaźnika pogłębionej deprywacji materialnej i społecznej. Polska wypada również lepiej od średniej dla państw Wspólnoty. Biorąc pod uwagę poszczególne rodzaje potrzeb, sytuacja poprawiła się najbardziej (wśród osób w wieku 16-24 lata) w ramach takich aktywności jak: regularne uczestnictwo w różnych formach spędzania czasu wolnego, wydawanie raz w tygodniu niewielkiej sumy pieniędzy na własne potrzeby czy spotykanie się co najmniej raz w miesiącu z rodziną bądź przyjaciółmi na posiłku lub drinku.

Wskaźnik pogłębionej deprywacji materialnej i społecznej wśród osób poniżej 18 lat w krajach UE w 2023 r.

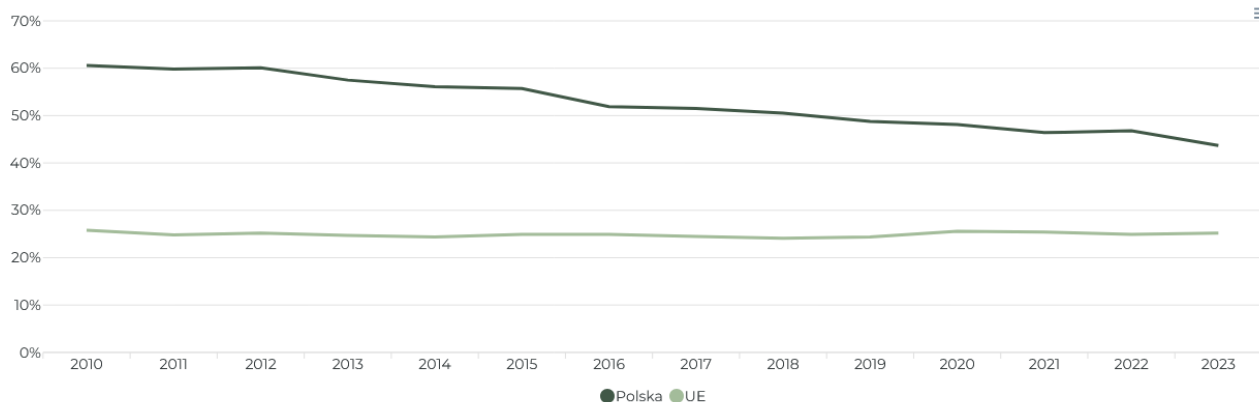

Wyszczególnienie	2023
UE	8,4
Chorwacja	1,8
Słowenia	1,9
Finlandia	1,9
Niderlandy	2,7
Cypr	2,8
Szwecja	2,9
Polska	3,0
Estonia	3,3
Luksemburg	3,8
Portugalia	4,4
Czechy	4,6
Dania	5,1
Łotwa	5,3
Austria	5,3
Włochy	5,6
Malta	5,6
Litwa	6,8
Belgia	7,6
Irlandia	8,5
Francja	8,9
Niemcy	9,0
Słowacja	11,5
Hiszpania	12,3
Węgry	15,1
Grecja	15,6
Bułgaria	19,0
Rumunia	22,6

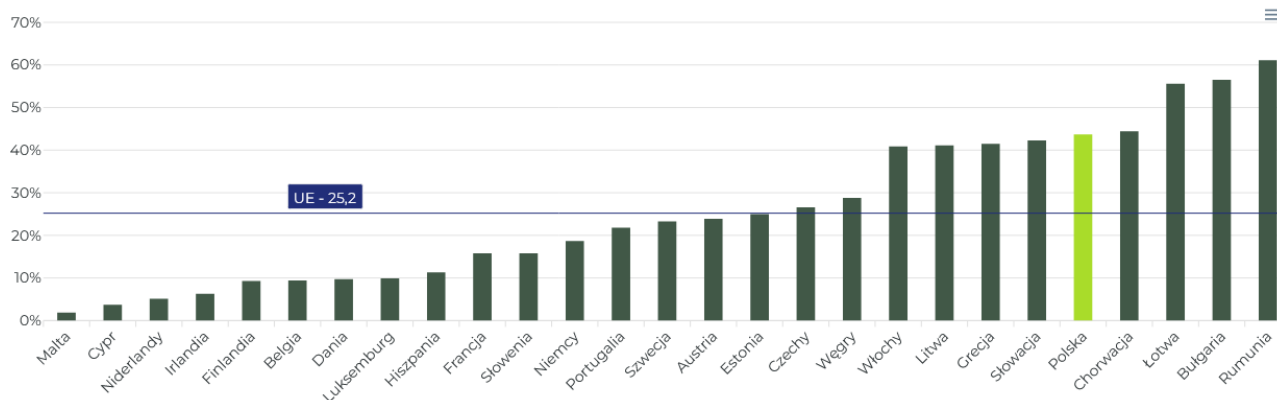
Od 2010 r. znacznie poprawiły się w Polsce warunki mieszkaniowe dzieci. Odsetek dzieci żyjących w budynkach z takimi problemami jak wilgoć, zagrzybienie bądź przeciekający dach, spadł z 17% w 2010 r. do 7% w 2023 r. Odsetek dzieci, które mieszkają w niedostatecznie oświetlonych domach zmniejszył się w tym okresie z 8% do 3%. Na powyższe niedogodności dzieci w Polsce są narażone rzadziej niż ich rówieśnicy w UE. Wyzwaniem pozostaje natomiast wciąż wysoki w naszym kraju wskaźnik przeludnienia mieszkań. Wśród osób poniżej 18 lat wyniósł on w 2023 r. 44%, umiejscawiając Polskę na 5. miejscu wśród krajów UE z najwyższą wartością wskaźnika. Oznacza to, że niemal połowa dzieci w Polsce mieszkała w lokalu, który

nie spełniał ustalonych minimalnych norm przestrzeni na jedną osobę⁹. Pomimo tego, sytuacja uległa znacznej poprawie w porównaniu z 2010 r., kiedy w takich warunkach żyło 61% dzieci.

Odsetek osób poniżej 18 lat mieszkających w przeludnionych mieszkaniach

Odsetek osób poniżej 18 lat mieszkających w przeludnionych mieszkaniach w krajach UE w 2023 r.

⁹ Dotyczy (zgodnie z normami ustalonymi przez Eurostat) takich lokali, które nie mają do dyspozycji przynajmniej: 1 pokoju na gospodarstwo domowe, 1 pokoju na parę, 1 pokoju na każdą osobę powyżej 18 r.ż., 1 pokoju na dwie osoby tej samej płci w wieku 12-17 lat, 1 pokoju dla każdej osoby w wieku 12-17 lat, nieujętej w poprzedniej kategorii, 1 pokoju dla każdej dwójki dzieci w wieku poniżej 12 lat.

Wyszczególnienie	2023
UE	25,2
Malta	1,9
Cypr	3,7
Niderlandy	5,1
Irlandia	6,3
Finlandia	9,3
Belgia	9,4
Dania	9,7
Luksemburg	9,9
Hiszpania	11,3
Francja	15,8
Słowenia	15,8
Niemcy	18,7
Portugalia	21,8
Szwecja	23,3
Austria	23,9
Estonia	25,0
Czechy	26,6
Węgry	28,8
Włochy	40,9
Litwa	41,1
Grecja	41,5
Słowacja	42,3
Polska	43,7
Chorwacja	44,4
Łotwa	55,6
Bułgaria	56,5
Rumunia	61,1

Ubóstwo skrajne

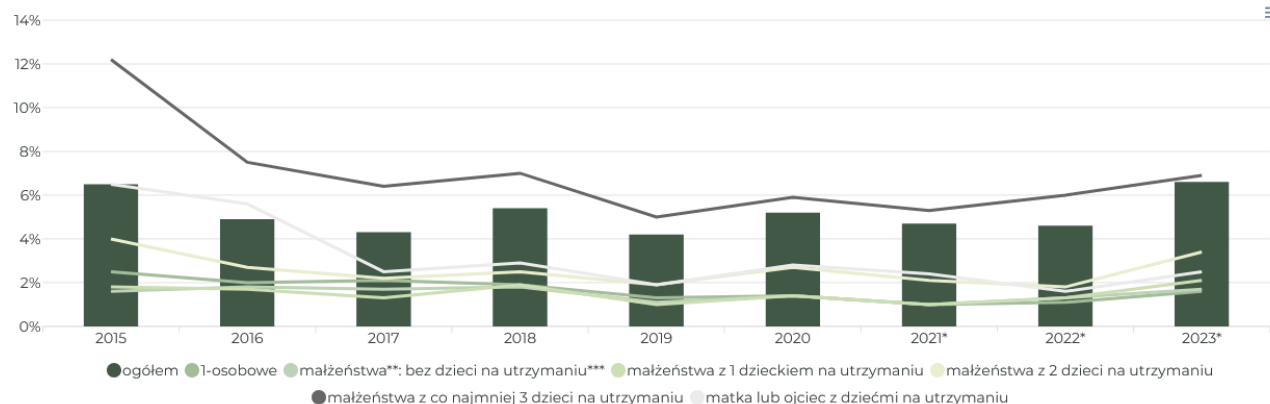
Odsetek osób żyjących poniżej minimum egzystencji podlega w Polsce wyraźnym wahaniom; dotyczy to również osób najmłodszych oraz rodzin z dziećmi na utrzymaniu. Okresowe spadki i wzrosty zasięgu tego zjawiska są uwarunkowane: z jednej strony – sytuacją materialną gospodarstw domowych i nakładającymi się kryzysami zewnętrznymi, a z drugiej – zmianami progów ubóstwa skrajnego. Pomimo cyklicznych zmian, zasięg ubóstwa skrajnego jest obecnie mniejszy niż w 2015 r., zarówno wśród osób najmłodszych (0-17 lat) jak również niemal we wszystkich typach gospodarstw domowych z dziećmi na utrzymaniu. Mimo to, nadal ubóstwo skrajne dotyka częściej dzieci niż osoby dorosłe i jego zasięg jest większy wśród osób najmłodszych niż w populacji ogółem.

Najbardziej dotkliwą formą ubóstwa jest jego postać skrajna, wyznaczana w Polsce na podstawie tzw. minimum egzystencji¹⁰. Określa ono granicę zaspokajania potrzeb, poniżej której występuje biologiczne zagrożenie życia, zdrowia i rozwoju psychofizycznego człowieka. Dlatego w koszyku tzw. minimum egzystencjalnego znajdują się wyłącznie potrzeby, które umożliwiają człowiekowi przetrwanie i nie mogą być odłożone w czasie (wyżywienie, mieszkanie, leki i higiena osobista, odzież, edukacja dzieci w zakresie podstawowym). Minimum egzystencjalne nie uwzględnia udziału w kulturze, sporcie i wypoczynku, czy korzystania z transportu i łączności. To odróżnia je od wielowymiarowych form ubóstwa, związanych nie tylko z brakiem dostępu do podstawowych artykułów i usług (ubóstwo dochodowe), ale również z brakiem możliwości uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym, politycznym i kulturalnym (wykluczenie społeczne).

W latach 2015-2023 odsetek osób żyjących poniżej minimum egzystencjalnego wyraźnie wahał się; dotyczyło to również osób najmłodszych oraz rodzin z dziećmi na utrzymaniu. Wpływ na okresowe spadki i wzrosty zasięgu tego zjawiska miała przede wszystkim sytuacja materialna gospodarstw domowych (i warunkujące ją kryzysy zewnętrzne), ale także zmiany progów ubóstwa skrajnego (określane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych na podstawie średniorocznych wskaźników cen ogłaszanych przez GUS).

¹⁰ Minimum egzystencji, zwane również minimum biologicznym, szacowane jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS).

Ubóstwo skrajne wg typu gospodarstwa domowego

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022*	2023*
ogółem	6,5	4,9	4,3	5,4	4,2	5,2	4,7	4,6	6,6
1-osobowe	2,5	2,0	2,1	1,9	1,3	1,4	1,0	1,1	1,6
małżeństwa** bez dzieci na utrzymaniu***	1,6	1,8	1,7	1,8	1,1	1,4	1,0	1,3	1,7
małżeństwa z 1 dzieckiem na utrzymaniu	1,8	1,7	1,3	1,9	1,0	1,4	1,0	1,3	2,1
małżeństwa z 2 dziećmi na utrzymaniu	4,0	2,7	2,2	2,5	1,9	2,7	2,1	1,8	3,4
małżeństwa z co najmniej 3 dziećmi na utrzymaniu	12,2	7,5	6,4	7,0	5,0	5,9	5,3	6,0	6,9
matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu	6,5	5,6	2,5	2,9	1,9	2,8	2,4	1,6	2,5

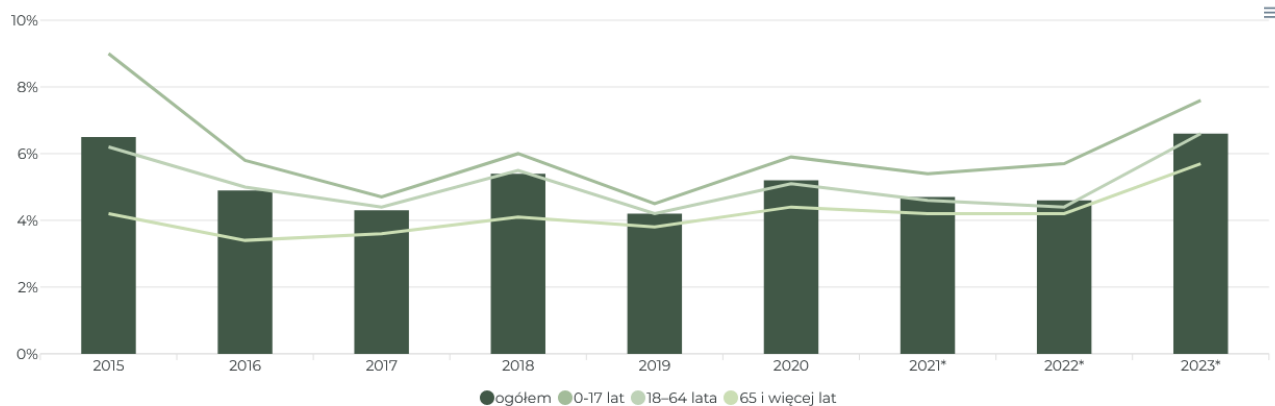
* Dane za lata 2021-2023 zostały uogólnione w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, uwzględniając dodatkowo strukturę ludności według wieku i pici w związku z czym nie są one wprost porównywalne z analogicznymi danymi za lata wcześniejsze.

** W grupie małżeństw uwzględniono również związki nieformalne.

*** Dziecko na utrzymaniu jest to osoba w wieku 0-14 lat (włącznie), będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15-25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania lub nie pozostaje w związku małżeńskim (lub związku nieformalnym).

Zasięg ubóstwa skrajnego w Polsce jest obecnie mniejszy niż w 2015 r. – zarówno wśród osób najmłodszych (0-17 lat), jak i we wszystkich typach gospodarstw domowych z dziećmi na utrzymaniu. Wyjątkiem są małżeństwa (lub związki nieformalne) z jednym dzieckiem, w przypadku których sytuacja nie zmieniła się istotnie. Poprawa dotyczy w szczególności gospodarstw domowych, które są najbardziej narażone na ubóstwo, czyli rodzin wielodzietnych oraz samotnych rodziców (w ich przypadku zasięg ubóstwa skrajnego został ograniczony odpowiednio niemal dwa razy lub ponad dwa razy w porównaniu z 2015 r.). Co więcej, poziom tego zjawiska wśród osób samotnie wychowujących dzieci spadł poniżej poziomu ogółem, a w przypadku rodzin z co najmniej trojgiem dzieci doszło niemal do jego zrównania z poziomem ubóstwa skrajnego w całej populacji (w 2023 r.). Pomijając typologię gospodarstw domowych i biorąc pod uwagę jedynie wiek, zasięg ubóstwa skrajnego zmniejszył się w porównaniu z 2015 r. tylko wśród osób najmłodszych (0-17 lat). Mimo to, nadal ubóstwo skrajne dotyka częściej dzieci niż osoby dorosłe i jego zasięg jest większy wśród osób najmłodszych niż w populacji ogółem.

Ubóstwo skrajne wg grup wieku

*Dane za lata 2021-2023 zostały uogólnione w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, uwzględniając dodatkowo strukturę ludności według wieku i płci w związku z czym nie są one wprost porównywalne z analogicznymi danymi za lata wcześniejsze

Główne przyczyny ubóstwa i wykluczenia społecznego

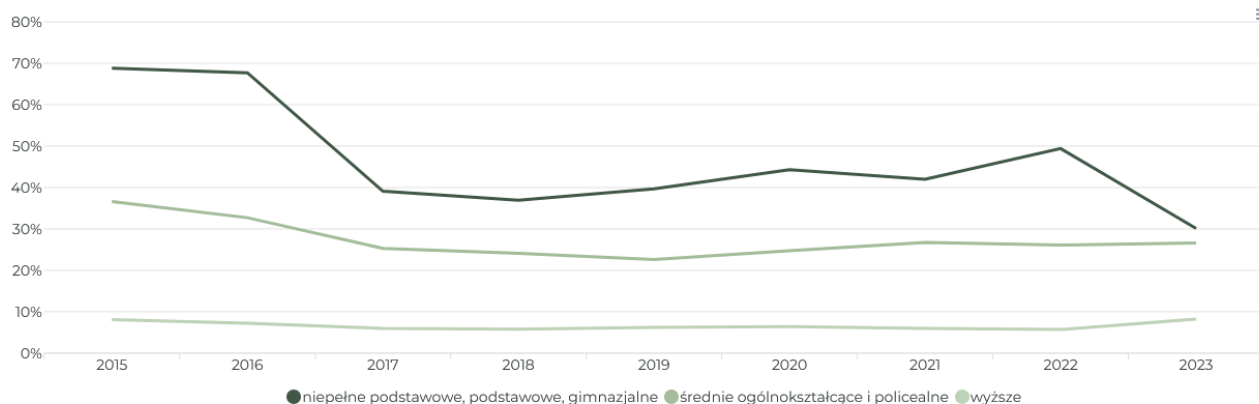
Sytuacja materialno-bytowa dzieci zależy przede wszystkim od ich sytuacji rodzinnej. Jej głównymi determinantami są: poziom wykształcenia i aktywności zawodowej rodziców oraz skład gospodarstwa domowego. Najbardziej narażone na ubóstwo i wykluczenie społeczne są dzieci z rodzin wielodzietnych lub niepełnych oraz dzieci, których rodzice posiadają najniższe wykształcenie i/lub pracują poniżej swojego potencjału.

Na warunki życia dzieci wpływa m.in. wykształcenie ich rodziców. Na ogół im wyższy poziom wykształcenia rodziców, tym mniejszy zasięg ubóstwa i wykluczenia społecznego¹¹ wśród dzieci. W porównaniu z 2015 r. najbardziej poprawiła się stopa życia dzieci najbardziej narażonych na ubóstwo, których rodzice posiadali najniższy poziom wykształcenia; w Polsce pozytywne zmiany były większe niż w UE. Zasięg ubóstwa i wykluczenia w tej grupie dzieci został ograniczony na tyle znacząco w naszym kraju (z 69% w 2015 r. do 30% w 2023 r.), że niemal zrównał się z poziomem tego zjawiska wśród dzieci, których rodzice posiadają wykształcenie średnie. Poza świadczeniem wychowawczym „Rodzina 500 plus”, do istotnej poprawy sytuacji dzieci w gospodarstwach domowych o najniższym poziomie wykształcenia mógł się przyczynić wzrost minimalnego wynagrodzenia za pracę, któremu towarzyszył systematyczny spadek liczby osób z najniższym poziomem wykształcenia.

---

¹¹ Odsetek osób, które są zagrożone ubóstwem lub pogłębianą deprywacją materialną lub żyją w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy.

Dzieci zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym wg poziomu wykształcenia rodziców

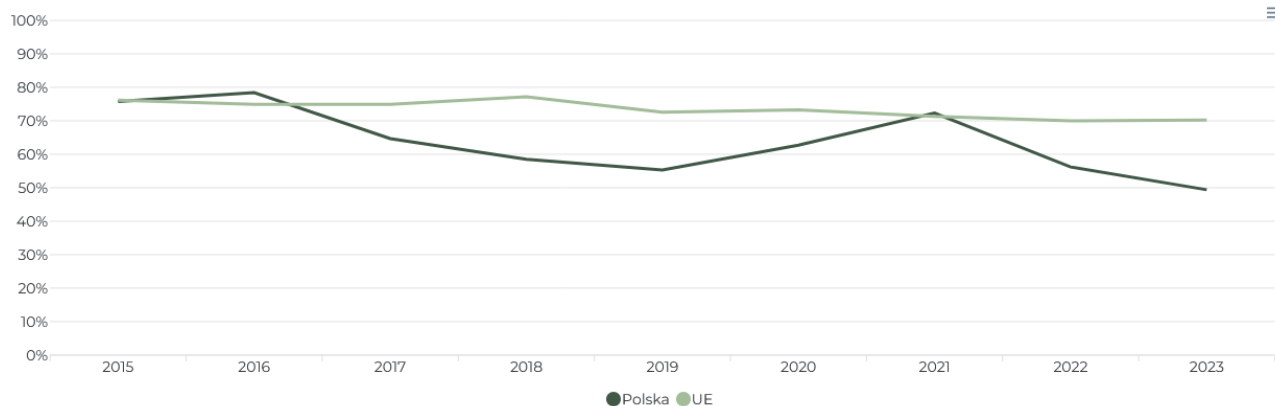

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
niepełne podstawowe, podstawowe, gimnazjalne	68,8	67,7	39,1	36,9	39,7	44,3	42,0	49,4	30,1
średnie ogólnokształcące i policealne	36,6	32,7	25,3	24,1	22,6	24,7	26,7	26,1	26,6
wyższe	8,1	7,2	6,0	5,8	6,2	6,4	6,0	5,7	8,2

Im członkowie gospodarstwa domowego są bliżej pełnego zatrudnienia, tym mniejsze zagrożenie ubóstwem wśród dzieci. Polska należy do grupy krajów w UE, w których bardzo niska intensywność pracy nie stanowi wyzwania. Problem niskiej intensywności pracy¹² dotyczył w 2023 r. 3% gospodarstw domowych z dziećmi na utrzymaniu, a w gospodarstwach domowych bez dzieci zjawisko to występuje dwa razy częściej. Liczba dzieci w gospodarstwach domowych, w których osoby dorosłe pracują poniżej swoich możliwości (mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy) spadła w Polsce o niemal 40% w porównaniu z 2015 r. (w UE średnio o ponad 10%). W rezultacie wyraźnie obniżył się w Polsce odsetek dzieci w rodzinach o bardzo niskiej intensywności pracy i jednocześnie zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem z 76% w 2015 r. do 49% w 2023 r. (pomimo gwałtownego odwrócenia trendu w latach 2020-2021). W UE zasięg tego zjawiska został ograniczony w znacznie mniejszym stopniu, tj. odpowiednio z 76% do 70% (bez wahań w okresie pandemii).

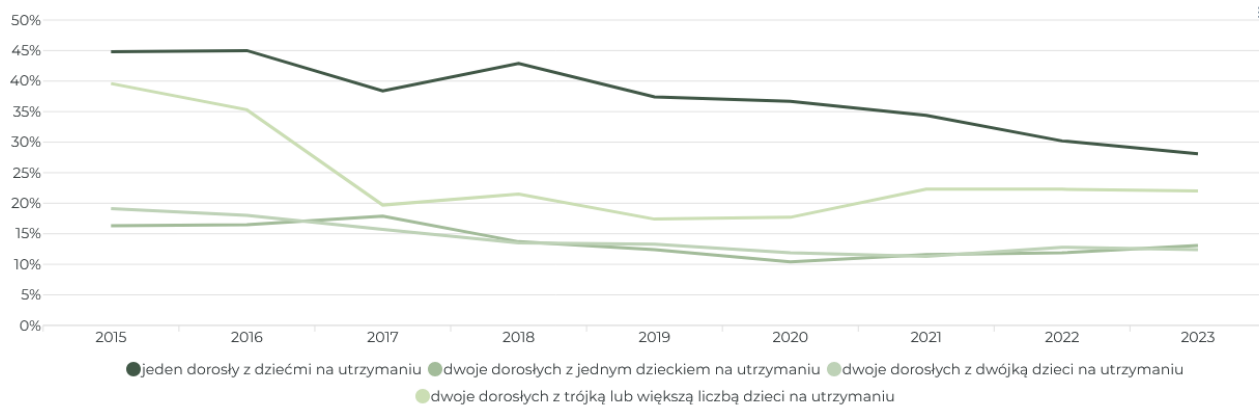
¹² Odsetek osób w wieku 0-59 lat mieszkających w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy, tzn. takich, w których osoby dorosłe w wieku (18 - 59 lat) w minionym roku przepracowały mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy.

Dzieci w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy oraz zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Charakter zależności między składem gospodarstwa domowego a warunkami życia najmłodszych nie zmienił się znacząco w ciągu ostatnich lat. Nadal dzieci pod opieką samotnego rodzica oraz dzieci z rodzin wielodzietnych (mających troje lub więcej dzieci na utrzymaniu) są bardziej narażone na ubóstwo i wykluczenie niż dzieci z dwojgiem rodziców i mniejszą liczbą/bez rodzeństwa (zarówno w Polsce, jak i w UE). Sytuacja dzieci samotnych rodziców i pochodzących z rodzin wielodzietnych poprawiła się w Polsce znacząco w porównaniu z 2015 r. (w UE również, ale w mniejszym stopniu niż w Polsce).

Zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym wg składu gospodarstwa domowego

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
jeden dorosły z dziećmi na utrzymaniu	44,8	45,0	38,4	42,9	37,4	36,7	34,4	30,2	28,1
dwoje dorosłych z jednym dzieckiem na utrzymaniu	16,3	16,5	17,9	13,7	12,4	10,4	11,6	11,9	13,1
dwoje dorosłych z dwójką dzieci na utrzymaniu	19,1	18,0	15,7	13,5	13,3	11,9	11,3	12,8	12,4
dwoje dorosłych z trójką lub większą liczbą dzieci na utrzymaniu	39,6	35,3	19,7	21,5	17,4	17,7	22,3	22,3	22,0

Słownik:

Wczesne dzieciństwo

Aberracje chromosomowe – mogą być liczbowe lub strukturalne. Aberracja liczbową oznacza, że u danej osoby brakuje jednego z chromosomów z pary lub ma ona więcej niż dwa chromosomy zamiast pary. Aberracja strukturalna oznacza, że struktura chromosomu została zmieniona.

Dzienny opiekun – jedna z form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Osoba fizyczna prowadząca działalność na własny rachunek albo zatrudniana przez jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa), instytucje publiczne, osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o pracę albo umowy o świadczenie usług. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

Dzielnica kobiet – przeciętna liczba dzieci, którą urodziłyby kobiety w ciągu całego okresu rozrodczego (15-49 lat), przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłyby z intensywnością obserwowaną wśród kobiet w badanym roku.

Niania – jedna z form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Osoba fizyczna sprawująca opiekę nad dziećmi na podstawie umowy o świadczenie usług zwanej "umową uaktywniającą", zawieranej w formie pisemnej między nianią a rodzicami albo rodzicem samotnie wychowującym dziecko. Niania sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia. ZUS opłaca składki za nianię od kwoty wynagrodzenia nie większej niż wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę, zaś od nadwyżki tej kwoty, składki płaci rodzic dziecka.

Niemowlę – dziecko w wieku poniżej 1 roku.

Noworodek – dziecko w wieku do 28 dni (0-27 dób).

Odporność zbiorowiskowa – (odporność populacyjna lub odporność grupowa) ochrona osób nieuodpornionych w wyniku zaszczepienia wysokiego odsetka społeczeństwa.

Okres okołoporodowy – okres od ukończenia 22. tygodnia ciąży do 7 dni po porodzie.

Szczepienie ochronne – podanie szczepionki przeciw chorobie zakaźnej w celu sztucznego uodpornienia przeciwko tej chorobie.

Umieralność niemowląt – zgony dzieci w wieku do 364 dni.

Urodzenie żywe – całkowite wydalenie lub wydobywanie z ustroju matki noworodka, niezależnie od czasu trwania ciąży, który po takim wydaleniu lub wydobyciu oddycha bądź wykazuje jakiegokolwiek inne oznaki życia, takie jak czynność serca, tętnienie pępowiny lub wyraźne skurcze mięśni zależnych od woli, bez względu na to, czy sznur pępowiny został przecięty lub łożysko zostało oddzielone.

Wady wrodzone – choroby, które są w znacznym stopniu określone przed lub w trakcie narodzin i które są zasadniczo rozpoznawalne we wczesnym okresie życia. Wrodzone wady rozwojowe można zdefiniować jako anomalie strukturalne lub funkcjonalne.

Wcześnieśnik – dziecko urodzone żywe przed ukończeniem 37. tygodnia ciąży.

Wiek rozrodczy – wiek, w którym kobieta zdolna jest (biologicznie) do urodzenia dziecka.

Współczynnik dzietności – liczba dzieci, które urodziłyby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15-49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłyby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie. Przy współczynniku dzietności na poziomie 2,1 mówimy o zastępowalności pokoleń.

Współczynnik zgonów niemowląt – stosunek liczby zgonów niemowląt w danym okresie do liczby urodzeń żywych w tym okresie – wyrażony w ‰ (tj. na 1000 urodzeń żywych).

Żłobek, klub dziecięcy – jednostka organizacyjna sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3, realizująca funkcje opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne oraz wpisana do rejestru prowadzonego przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta.

Nauka i wolontariat

Badanie PISA – Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (Programme for International Student Assessment – PISA) koordynowany przez OECD (Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju); celem Programu jest sprawdzenie umiejętności praktycznego zastosowania wiedzy nabytej w szkole i poza szkołą w trzech dziedzinach: czytaniu i interpretacji, matematyce oraz rozumowaniu w naukach przyrodniczych; badaniem objęci są wylosowani uczniowie w grupie wieku 15-16 lat. Jest ono realizowane co trzy lub cztery lata, począwszy od 2000 r.

Edukacja domowa – forma kształcenia, w której rodzice lub opiekunowie podejmują odpowiedzialność za nauczanie swoich dzieci w domu, zamiast posyłać je do tradycyjnej szkoły. Taka forma edukacji dotyczy dziecka, które ma od 6 lat do 18 lat, czyli objęte jest

obowiązkiem przedszkolnym, szkolnym i nauki.

Egzamin maturalny – egzamin przeprowadzany jako zakończenie szkoły średniej, którego wynik warunkuje podjęcie dalszej edukacji, od 2015 r. w nowej formule. Przystępują do niego m.in. absolwenci liceów ogólnokształcących, absolwenci techników, a także absolwenci innych szkół ponadpodstawowych. Aby zdać egzamin i uzyskać świadectwo należy: uzyskać co najmniej 30% punktów z egzaminu z każdego przedmiotu obowiązkowego w części ustnej i w części pisemnej oraz przystąpić do egzaminu pisemnego z wybranego przedmiotu dodatkowego (bez progu zaliczenia). Zdający przystępuje obowiązkowo do 2 egzaminów w części ustnej oraz 4 egzaminów w części pisemnej: na poziomie podstawowym: z języka polskiego, języka obcego nowożytnego i matematyki oraz z wybranego przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym.

Egzamin ósmoklasisty – egzamin obejmujący wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Jest egzaminem obowiązkowym w formie pisemnej bez określonego minimalnego wyniku niezbędnego do jego zaliczenia. Ósmoklasista przystępuje do egzaminu z trzech przedmiotów obowiązkowych, tj.: języka polskiego, matematyki oraz wybranego języka obcego nowożytnego (angielski, francuski, hiszpański, niemiecki, rosyjski, ukraiński lub włoski), którego uczeń uczył się w szkole w ramach obowiązkowych zajęć edukacyjnych.

Kształcenie specjalne – kształcenie, którym obejmuje się dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami, niedostosowane społecznie i zagrożone niedostosowaniem społecznym, wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy.

Młodzież niekontynuująca nauki – osoby w wieku 18–24 lata z wykształceniem co najwyżej podstawowym, które nie kontynuują nauki i nie doksztalają się, w ogólnej liczbie ludności w tej samej grupie wieku.

Osoba z niepełnosprawnością – osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku.

Przedszkole – placówka opiekuńczo-wychowawcza przeznaczona dla dzieci w wieku od lat 3 do czasu rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, wspomagająca indywidualny rozwój, zapewniająca opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowująca do nauki w szkole.

Studia wyższe – studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, prowadzone przez uczelnię do tego uprawnioną.

Szkoła podstawowa – szkoła ośmioletnia, w której w ostatniej klasie przeprowadza się egzamin ósmoklasisty i której ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkole ponadpodstawowej. Struktura organizacyjna szkoły podstawowej obejmuje klasy I-VIII, w których nauka jest obowiązkowa.

Szkoła ponadpodstawowa – szkoła realizująca zadania dydaktyczne na podbudowie programowej ośmioletniej szkoły podstawowej. Do szkół ponadpodstawowych zalicza się następujące typy szkół: czteroletnie liceum ogólnokształcące, pięcioletnie technikum, trzyletnią branżową szkołę I stopnia, trzyletnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy, dwuletnią branżową szkołę II stopnia oraz szkołę policealną o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku.

Umiejętności cyfrowe – są klasyfikowane na podstawie posiadanej liczby umiejętności (z pięciu) oraz ich poziomu:

- korzystanie z informacji i danych,
- komunikacja i współpraca,
- tworzenie treści cyfrowych,
- bezpieczeństwo,
- rozwiązywanie problemów.

Wyróżniamy następujące poziomy umiejętności cyfrowych:

- ponadpodstawowe – osoby posiadają każdy rodzaj umiejętności cyfrowych,
- podstawowe – osoby posiadają każdy rodzaj umiejętności cyfrowych, ale co najmniej jeden rodzaj na poziomie podstawowym,
- niskie – osoby posiadają cztery z pięciu cyfrowych umiejętności,
- wąskie – osoby posiadają trzy z pięciu cyfrowych umiejętności,
- ograniczone – osoby posiadają dwie z pięciu cyfrowych umiejętności,
- brak – osoby posiadają jedną umiejętność cyfrową lub wcale.

Wolontariat (praca społeczna) – działanie (aktywność) podejmowane dobrowolnie i bez wynagrodzenia mające na celu przyniesienie korzyści osobom lub grupie osób spoza gospodarstwa domowego (wyłączając rodzinę wolontariusza); może również być świadczone na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, konkretnej miejscowości lub społeczności. Świadczenie wolontariatu wiąże się z poświęceniem na niego wolnego czasu. Czynność zaliczana do wolontariatu powinna mieć charakter pracy, to znaczy za jej wykonanie można byłoby uzyskać zapłatę (wynagrodzenie), ale osoba wykonująca tę pracę nie oczekiwała za nią wynagrodzenia i nie otrzymała go. Wolontariat może być świadczony indywidualnie albo w ramach działalności organizacji/institucji.

Wolontariat świadczony indywidualny (bezpośrednio) – praca niezarobkowa, która nie jest wykonywana w ramach struktur organizacyjnych. Zalicza się do niej: pomoc przyjaciom, znajomym i sąsiadom, pomoc osobom nieznanym oraz działania na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, miejscowości, w której się mieszka lub przebywa albo społeczności lokalnej.

Wolontariat świadczony w ramach organizacji lub instytucji (wolontariat formalny) – praca niezarobkowa (praca wolontariacka, praca społeczna) wykonywana w ramach struktur organizacyjnych przez członków danej organizacji lub osoby wspomagające działanie organizacji, stowarzyszenia, fundacji, komitetu, instytucji publicznej, spółdzielni, kościoła czy innej jednostki organizacyjnej. Dotyczy to również działań, programów i inicjatyw funkcjonujących przy wyżej wymienionych jednostkach organizacyjnych.

Wolontariusz – osoba fizyczna, która dobrowolnie i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na rzecz organizacji, instytucji, osób indywidualnych spoza rodziny wolontariusza, szerszej społeczności lub środowiska naturalnego. Wykonywanie tych świadczeń jest określane jako praca społeczna lub wolontariat.

Współczynnik skolaryzacji netto – relacja liczby osób w danej grupie wieku uczących się na danym poziomie kształcenia (stan na początku roku szkolnego) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Wynik podawany jest w ujęciu procentowym.

Wychowanie przedszkolne – obejmuje dzieci od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat. Jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego (zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych).

Zdrowie i styl życia

BMI (Body Mass Index) – indeks masy ciała umożliwiający monitoring wagi ciała; stanowi relację pomiędzy masą ciała a wzrostem, którą oblicza się wg wzoru:

$$\text{BMI} = \text{masa ciała (kg)} / \text{wzrost (cm)}^2 / 10\,000$$

Dla osób dorosłych wyróżnia się cztery oceny wagi:

- waga właściwa (BMI: 18,50–24,99),
- niedowaga (BMI ≤ 18,49) – stan niedoboru masy ciała,
- nadwaga (BMI: 25,00–29,99) – nieprawidłowa lub nadmierna akumulacja tłuszczu, która

stanowi zagrożenie dla życia i zdrowia człowieka,

- **otyłość** ($BMI \geq 30,00$) – nieprawidłowa lub nadmierna akumulacja tłuszczu, która stanowi zagrożenie dla życia i zdrowia człowieka; otyłość jest przewlekłą chorobą spowodowaną nadmierną podażą energii zawartej w pokarmach w stosunku do zapotrzebowania organizmu; otyłości towarzyszą najczęściej liczne powikłania ze strony układu sercowo-naczyniowego i innych narządów.

Członek klubu sportowego – osoba, która posiada ważną legitymację członkowską klubu sportowego lub spełnia inne określone wymagania, jeśli klub przyjął inne zasady członkostwa.

Juniorzy i juniorki – wszyscy ćwiczący, którzy nie są seniorami, a więc juniorzy, juniorzy młodsi, młodzicy i dzieci. Nie ma jednoznacznej granicy wieku dla tej kategorii zawodników, gdyż w poszczególnych rodzajach sportu (oraz konkurencjach w ramach jednego rodzaju sportu) może być ona inna.

Klub sportowy – podstawowa jednostka organizacyjna prowadząca działalność sportową, funkcjonująca jako osoba prawna.

Próba samobójcza (samobójstwo niezakończone zgonem) – to akt celowego działania w celu pozbawienia siebie życia, który nie kończy się zgonem. Próba ta może prowadzić do różnych konsekwencji, w tym obrażeń fizycznych lub psychicznych, lecz bez skutku śmiertelnego.

Rekreacja ruchowa – forma aktywności fizycznej o charakterze sportowym, podejmowana dla wypoczynku i odnowy sił psychofizycznych.

Samobójstwo zakończone zgonem – to sytuacja, w której osoba świadomie i celowo podejmuje działania prowadzące do swojej śmierci, skutkujące faktycznym zgonem.

Samoocena stanu zdrowia – ogólny, a nie aktualny stan zdrowia. Obejmuje różne wymiary zdrowia, tj. funkcjonowanie fizyczne, społeczne i emocjonalne oraz oznaki i symptomy biomedyczne. Pomija wszelkie odniesienia do wieku. Samoocena stanu zdrowia jest badana przez GUS w ramach Europejskiego Badania Warunków Życia Ludności (EU-SILC).

Opieka i wychowanie

Adopcja (przysposobienie) – stosunek prawnorodzinny nawiązany między przysposabiającym a przysposobionym, podobny do stosunku między rodzicami a dziećmi.

Czyn karalny – czyn popełniony przez nieletniego, zabroniony przez ustawę jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo wykroczenie określone w art. 51, 62, 69, 74, 76, 85, 87, 112, 119, 122, 124, 133 lub 143 Kodeksu wykroczeń.

Gospodarstwo domowe – zespół osób zamieszkujących razem i wspólnie utrzymujących się. Osoby samotne utrzymujące się samodzielnie tworzą jednoosobowe gospodarstwa domowe.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny – placówka przeznaczona dla dzieci do ukończenia 1 roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Młodzieżowy ośrodek socjoterapii – placówka przeznaczona dla dzieci i młodzieży, które z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym, są zagrożone niedostosowaniem społecznym i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i socjoterapii, oraz posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na zagrożenie niedostosowaniem społecznym. Do zadań młodzieżowego ośrodka socjoterapii należy eliminowanie przejawów zaburzeń zachowania oraz przygotowanie wychowanków do samodzielnego i odpowiedzialnego życia po opuszczeniu ośrodka, zgodnego z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi.

Młodzieżowy ośrodek wychowawczy – placówka przeznaczona dla dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i resocjalizacji. Zadaniem młodzieżowego ośrodka wychowawczego jest eliminowanie przejawów niedostosowania społecznego oraz przygotowanie wychowanków do samodzielnego życia zgodnie z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi.

Nieletni (w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich) – osoba, która:

- dopuściła się czynu karnego po ukończeniu 13 lat, ale przed ukończeniem 17 lat
- uległa demoralizacji będąc w wieku poniżej 18 roku życia
- ma orzeczone środki wychowawcze lub poprawcze, o ile nie ukończyła 21. roku życia.

Okręgowy ośrodek wychowawczy – placówka, w której wykonuje się środek wychowawczy – umieszczenie nieletniego w okręgowym ośrodku wychowawczym. Ośrodek przeznaczony jest dla:

- nieletnich w normie intelektualnej;
- nieletnich z niepełnosprawnością intelektualną (w stopniu lekkim oraz w stopniu umiarkowanym).

Pieczna zastępcza – rodzinna lub instytucjonalna forma opieki sprawowana nad dziećmi w przypadku niemożności zapewnienia im opieki i wychowania przez rodziców:

- instytucjonalna piecza zastępcza – jest sprawowana w formie:
  - placówki opiekuńczo-wychowawczej;
  - regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
  - interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego;
- rodzinna piecza zastępcza – sprawowana jest w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Polega na pracy z rodziną, ukierunkowanej na umożliwienie powrotu dziecka do rodziny. W sytuacji, gdy jest to niemożliwe, prowadzone są działania pozwalające na przysposobienie dziecka lub przygotowanie go do samodzielnego i odpowiedzialnego życia poprzez zaspokojenie potrzeb bytowych, zdrowotnych, emocjonalnych, edukacyjnych, kulturalno-rekreacyjnych i religijnych. Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:
  - rodzina zastępcza;
  - rodzinny dom dziecka.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza – zapewnia dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne, religijne, a także gwarantuje korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych i kształcenia na podstawie odrębnych przepisów.

Wyróżniamy następujące typy placówek:

- placówka socjalizacyjna – zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi; podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi; zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych;
- placówka interwencyjna – zapewnia doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki;
- placówka rodzinna – wychowuje dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwia wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu; w tym samym czasie w placówce może przebywać nie więcej niż ośmioro wychowanków;

- placówka specjalistyczno-terapeutyczna – sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych; placówka zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie;
- placówka łącząca zadania placówek - zapewnia opiekę oraz wychowanie poprzez realizację zadań przewidzianych dla placówki typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego.

Przestępstwo przeciwko mieniu – przestępstwo, do którego zalicza się kradzież, kradzież z włamaniem, rozbój, kradzież rozbójniczą, wymuszenie rozbójnicze, przywłaszczenie, nadużycie telefonu, oszustwo, oszustwo komputerowe, niszczenie lub uszkodzenie mienia, zabór cudzego pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia, kradzież leśną, paserstwo.

Przestępstwo przeciwko wolności – pozbawienie człowieka wolności obejmujące również groźbę karalną, groźbę bezprawną, przemoc wobec osób i naruszenie miru domowego (art. 189 - 193 k.k.).

Przestępstwo przeciwko wolności sumienia i wyznania – czyn zabroniony godzący w indywidualną / grupową wolność sumienia i wyznania obejmujący dyskryminację wyznaniową, przeszkadzanie publicznemu wykonaniu aktu religijnego, obrazę uczuć religijnych (art. 194 - 196 k.k.).

Przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu - czyn zabroniony, mający uregulowanie w rozdziale XXVII Kodeksu karnego, obejmujący: zabójstwo, dzieciobójstwo, eutanazję, namowę lub pomoc do samobójstwa, przerwanie ciąży bez lub za zgodą kobiety, śmierć kobiety w wyniku aborcji, nieumyślne spowodowanie śmierci, uszczerbek na zdrowiu, udział w bójce lub pobiciu (art. 212 - 217 k.k.).

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna – placówka zapewniająca całodobową opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej, wymagającym szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Rodzina biologiczna (nuklearna) – definiowana jest jako dwie lub większa liczba osób, które są związane jako mąż i żona, wspólnie żyjący partnerzy (osoby w związkach

niesformalizowanych) – osoby płci przeciwnej lub jako rodzic i dziecko.

Rodzina niepełna – rodzina z jednym rodzicem i dzieckiem/dziećmi, mieszkający w tym samym gospodarstwie domowym.

Rodzina zastępcza – zapewnia opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Wyróżniamy następujące typy rodzin zastępczych:

- spokrewniona – tworzona przez wstępnych lub rodzeństwo dziecka; przysługuje jej pomoc finansowa na utrzymanie dziecka;
- niezawodowa – tworzona przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; przysługuje jej świadczenie pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka; w rodzinie umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż troje dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa);
- zawodowa – tworzona przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; oprócz świadczenia pieniężnego na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka otrzymuje ona także wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej; w rodzinie tej umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż troje dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa); może działać m.in. jako:
  - pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego – przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku, gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby, w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie;
  - specjalistyczna – umieszcza się w niej w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie art. 6 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, małoletnie matki z dziećmi.

Rodzinny dom dziecka – forma rodzinnej pieczy zastępczej, która zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie, w której w tym samym czasie może przebywać łącznie nie więcej niż ośmioro dzieci oraz osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej.

Schronisko dla nieletnich – placówka o charakterze diagnostyczno-resocjalizacyjnym przeznaczona dla nieletnich powyżej 13 roku życia.

Zakład poprawczy – placówka resocjalizacyjna dla nieletnich w wieku 13-17 lat - najsurowszy środek poprawczy orzekany przez sąd rodzinny. Środek ten stosuje się wówczas, gdy uprzednio zastosowane środki wychowawcze nie spowodowały oczekiwanej poprawy w zachowaniu nieletniego. Nieletni może w niej przebywać nie dłużej niż do ukończenia 21 roku życia.

Związek niesformalizowany – oznacza utrzymywanie więzi psychicznych, fizycznych i/lub ekonomicznych natury małżeńskiej (bez zawierania związku małżeńskiego) pomiędzy dwiema osobami. W edycjach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań sprzed 2021 r. pozycja ta w stosowanej w statystyce typologii rodzin była określana jako partnerzy z dziećmi lub bez dzieci.

Ubóstwo i deprivacja

Deprivacja materialna – brak możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w warunkach europejskich za podstawowe, ze względu na problemy finansowe.

Minimum egzystencji – zwane również minimum biologicznym, szacowane jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS). Uwzględnia ono jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.

Bardzo niska intensywność pracy – występuje w gospodarstwach domowych, w których osoby dorosłe w wieku (18 - 64 lat) w minionym roku przepracowały mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy.

Osoby aktywne zawodowo (wg BAEL) – osoby w wieku 15-89 lat uznane za pracujące lub bezrobotne.

Rodzina wielodzietna – rodzina z co najmniej trojgiem dzieci.

Typ biologiczny gospodarstwa domowego – określany na podstawie stopnia pokrewieństwa członków gospodarstwa do osoby odniesienia. Wyróżnia się następujące typy biologiczne gospodarstw domowych:

- małżeństwo bez dzieci na utrzymaniu,
- małżeństwo z jednym dzieckiem na utrzymaniu,
- małżeństwo z dwojgiem dzieci na utrzymaniu,
- małżeństwo z trojgiem dzieci na utrzymaniu,
- małżeństwo z czworgiem i większą liczbą dzieci na utrzymaniu,
- matka z dziećmi na utrzymaniu,
- ojciec z dziećmi na utrzymaniu,
- małżeństwo z przynajmniej jednym dzieckiem na utrzymaniu i innymi osobami,
- matka z przynajmniej jednym dzieckiem na utrzymaniu i innymi osobami,

- ojciec z przynajmniej jednym dzieckiem na utrzymaniu i innymi osobami,
- inne osoby z dziećmi na utrzymaniu,
- gospodarstwa jednoosobowe,
- pozostałe.

Ubóstwo dochodowe – za dotknięte ubóstwem dochodowym uznawane jest gospodarstwo domowe, w którym miesięczny dochód pieniężny, jakim dysponowało gospodarstwo w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie był niższy od wartości uznanej za próg ubóstwa.

Ubóstwo lub wykluczenie społeczne – za dotknięte ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uznajemy osoby, które są zagrożone ubóstwem lub pogłębioną deprywacją materialną lub żyją w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy.

Ubóstwo skrajne – za dotknięte ubóstwem skrajnym uznaje się gospodarstwa domowe, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) jest niższy niż granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji) wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.

Wskaźnik pogłębionej deprywacji materialnej i społecznej – odsetek populacji doświadczający braku możliwości zaspokojenia z powodów finansowych co najmniej 7 z 13 potrzeb materialnych i społecznych (6 związanych z osobą i 7 związanych z gospodarstwem domowym), uważanych przez większość ludzi za pożądane lub nawet niezbędne do prowadzenia odpowiedniego życia. Lista potrzeb:

- Poziom gospodarstwa domowego:
  - Opłacenie tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku;
  - Spożywanie mięsa, ryb (lub wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień;
  - Ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb;
  - Pokrycie niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości granicy ubóstwa relatywnego, przyjętej w danym kraju);
  - Terminowe regulowanie opłat związanych z mieszkaniem, spłatą rat i kredytów;
  - Dostęp do samochodu w celach prywatnych;
  - Wymiana zniszczonych mebli.
- Poziom osoby:
  - Wymiana zużytej odzieży na nową;

- Posiadanie przynajmniej dwóch par odpowiednio dopasowanego obuwia;
- Wydawanie raz w tygodniu niewielkiej sumy pieniędzy na własne potrzeby;
- Regularne uczestnictwo w różnych formach spędzania czasu wolnego;
- Spotykanie się co najmniej raz w miesiącu z przyjaciółmi/rodziną na posiłku/drinku;
- Dostęp do Internetu.

Wskaźnik przeludnienia mieszkań – definiowany jako odsetek populacji żyjącej w przeludnionym gospodarstwie domowym, czyli takim, które nie ma do dyspozycji przynajmniej:

- jednego pokoju na gospodarstwo domowe,
- jednego pokoju na parę,
- jednego pokoju na każdą osobę powyżej 18 roku życia,
- jednego pokoju na dwie osoby tej samej płci w wieku 12-17 lat,
- jednego pokoju dla każdej osoby w wieku 12-17 lat, nieujętej w poprzedniej kategorii,
- jednego pokoju dla każdej dwójki dzieci w wieku poniżej 12 lat.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych – odsetek osób, których ekwiwalentny dochód do dyspozycji (po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych), jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% krajowej mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji.

Charakterystyka wybranych badań GUS

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności – jedno z podstawowych, ciągłych, corocznych badań reprezentatywnych przeprowadzane kwartalnie w obszarze rynku pracy, realizowane przez GUS od 1992 r. Dostarcza informacji o rozmiarze i strukturze populacji osób pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo oraz m.in. źródłach utrzymania i samoocenie stanu zdrowia. Od 2021 r. badaniem objęte są wszystkie osoby w wieku 15-89 lat będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach. Badanie to umożliwia bieżącą ocenę sytuacji w zakresie aktywności ekonomicznej ludności, w tym stopnia wykorzystania zasobów pracy, a zarazem pozwala na szerszą charakterystykę poszczególnych grup ludności.

Badanie Budżetu Czasu Ludności – przeprowadzane jest co 10 lat na reprezentatywnej próbie respondentów za pomocą wywiadów i tzw. „dzienniczka czasu”. Dostarcza informacji o strukturze dobowego budżetu czasu społeczeństwa oraz jego zróżnicowaniu ze względu na

cechy demograficzne, społeczne, ekonomiczne i terytorialne. Celem badania jest wycena wartości czasu pracy w gospodarstwie domowym, co wspiera rachunki narodowe i sporządzanie bilansu czasu pracy. Ma praktyczne zastosowanie np. w sądach przy zasądzeniu alimentów dla osób zajmujących się pracą domową. Badanie umożliwia porównania międzynarodowe oraz szczegółowe analizy różnych tematów, takich jak zmiany w strukturze budżetu czasu na różnych etapach życia, wycena nieodpłatnej pracy domowej oraz równowaga między życiem zawodowym i prywatnym. Dzięki cyklowi dziesięcioletniemu pozwala obserwować zmiany stylu życia, np. w kontekście nowoczesnych technologii w codziennym życiu. Badanie jest źródłem podstawowych wskaźników poziomu i jakości życia oraz informacji wspierających przy podejmowaniu działań dotyczącej polityki społecznej i rynku pracy.

Badanie budżetów gospodarstw domowych – prowadzone co roku przez GUS metodą reprezentacyjną od 1957 r. Przedmiotem badania jest budżet gospodarstwa domowego, tzn. wielkość przychodów i rozchodów (pieniężnych i niepieniężnych) wszystkich członków badanego gospodarstwa domowego oraz ilościowe spożycie wybranych artykułów i usług. Badanie umożliwia analizowanie materialnych aspektów warunków życia ludności, a także ocenę wpływu różnych czynników na kształtowanie poziomu i zróżnicowania sytuacji bytowej podstawowych grup gospodarstw domowych.

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań – podstawowe badanie i źródło danych z zakresu statystyki ludności, które ma na celu zebranie informacji o jej stanie i strukturze według ustalonych cech demograficznych i społeczno-zawodowych, w oznaczonym momencie, na określonym terytorium. Spisy powszechne obejmują całą populację ludności i mieszkań. Oznacza to, że dane uzyskiwane w wyniku spisu powszechnego pochodzą od wszystkich obywateli. Co istotne, w przypadku wielu cech demograficzno-społecznych, jak np. wyznanie, narodowość czy stopień niepełnosprawności, spisy powszechne są dla państwa jedynym źródłem danych. Spisy realizowane są co ok. 10 lat, zgodnie z zaleceniami i standardami organizacji międzynarodowych, jak UE i ONZ, co umożliwia dokonywanie porównań międzynarodowych.

Europejskie Ankietowe Badanie Zdrowia (EHIS) – reprezentatywne badanie ankietowe realizowane co 5 lat. W Polsce przeprowadzane jest przez GUS od 2009 r. Wyniki badania EHIS dostarczają danych umożliwiających dokonywanie porównań między krajami Unii Europejskiej. Badanie EHIS ma na celu ocenę kondycji zdrowotnej ludności Polski, z uwzględnieniem subiektywnej ogólnej oceny stanu zdrowia, zarówno fizycznego, jak i psychicznego. Badanie obejmuje m.in. takie zagadnienia jak: częstość występowania najpoważniejszych, długotrwałych problemów zdrowotnych (np. chorób przewlekłych), poziom sprawności oraz ograniczeń w wykonywaniu podstawowych czynności życiowych, a także samopoczucie emocjonalne i profilaktyka. Badanie umożliwia również monitorowanie

wybranych aspektów zachowań anty- i pro-zdrowotnych, do których można zaliczyć m.in. uprawianie sportu, spożywanie owoców i warzyw, palenie tytoniu i spożywanie alkoholu.

Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU-SILC) – coroczne, reprezentatywne, ankietowe badanie gospodarstw domowych, realizowane przez GUS od 2005 r. Głównym celem EU-SILC jest dostarczanie porównywalnych dla krajów UE danych dotyczących szeroko rozumianych warunków życia ludności. Wyniki badania EU-SILC dostarczają informacji nt. dochodów, ubóstwa, deprywacji materialnej i społecznej, samooceny stanu zdrowia oraz wybranych aspektów wykluczenia społecznego. EU-SILC zakłada również prowadzenie badań modułowych, których tematyka odpowiada na aktualne zapotrzebowanie organów UE.

Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym (PNZ) – badanie zrealizowane po raz pierwszy w 2011 r. jako moduł do Badania aktywności ekonomicznej ludności. Druga edycja miała miejsce w 2016 r., trzecia w 2022 r. Celem badania jest pomiar ekonomicznego i społecznego wymiaru pracy świadczonej dobrowolnie i bezpłatnie przez mieszkańców Polski, którzy ukończyli 15 rok życia. Oprócz pracy społecznej, mającej miejsce w różnego typu jednostkach organizacyjnych (np. stowarzyszeniach, fundacjach, kościołach, związkach zawodowych, itp.), badanie obejmuje także prace wykonywane bezpłatnie poza jakimikolwiek strukturami organizacyjnymi, np. na rzecz krewnych i znajomych spoza własnego gospodarstwa domowego, na rzecz nieznajomych, a także środowiska, miejscowości oraz społeczeństwa.

Badania w obszarze Wskaźniki społeczeństwa informacyjnego – prowadzone są corocznie od 2004 r. i są ściśle związane z pomiarem rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy. Ich zakres obejmuje wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT – Information and Communication Technologies) w przedsiębiorstwach, gospodarstwach domowych i wśród osób indywidualnych oraz od 2019 r. w jednostkach administracji publicznej. Badania te mają na celu pozyskanie wskaźników pozwalających na ocenę poszczególnych etapów rozwoju społeczeństwa informacyjnego i analizę zachodzących w nim procesów oraz dokonywanie porównań pomiędzy krajami UE (z wyłączeniem badania dot. wykorzystania ICT w jednostkach administracji publicznej).

Źródła:

Wydawnictwa polskie:

1. Budżet czasu ludności (GUS)
2. Budżety gospodarstw domowych (GUS)
3. Dobowy budżet czasu ludności (GUS)
4. Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC) (GUS)
5. Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę)
6. Edukacja (GUS)
7. Kultura fizyczna (GUS)
8. Mały Rocznik Statystyczny Polski (GUS)
9. Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców (NASK)
10. Osoby niepełnosprawne (GUS)
11. Oświata i wychowanie (GUS)
12. Pokolenie gniazdowników w Polsce (GUS)
13. Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną (GUS)
14. Raport Poverty Watch 2023 (Polski Komitet Europejskiej Sieci Przeciwdziałania Ubóstwu - EAPN Polska)
15. Rocznik Demograficzny (GUS)
16. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej (GUS)
17. Rodziny w Polsce w świetle wyników NSP 2021 (GUS)
18. Społeczeństwo informacyjne w Polsce (GUS)
19. Szczepienia ochronne w Polsce (NIZP-PZH)
20. Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej (GUS)
21. Umiejętności polskich piętnastolatków. Najważniejsze wyniki badania OECD PISA 2022 (Instytut Badań Edukacyjnych)
22. Wolontariat (GUS)
23. Wykonywanie zadań przez ośrodki adopcyjne. Informacja o wynikach kontroli (Najwyższa Izba Kontroli)
24. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce (GUS)
25. Zeszyt metodologiczny - Ruch naturalny. Bilanse ludności (GUS)

Wydawnictwa międzynarodowe:

26. Raport monitorujący realizację SDG na świecie (ONZ)
27. Raport monitorujący realizację SDG w UE (Eurostat)

28. Raport o zdrowiu psychicznym na świecie: Transformacja zdrowia psychicznego dla wszystkich (WHO)
29. Roczny Raport Komitetu Ochrony Socjalnej (Komisja Europejska)

Strony internetowe polskie:

30. Centralna Komisja Egzaminacyjna
31. Główny Inspektorat Sanitarny
32. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego - szczepienia

Polskie bazy danych:

33. Bank Danych Lokalnych (stat.gov.pl)
34. Dziedziczne Bazy Wiedzy (dbw.stat.gov.pl)
35. Platforma SDG (sdg.gov.pl)
36. Portal polskiej Policji (statystyka.policja.pl)
37. Portal statystyczny ZUS (psz.zus.pl)
38. System STRATEG (strateg.stat.gov.pl)

Międzynarodowe bazy danych:

39. Eurostat (europa.eu)
40. Globalna baza ONZ z danymi SDG
41. WHO

Akty prawne:

42. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 30 marca 2023 r. w sprawie niektórych publicznych placówek systemu oświaty
43. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 września 2023 r. w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych
44. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe
45. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3
46. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej
47. Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich

Dokumenty strategiczne:

48. Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030
49. Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Zalecenia Rady (UE) 2021/1004 z dnia 14 czerwca 2021 r. w sprawie ustanowienia europejskiej gwarancji dla dzieci
50. Strategia UE na rzecz praw dziecka i europejska gwarancja dla dzieci